

El gust per la lectura

La Mequinensa de Jesús Moncada

*(Històries de la mà esquerra, El Cafè de la Granota i
Calaveres atònites)*

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

SEMINARI
“*El gust per la lectura*”
2000-2001

Direcció General d'Ordenació Educativa
Servei d'Ensenyament del Català

La Mequinensa de Jesús Moncada

*(Històries de la mà esquerra, El Cafè de la Granota i
Calaveres atònites)*

JOAN CHAVARRIA I PANISELLO
JORDI DOLÇ I CARTANYÀ
MÀRIUS PONT I FANDOS

ÍNDIX

Introducció	5
Orientacions per al professorat	7
1. Objectius	7
2. Continguts	7
3. Orientacions didàctiques	8
I. Jesús Moncada: records i reflexions d'un escriptor	11
1. Vivències a la vora de l'Ebre i del Segre	13
2. Records de Mequinensa	14
3. El compromís literari	15
4. Entre el llenguatge literari i la llengua viva	17
5. Afinitats literàries	18
II. Guia de lectura d'<i>Històries de la mà esquerra</i>	19
1. «Jocs de caps»	21
2. «L'ull esquerre de Tomàs d'Atura»	22
3. «Conte del vell tramviaire»	23
4. «Nit d'amor del coix Silveri»	23
5. «Riada»	24
6. «Revenja per a un difunt»	25
7. «Traducció del llatí»	26
8. « <i>Strip-tease</i> »	27
9. «La lluna, la pruna»	27
10. «La sirena del Baix Cinca»	28
11. «L'estremidora confessió de Joe Galàxia (història de fulletó)»	29
12. «Debat d'urgència»	30
13. «Històries de dies senars»	32
14. «Aniversari»	33
15. «A l'Hèctor el que és de l'Hèctor»	33
16. «D'uns vells papers de música»	35
III. Guia de lectura d'<i>El Cafè de la Granota</i>	37
1. «Un barril de sabó moll»	39
2. «La Plaga de la Ribera»	41
3. «Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana»	43
4. «Paraules des d'un oliver»	45
5. «Informe provisional sobre la correguda d'Elies»	46
6. «Futbol de ribera»	47
7. «Senyora Mort, carta de Miquel Garrigues»	49
8. «Preludi de traspàs»	51
9. «Els delfins»	52
10. «Un enigma i set tricorns»	55
11. «Amarga reflexió sobre un manat de cebes»	57
12. «L'assassinat de Roger Ackroyd»	58
13. «Amor fatal en decúbit supí»	59
14. «Guardeu-vos de somiar genives esdentegades»	61

IV. Guia de lectura de <i>Calaveres atònites</i>	63
1. «Pròleg»	65
2. «Amb segell d'urgència»	66
3. «Cinc cobriments de cor al Casal dels Móra»	66
4. «Assentament comptable»	67
5. «Una finestra del carrer de l'Ham»	67
6. «L'origen de les espècies»	69
7. «Fet d'armes»	69
8. «Preparatiu de viatge»	70
9. «Aparició providencial de la sardina»	71
10. «Esborrany d'una treva»	72
11. «La metafísica sota les acàcies»	72
12. «Un dimecres de cendra»	73
13. «Obres piadoses»	73
14. « <i>Nigra sum</i> »	74
15. «Mel»	75
16. «A tall d'epíleg»	75
17. <i>Calaveres atònites</i> . Qüestions globalitzadores	76
V. El món de Mequinensa: temes literaris	79
1. El riu	81
2. La mort	87
3. El cafè	91
4. La mina	93
5. La guerra	99
Bibliografia	103
Annexos	105
1. Fragments del capítol «El tràfic de carbons»	107
2. Fragments de l'epíleg «El final de la navegació fluvial del 1940 al 1965»	108
3. Tríptic «L'Ebre Navegable a Tarragona. Tram Riba-roja a Tortosa»	109
4. Fragment extret de l'article «Mequinensa»	110
5. Traduccions d'obres de Jesús Moncada	111
6. Plànol de l'antiga vila de Mequinensa	112

INTRODUCCIÓ

Aquest dossier està concebut per a ser una guia de lectura de la narrativa curta de Jesús Moncada, la qual, des de fa ja bastants anys, gaudeix d'un ampli reconeixement dins i fora de l'àmbit literari català. En conseqüència, es treballa sobre les narracions dels llibres *Històries de la mà esquerra*, *El Cafè de la Granota* i *Calaveres atònites*. Tanmateix, al llarg de les propostes didàctiques apareixen reiterades referències a *Camí de sirga*, ja que aquesta novel·la té una gran relació amb molts dels aspectes analitzats. I, a més, totes aquestes obres tenen un denominador comú: l'antiga vila de Mequinensa, les persones que hi habitaven, les seves relacions, l'activitat quotidiana, les històries i tot el que hom es pugui arribar a imaginar.

El fet que els llibres triats siguin de narracions curtes, d'una banda, i el tipus d'activitats que es proposen, de l'altra, permeten tant l'aprofundiment en la lectura completa d'algun dels tres llibres com el treball sobre contes solts. El professorat haurà de valorar, en funció de l'edat i les característiques del seu alumnat, si prefereix una cosa o l'altra.

Les diferents propostes apareixen ordenades segons una estructura que hem considerat la més adient a l'hora de facilitar-ne la localització, tot i que no es pretén imposar-la com a pauta inflexible del treball de classe.

En el primer capítol, **Jesús Moncada: records i reflexions d'un escriptor**, el mateix autor ens ofereix una visió dels seus records d'infantesa i joventut a Mequinensa i també de la seva dedicació a la literatura. La part central està formada per tres capítols, que no són altra cosa que guies de lectura de les tres obres proposades: *Històries de la mà esquerra*, *El Cafè de la Granota* i *Calaveres atònites*. I el capítol final, **El món de Mequinensa: temes literaris**, planteja un treball globalitzador sobre algunes de les temàtiques més recurrents en els llibres de Jesús Moncada, les quals, vistes de manera transversal, ajuden a copsar els trets més importants i característics de la microsocietat retratada i immortalitzada: el riu, la mort, el cafè, la mina i la guerra.

El conjunt d'aquesta proposta didàctica es completa amb una **bibliografia** (on les obres de referència s'han distribuït en tres apartats: els llibres de Jesús Moncada, articles sobre aquest autor i la seva obra, i referències bibliogràfiques de caràcter més general que s'han fet servir a l'hora de proposar les diferents activitats) i uns **annexos** que poden ajudar a aprofundir en algunes de les qüestions plantejades dins del dossier.

Les activitats que es proposen permeten, doncs, acompanyar la lectura comprensiva (amb tot el que comporta de comprensió del text i del context), reflexionar sobre els fets narrats i els plantejaments de fons, fer tasques d'investigació i exercicis de creació literària, etc. Pel que fa a activitats de llengua, se'n proposen al llarg de les guies de lectura dels diferents contes, però cal indicar que aquells professors i professores que vulguin treballar més aquest aspecte trobaran una acurada anàlisi del model lingüístic d'aquest autor a *Guia de lectura de Jesús Moncada*, d'E. Bayo i M. Biosca.

Les activitats s'acompanyen sovint de textos de referència. S'ha de tenir present que les citacions, amb el corresponent número de pàgina, s'han fet sobre les edicions

esmentades a la bibliografia, les quals són a hores d'ara les més fàcils de trobar a les llibreries.

Només ens resta desitjar que aquestes pàgines permetin, a l'alumnat dels darrers cursos d'ESO, endinsar-se en un món tan ric i suggestiu com és el que ha construït Jesús Moncada en les seves obres a partir dels records d'aquella Mequinensa de la seva infantesa i de la seva joventut, una Mequinensa desapareguda sota les aigües, però viva mitjançant la paraula.

ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT

El dossier s'adreça a l'alumnat del segon cicle d'ESO, encara que alguns relats d'*Històries de la mà esquerra* o d'*El Cafè de la Granota* bé podrien ser treballats durant el primer cicle, tot adaptant algunes de les activitats de les guies de lectura.

L'objectiu del dossier és que l'alumnat aprengui a redactar i a descriure a partir de l'adaptació de la informació extreta dels relats de Jesús Moncada, i també que s'afavoreixi la seva comprensió lectora mitjançant la resolució de les activitats plantejades en les guies de lectura. Creiem que és primordial insistir en aquesta habilitat lingüística, prèvia al desenvolupament de les altres habilitats que es van plantejant al llarg del dossier.

La finalitat de les pràctiques que es proposen és potenciar l'obtenció d'una informació que, posteriorment, es tradueixi en una síntesi i en una anàlisi eficaces de les situacions quotidianes més diverses. Esperem, doncs, que les activitats plantejades ajudin també a reflexionar sobre tot un món en el qual l'alumnat pugui emmirallar-se, ja que presenta les alegries i les tristeses habituals de les relacions humanes.

Desitgem que l'alumnat s'introdueixi en els codis bàsics de la narració curta i del conte, mitjançant la lectura d'*Històries de la mà esquerra*, *El Cafè de la Granota* o *Calaveres atònites*.

1. Objectius

1. Adquirir l'hàbit de lectura en les seves funcions utilitàries i de lleure.
2. Contestar qüestionaris de comprensió sobre les narracions llegides.
3. Sintetitzar la informació continguda en una narració.
4. Reconèixer en un text literari narratiu els principals recursos expressius i la tècnica narrativa usada.
5. Analitzar els components bàsics de l'estructura del conte literari.
6. Llegir de forma comprensiva fragments de textos de les narracions per tal de poder aplicar aquesta habilitat en la redacció dels relats propis.
7. Conèixer els aspectes més rellevants de la biografia de Jesús Moncada que ajudin a entendre la seva obra.
8. Formar-se una opinió crítica sobre les tècniques literàries utilitzades per Jesús Moncada.
9. Produir textos de diferents tipologies a partir dels models temàtics i formals dels llibres llegits.
10. Valorar, d'acord amb la sensibilitat pròpia, les aportacions de la lectura literària.

2. Continguts

Procediments

1. Comprensió dels textos escollits: identificació del sentit i síntesi.
2. Situació de les narracions llegides en el seu context històric, cultural i literari.

3. Interpretació del significat global de les narracions.
4. Lectura expressiva de textos i la seva comprensió.
5. Anàlisi dels recursos literaris emprats en els textos, principalment la comparació, la metàfora i la ironia.
6. Actitud crítica respecte de les idees literàries.
7. Recerca d'informació en fonts bibliogràfiques. Síntesi de la informació.
8. Anàlisi dels personatges.
9. Ús del diccionari: distinció i aplicació de les diverses accepcions d'un mot.
10. Imitació de textos literaris.
11. Producció de missatges orals dels tipus següents: descripció, explicació i argumentació.
12. Exposició de la relació entre l'entorn lingüístic dels personatges i la seva realitat històrica.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Jesús Moncada: biografia, producció i tècniques literàries.
2. Anàlisi dels llibres següents: *Històries de la mà esquerra*, *El Cafè de la Granota* i *Calaveres atònites*.
3. Estudi de les temàtiques globals: el riu, la mort, el cafè, la guerra, la mina i les normes de conducta.

Valors, normes i actituds

1. Interès per la literatura i per l'obra literària de Jesús Moncada.
2. Valoració de la narrativa de Jesús Moncada i del seu reconeixement nacional i internacional.
3. Interès per conèixer la societat de la postguerra i les causes que determinaren aquella situació.
4. Interès i iniciativa en la participació en activitats de grup.
5. Interès per conèixer, mitjançant la literatura, els costums i els pensaments de diferents grups socials.
6. Respecte crític per les opinions literàries dels altres.
7. Realització i presentació acurades de les pròpies produccions, tant orals com escrites.
8. Valoració de la lectura com a eina d'obertura al món.

3. Orientacions didàctiques

Per a l'ensenyament-aprenentatge

Abans de començar a treballar les propostes didàctiques s'han de tenir en compte els coneixements previs de l'alumnat pel que fa a les habilitats lingüístiques i els seus interessos.

Per aconseguir una excel·lent interpretació de les obres treballades, cal conèixer prèviament alguns aspectes de la vida, dels records i de les reflexions de l'autor. També pot ajudar a la formació de l'alumnat el treball previ d'algunes de les temàtiques que després trobarà descrites en molts dels relats que llegirà.

Les aptituds de cada alumne o alumna han de condicionar la metodologia emprada pel professorat. S'ha de preveure la possibilitat que no tot l'alumnat faci les mateixes activitats. Per tant, pot ser important que aquest treball es faci de manera especialitzada en funció de les seves preferències o bé de la diagnosi del professorat. Per exemple, en lloc de llegir un llibre sencer, es poden triar alguns relats per la temàtica, per la tècnica literària o per l'estil.

Remarquem també que hi ha algunes activitats interdisciplinàries, per a la realització de les quals caldrà aplicar coneixements d'altres àrees curriculars. Així mateix, l'alumnat haurà de recórrer a fonts de documentació per informar-se de qüestions relacionades amb els contextos literaris.

El fet de treballar la narració curta permet de fer una introducció al conte, treballar-ne l'estructura i ser una eina útil perquè l'alumnat creï els seus propis textos. És necessari que disposi de les eines suficients per gaudir de la lectura a partir d'unes bases estables per aprofundir en l'hàbit lector. En aquest context, el professorat ha d'actuar com a motor per dinamitzar les activitats proposades.

Finalment, atesa la situació sociolingüística de l'àrea on se centren la majoria d'històries dels llibres de lectura proposats, volem recordar al professorat que és molt important el fet de treballar una sèrie de valors i d'actituds que promocionin la realitat lingüística dels territoris de parla catalana i encaminin l'alumnat a la conscienciació sobre la importància de la llengua, no solament per transmetre informació, sinó també per a d'altres funcions com la integració social, com a vehicle de pensament, com a manifestació de la tradició i la cultura, i com a interpretació de l'univers sensible i mental.

Per a l'avaluació

En el moment d'establir criteris per a l'avaluació, hem de tenir presents els objectius que l'alumnat haurà d'haver assolit en acabar l'etapa de l'educació secundària obligatòria; per tant, s'haurà de diagnosticar prèviament el seu aprenentatge a l'inici del curs respecte de la interpretació i producció de missatges en llengua catalana, tant orals com escrits, amb propietat, autonomia i creativitat, així com el reconeixement dels principals períodes de la literatura catalana atenent a la relació amb el context historicosocial, dels gèneres literaris i d'alguns autors significatius.

Una avaluació prèvia pot consistir en una valoració de les actituds i dels coneixements de cada alumne/a per tal de considerar-ne els hàbits lectors i les capacitats en l'elaboració i producció de textos orals i escrits. Aquests resultats hauran de servir per a avaluar la progressió de l'alumnat.

L'avaluació continuada i el seguiment de l'alumnat es pot dur a terme mitjançant les propostes didàctiques que configuren cadascun dels relats dels llibres proposats, ja que al final de cadascun l'alumnat haurà treballat tant la comprensió lectora com l'expressió

oral i escrita. Per tant, el seguiment que cada alumne/a haurà fet de les activitats proposades indicarà el grau d'assoliment d'allò que se li demana.

Per acabar, és important i productiu planificar amb l'alumnat els objectius finals que s'hauran de valorar i la pauta per obtenir aquesta avaluació.

**I. JESÚS MONCADA, RECORDS I REFLEXIONS D'UN
ESCRITOR**

Jesús Moncada va aparèixer en el panorama literari català el 1981 amb el recull de relats *Històries de la mà esquerra*. A partir d'aquell moment, la seva obra —*El Cafè de la Granota*, *Camí de sirga*, *La galeria de les estàtues*, *Estremida memòria* i *Calaveres atònites*— reflectirà tot un món de personatges i d'històries amb un rerefons comú marcat per les seves arrels: Mequinensa i el seu entorn. Però aquest fet no impedeix, segons Moncada, que les seves obres es puguin llegir de manera independent les unes de les altres. Altrament, la universalitat de Mequinensa ha afavorit la internacionalitat dels seus llibres, ja que és l'escriptor actual en llengua catalana més traduït: del castellà a l'anglès, l'alemany, el francès, el suec, el vietnamita o el japonès, tal com es pot comprovar en l'annex 5, «Traduccions de les obres de Jesús Moncada».

A continuació us proposem de llegir alguns fragments de diverses entrevistes realitzades a l'escriptor, que tracten d'aspectes de la seva vida i de la seva obra literària. Per tant, és Jesús Moncada qui parla i respon a l'enunciat dels apartats corresponents.

1. VIVÈNCIES A LA VORA DE L'EBRE I DEL SEGRE

1. Després de llegir els dos textos següents, feu els exercicis que us proposem:

Ignoro per què no va engolir-me quan una rampa a la cama esquerra va deixar-me gairebé paralytitzat enmig de les seves aigües, encara massa fredes, el maig del 52. Em tenia a la seva mercè. Podia haver-se venjat del mocós entremaliat que li llançava còdols o li pispava descaradament les madrilles amb la canya de pescar, i que aleshores pretenia travessar-lo nedant per primera vegada. No va fer-ho. Renuncià a rabejar-se amb el milhomes temerari que intentava superar abans d'hora una prova sota la qual perdurava sens dubte un ritu ancestral: passar l'Ebre nedant (en aparença una simple emulació entre els adolescents de la vila) devia suposar en altres temps haver adquirit la capacitat de sobreviure en un món lligat íntimament al riu, una força benèfica però també maligna, contra la qual el nadó —i jo no vaig ser cap excepció— encara era protegit secretament amb pràctiques màgiques, paral·leles a la cerimònia cristiana del bateig. [...]

[L'Ebre] L'he conegut enfurit i calmós, afeblit per la secada, adornat amb les gavines hivernals, emplomallat de boires, fustigat per les xurriaques del cerç o arrissat per les garbinades denses, amb vagues sentors de mar, que tibaven antany les veles dels llaüts.

Jesús Moncada, «Record d'un riu enfurit i calmós»

El riu era l'eix de tota la vida econòmica de la vila i dels vilatans. De criatures, el riu era per a nosaltres una cosa extraordinàriament atractiva: hi anàvem a pescar, hi anàvem a nedar, a navegar, i alguns hi anaven a ofegar-se —perquè cada any hi havia algú que hi moria. El mequinensà no sabia concebre la vida sense l'Ebre i sense el Segre, perquè ambdós s'ajuntaven a la mateixa punta del poble. El riu era un element importantíssim i la navegació per a nosaltres era un món gairebé màgic.

Mercè Biosca, «Aproximació a l'obra de Jesús Moncada». *Serra d'Or*

- a) Descriuiu amb paraules vostres i per escrit el succés que Jesús Moncada relata de quan era petit.

- b) Què significava, per als nois com ell, travessar l'Ebre nedant?
- c) Expliqueu el simbolisme de protecció que l'Ebre produïa sobre aquells que aconseguien travessar-lo durant l'adolescència.

2. Definiu els mots *còdols*, *madrilles*, *rabejar-se* i *milhomes*, que apareixen en el primer text.

3. Definiu les expressions següents, que descriuen diferents instants del riu Ebre al llarg d'un any:

- *enfurit i calmós*
- *afeblit per la secada*
- *adornat amb les gavines hivernals*
- *emplomallat de boires*
- *fustigat per les xurriaques del cerç*
- *arriusat per les garbinades denses, amb vagues sentors de mar, que tibaven antany les veles dels llaüts*

4. En el segon text, Moncada descriu la vitalitat d'una població lligada totalment al seu riu. Expliqueu per què és important per a la vida d'un poble la riquesa natural que l'envolta. Si viviu a prop d'un medi natural, exposeu la importància que té o ha tingut per a la vida econòmica i social de la zona.

5. Informeu-vos sobre les activitats que es feien en aquest medi natural fa cinquanta o cent anys i compareu-les amb les que es fan avui dia. Raoneu la vostra exposició.

2. RECORDS DE MEQUINENSA

1. Llegiu el fragment següent sobre la situació de la llengua oral a Mequinensa durant la infantesa de l'escriptor i després feu les activitats que us plantegem:

Hi havia una pressió constant del funcionari, sobretot del mestre, que gairebé sempre era castellà. Ho vaig patir personalment. Intentaven convèncer-te que el que tu parlaves no era català. Ells en deien xapurrajat, d'una manera absolutament despectiva perquè arribessis a la conclusió que, realment, no et valia la pena parlar una cosa tan menyspreable. Quan el que realment estàvem parlant era català. Això era constant. El que passa és que per sort no tenia cap mena d'efecte sobre la parla. Recordo perfectament les aules de l'escola graduada de Mequinensa on el mestre ens estava parlant en castellà, tu li contestaves en la mateixa llengua i mentrestant t'adreçaves al company de taula en català.

Lluís Colom, «Jesús Moncada i la seva vila de Mequinensa». *Diari de Mallorca*

- a) Marqueu en un mapa del domini lingüístic català la zona anomenada Franja de Ponent. Descriviu la forma dialectal que hi predomina i poseu alguns exemples del lèxic extrets dels contes que heu llegit.
- b) Informeu-vos sobre la situació política i administrativa de la Franja de Ponent.

c) La història de la llengua catalana ha passat per moltes dificultats: una d'aquestes fou durant l'època que ens relata l'escriptor. Comenteu el text anterior i expliqueu la situació actual de la llengua catalana. Informeu-vos, amb l'ajuda del professorat, de la situació del català a la Franja de Ponent.

2. Llegiu aquests textos sobre la destrucció de Mequinensa i la nova població i, després, digueu les diferències entre l'una i l'altra respecte de construcció i estructura, relació amb el riu i activitat humana:

Els primers treballadors varen començar a arribar quan jo devia tenir uns tretze anys. Vaig viure tot el procés de construcció del pantà. Vaig venir cap a Barcelona quan allò ja s'estava acabant, quan ja havia començat la destrucció del poble. I després la meva família es va traslladar al poble nou. Ara encara hi tenim casa.

Lluís Colom, «Jesús Moncada i la seva vila de Mequinensa». *Diari de Mallorca*

La Mequinensa actual és molt diferent. Són dues poblacions que no tenen res a veure, fora de la gent que vivia a la vella i que encara viu a la nova. La vila vella era una vila antiquíssima, la que vam conèixer els que en vam veure la destrucció, que encara vam viure al nucli medieval, amb el castell presidint-la i amb un eixample més modern. Era una vila que vivia lligada al riu, vivia al riu i del riu i, de vegades, contra el riu, perquè, és clar, el riu no sempre és un element benèfic, és un element que serveix de comunicació, que serveix per donar vida, però també és un element que pot ser malèfic. En canvi, la Mequinensa actual és una vila que viu al costat del riu. El riu, actualment, no forma part de la vila. Amb la destrucció física de la vila, s'acaba una Mequinensa i en comença una altra de cases rectes, de cases noves i uniformes.

Josep Gras, «Sempre he estat un narrador nat». *Regió 7*

3. EL COMPROMÍS LITERARI

1. Llegiu aquests dos textos i després realitzeu les activitats que us plantegem:

A mi el que m'interessa com a escriptor és explicar una història, i explicar-la tan bé com puc. És clar, el que no m'interessa en cap moment és fer especulacions de tipus literari buides. Per a mi, la tècnica literària i la manera de narrar estan en funció d'una història. Hi ha d'haver contingut, i sobretot aquest contingut per a mi ha de ser una història que comenci interessant-me a mi. Les històries que jo explico, tant a Camí de sirga com a La galeria de les estàtues, o a Estremida memòria, són històries que a mi m'impacten, i aleshores, doncs, procuro transmetre tot això per mitjà de la meua manera d'escriure. A més a més, sempre he pensat que cada història té la seva manera específica de ser contada.

Josep Gras, «Sempre he estat un narrador nat». *Regió 7*

Jo he estat el que se'n diu «un cul de cafè» etern, amb l'objectiu de ser al punt neuràlgic de la vida de la vila. S'hi parlava de totes les coses; sobretot quan encara no hi havia la televisió, que va destruir en un noranta per cent aquest món. El cafè era, al mateix temps, la televisió, el diari... ho era tot! Allà es

comentaven les notícies; hi sortien les velles històries del riu, de la pagesia o de la mina que molt sovint estaven, també, tintades d'aquest caire màgic.

Joan Peña, «Jesús Moncada, alquimista del temps». *Llibreria*

- a) Expliqueu les tècniques literàries més freqüents utilitzades pels escriptors. A continuació detalleu la manera de narrar de Jesús Moncada. Poseu com a exemples les tècniques usades en alguns dels seus relats.
- b) Descriviu els ambients en els quals l'escriptor ha aconseguit furnir tot el coneixement que ha bastit el seu món literari.

2. Llegiu aquests dos fragments sobre l'estil de Jesús Moncada:

El Jesús Moncada escriptor procura ser només un mirall de tot el que està passant. Se'n distancia, perquè si no, aleshores, la ironia que sura a tots els meus llibres desapareixeria, i a mi em sembla que aquesta ironia i aquest humor són necessaris. Ja he dit altres vegades que Camí de sirga sense ironia i sense humor seria insuportable. I ho continuo dient. Si jo hagués continuat vivint a Mequinensa, no l'hauria pogut escriure, Camí de sirga, per exemple. És impressionant el que arriba a pesar tota una col·lectivitat a l'hora de veure i valorar uns fets que han passat.

Josep Gras, «Sempre he estat un narrador nat». *Regió 7*

El que vull aclarir és que aquest límit entre la realitat i la irrealitat no és una frontera clara. Pot semblar que en una història estàs fent màgia i realment no és cert. De vegades algun personatge arriba a obsessionar-se per unes certes coses que adquireixen, al capdavant, aparença de realitat i que actuen sobre ell com si fossin reals. Concretament a «L'ull esquerre de Tomàs d'Atura», és probable que l'ull no hagi vist res, però el que sí que importa és que la protagonista ho pensa. Nosaltres ens creem els nostres propis fantasmes.

Joan Peña, «Jesús Moncada, alquimista del temps». *Llibreria*

- a) Definiu què és la ironia i què és l'humor. Literàriament la ironia ha estat utilitzada com una figura retòrica: poseu algun exemple d'ironia extret d'algun dels relats que heu llegit.
- b) Ironitzar sobre un tema dolorós o trist significa haver superat aquell problema o sentiment de manera positiva. Parleu a l'aula sobre la ironia i l'humor i exposeu algunes situacions de la vostra vida en què us hàgiu pres algun fet problemàtic amb humor.
- c) En el segon text, Moncada parla de la barreja entre la fantasia i la realitat, dos aspectes que es fusionen en moltes de les seves històries. Comenteu les seves paraules. Parleu sobre l'obsessió: de com pot manipular la realitat fins a aconseguir que un ésser humà es creï un món basat en fantasies.

3. Llegiu el conte «Raspall» de *Cròniques de la veritat oculta* de Pere Calders. Es tracta d'un conte infantil. Quina relació o diferència hi ha entre la fantasia infantil i l'adulta?

4. Debateu a l'aula sobre el tema «Nosaltres ens creem els nostres propis fantasmes», posant algun exemple extret dels relats de Jesús Moncada com ara «L'ull esquerre de Tomàs d'Atura» i, després, redacteu-ne un article periodístic.

4. ENTRE EL LLENGUATGE LITERARI I LA LLENGUA VIVA

1. Llegiu ambdós textos sobre com va haver de treballar J. Moncada per aconseguir un vocabulari ric, un vocabulari que fins i tot amplia el lèxic català pel que fa a alguns temes concrets:

Vaig haver de treballar molt; havia de passar pel sedàs contínuament el meu català oral perquè no sabia fins a quin punt era vàlid o no era vàlid. Sobretot a la primeria, això em va dur una feinada terrible. Tenint en compte que hi ha el lèxic del riu i de la navegació fluvial, exclusiu d'aquella zona. No hi ha cap riu navegable a Catalunya si no és l'Ebre. I la navegació fluvial amb llaüts només es donava allí. És a dir que jo em trobava en un buit gairebé total a l'hora d'escatir moltes coses. Però vaig pensar —i en això, com en moltes altres coses, en Pere Calders em va animar molt— que havia d'incorporar al català literari tot aquell cabal lèxic.

[...]

No he renunciat mai, mai, al que és la llengua comuna. Penso que la meua eina és la llengua i que la llengua té unes paraules, unes expressions, unes frases fetes, que serveixen per dir una determinada cosa en un determinat context, i que seria estúpid renunciar a la paraula precisa només perquè no la diuen a la meua zona. Això em sembla d'una ceguesa total. Però vull fer constar una cosa, no faig arqueologia. Només faig servir una paraula o una expressió si és viva. I no he tingut mai la pretensió d'escriure “mequinensà”. Ni als meus contes ni a les meves novel·les hi ha cap concessió al localisme.

Lluís Colom, «Jesús Moncada i la seva vila de Mequinensa». *Diari de Mallorca*

2. Expliqueu les característiques de la llengua emprada per Jesús Moncada en els seus llibres. Usa un llenguatge estàndard o més aviat dialectal?

3. Llegiu «Riada», d'*Històries de la mà esquerra*, i definiu el lèxic relacionat amb la navegació, com ara: *moll, llaüt, quadres, mules, patró, colls, pedrets, roquissar, corrent, calafat, timó, arjau del timó, borda, rem, escàlems, amarres, sama*.

4. L'escriptor explica que li va ser difícil recuperar tot un lèxic exclusiu de la zona de l'Ebre. Feu un treball de camp sobre el lèxic de la navegació, la pagesia, la mineria o la menestralia o altres que siguin propis de la zona on viviu i reproduïu-ne les expressions autòctones basades en estris, materials, mitjans, tasques, etc., mitjançant la informació que aconseguiu de persones que s'hi dediquin o s'hi hagin dedicat.

5. En els textos de Jesús Moncada apareixen moltes frases fetes, expressions que han estat molt vives en el nostre llenguatge i que darrerament són cada vegada menys usades. Us proposem que feu un altre treball basat en la recopilació de refranys, locucions i frases fetes catalanes que s'utilitzen habitualment en la vostra zona, per una banda, i per l'altra, les que trobeu en els llibres de Jesús Moncada que hàgiu llegit.

6. Busqueu frases fetes que continguin els elements següents (o alguna forma derivada): cap, coll, cor, món, mort, pa, paraula, pell, peu, terra, ulls, vida.

5. AFINITATS LITERÀRIES

1. S'ha dit que l'obra de Jesús Moncada es troba lligada a la de García Márquez, Faulkner o Pavese, però ell mateix, en aquest text, ens deixa ben clar que no és pas així. Llegiu-lo i, a continuació, feu les activitats proposades:

Bé, jo em sento molt més a prop de gent europea que ha tirat pel mateix camí com pot ser Villalonga amb Bearn o Tommasi di Lampedusa amb El Guepard. Malgrat el que s'ha dit, a mi la literatura hispanoamericana no m'ha atret d'una manera especial, tret d'un autor que sí que m'ha interessat fortament: Alejo Carpentier. Sobretot a El siglo de las luces. De la mateixa manera podem parlar de la Ferrara de Giorgio Bassani, la seva ciutat i entorn de la qual basteix tot el seu món literari.

P. Romera i E. Rosales, «Conversa amb Jesús Moncada». *Tresmall*

- a) Informeu-vos sobre Llorenç Villalonga i Tommasi di Lampedusa. Feu una petita descripció de les seves obres més importants, *Bearn* i *El Guepard*, respectivament. Remarqueu sobretot els llocs on es desenvolupa la seva obra.
- b) El cubà Alejo Carpentier i l'italià Giorgio Bassani són també dos dels seus autors preferits. Informeu-vos sobre tots dos i feu-ne una ressenya bibliogràfica.

2. Heu vist que tant Villalonga com Lampedusa o Bassani centren els seus llibres en un marc concret a partir del qual neix un món amb uns personatges que emergeixen i desapareixen constantment. Formeu diversos grups i feu un treball, partint de fets reals, que recreï la història d'un poble. Descriviu aspectes tan rellevants com:

- la història (fundació, assentaments preromànics, romànics o posteriors),
- els personatges que l'habiten (relació entre ells),
- les principals fonts de vida (comerç, treball)...

Ho podeu fer amb un caire històric, ben datat i documentat, o bé de manera novel·lada, insistint més en els aspectes personals i psicològics i sense fidelitat o rigor històrics, encara que sempre partint de personatges o fets reals.

**II. GUIA DE LECTURA D'*HISTÒRIES DE LA MÀ
ESQUERRA***

1. «JOCS DE CAPS»

1. Després de llegir aquesta primera història, expliqueu per què l'autor la titula «Jocs de caps».

2. Hermes de Tamariu, cafeter d'El Peix que Fuma, es mostra desanimat i pessimista. Per quins motius es troba d'aquesta manera?

3. Amb les paraules següents, el narrador capgira la situació exposada fins aleshores. Llegiu el text i digueu què vol dir el narrador amb aquestes paraules. Expliqueu què comença a succeir a partir d'aquell moment:

De sobte un cop de vent obrí de bat a bat les portes del cafè i fullejà el calendari. Els caps dels jugadors es van desfer; un revoltim de cendra emboirà El Peix que Fuma com un confit macabre de festa d'ultratomba. (p. 13)

4. En el moment culminant de la història, un personatge se li apareix i li diu: —*Hermes, ets un covard*. I li parla d'una oportunitat. Llegiu el text que teniu a continuació. Aquest text metafòric és la clau de tot el misteri que Hermes tractava d'entendre. Ajudeu-lo a desxifrar cadascuna de les metàfores subratllades:

—*Tanmateix, tens una oportunitat; encara falta un cap per jugar la partida.*
—*Per a què la vull, l'oportunitat? —tallà Hermes—. Ja ho has vist. Sempre ens fan trampa a la darrera basa.*
—*Tot i saber que és així, cal jugar i bé. Sense la mort no viuríem, vet aquí la paradoxa! Però tu, com un covard, t'has embenat els ulls per no jugar.* (p.16)

5. Abans de desaparèixer, el personatge enigmàtic —anomenat Sebastià Peris— li dona un darrer consell: *Cal sempre caminar. Bé, ara ja t'ho he dit tot. Aquesta partida, la jugaràs tu sol, vulgues o no, amb tu mateix. Tan sols hi falta un cap.* (p. 17) Argumenteu, juntament amb els vostres companys, quin és el missatge, la idea central, que s'amaga darrere d'aquestes paraules.

6. Finalment torna la realitat quotidiana. Però alguna cosa ha canviat en la mentalitat i en el caràcter d'Hermes. Expliqueu què vol fer-nos entendre el narrador quan diu en la darrera frase: *Ara, després de trenta anys, dóna corda al rellotge!*

7. Aquesta història succeeix dins d'un cafè. Digueu en quina dècada situaríeu l'acció i, a partir d'aquesta dada, descriuiu el local amb les vostres paraules.

8. Hi ha un objecte, el rellotge, que apareix a l'inici i al final de la narració. Quina implicació té en la trama de la història? Expliqueu-ne el motiu simbòlic, tant quan comença la història com quan acaba. Quins altres elements descrits aconsegueixen retratar el pas del temps?

9. Expliqueu la relació que hi havia entre Hermes de Tamariu, Francesc Ibars, Joanet del Sastre i Sebastià Peris.

10. Sintetitzeu la idea central que s'amaga darrere de la història i traieu-ne les vostres conclusions.

2. «L'ULL ESQUERRE DE TOMÀS D'ATURA»

1. Aquesta història comença amb una infidelitat que pot abocar els personatges a un desenllaç fatal. Llegiu la primera part del relat. Quins són els motius que poden conduir els personatges a un final tràgic?

2. L'Elvira i l'Alexandre són supersticiosos. Analitzeu les supersticions: anomenar les bruixes, sentir tres cops a la porta i trobar sal a l'escala.

3. El fil conductor de la trama és un ull de vidre. La relació dels personatges amb aquest òrgan és tractat per l'autor d'una manera irònica. Per què?

4. Per introduir la història de l'ull, l'autor utilitza la tècnica de la retrospectiva o *flashback*: recordar un objecte o un personatge que serveixi de pont per tirar enrere uns quants anys. Continueu llegint la història i, després, contesteu les qüestions següents:

- Quin és aquest element que fa de pont per lligar el relat? Expliqueu la història de l'ull de vidre.
- Busqueu similituds entre el caràcter d'en Tomàs i del Negre.

5. Hi ha un personatge, Cristòfol de Tastaboires, que simbolitza el punt de vista d'aquell que és omnipresent en tot moment en la vida de la comunitat. Quan comença el dia ell controla tot el personal. Llegiu el fragment des d'*Impacient, Tastaboires, va calar foc al munt d'escombraries*. [...] fins a *Fixa't, quines peladusses de patata tan gruixudes...*, i a continuació contesteu les preguntes següents:

- a) Quina és la clau per endevinar com són els seus conciudadans?
- b) Per què diu que algun dia tot canviarà?
- c) Quins són els somnis de futur benestar que preveu?

6. Llegiu el fragment des de *Cristòfol de Tastaboires —escombriaire en bo, polit per vents i pluges i esmolades—*, [...] fins a *Els venedors, sorollosos, a l'ombra fresca dels perxis de la plaça, muntaven les parades*. Una vegada llegit, expliqueu el tractament irònic de la relació entre les fitxes d'escacs i els veïns del poble i, després, descriuiu com són aquests veïns.

7. Analitzeu el personatge de l'Elvira. Tracteu la seva angoixa, la vergonya, la por de la infidelitat i l'evident estat de bogeria. Contrasteu-lo amb el personatge de Tomàs, el seu marit.

8. La història té un final imaginable, però queda en suspens. Quin és el desenllaç final? Quina sensació us provoca el suspens que impregna les darreres seqüències de la història?

9. El final és obert, us imagineu com podria continuar la història? Redacteu-ne un final lògic.

3. «CONTE DEL VELL TRAMVIAIRE»

1. Un tramviarie, l'Atanasi, i el cobrador, l'Adrià, són a punt de jubilar-se. Feu dues columnes i descriuiu en una els pensaments de l'Atanasi, i en l'altra, els de l'Adrià. Després expliqueu amb quins ànims es prenen la jubilació cadascun d'ells.
2. L'autor presenta el tramvia amb unes qualitats o comportaments semblants a l'Atanasi. Aquest és un recurs literari que s'utilitza molt sovint en la literatura. Definiu aquesta figura literària. Busqueu en el text les semblances entre l'Atanasi i el tramvia.
3. En un moment del conte, l'autor trenca el fil narratiu del relat i retrocedeix cap a fets passats. Quin és l'element introduït per tornar a la joventut de l'Atanasi? Expliqueu quins són els seus records.
4. Com reacciona l'Atanasi davant l'angoixa d'acomiar-se per sempre del tramvia?
5. Llegiu el fragment següent i, després, responeu les qüestions:

Tanmateix, les rodes del tramvia continuaven encarrilades a la via de sempre, la que el vell Atanasi havia recorregut dotzenes de vegades cada dia durant quaranta anys llargs; una via tancada, que es mossegava la cua, clavada a terra a cops de mall, de la qual no es podia eixir si no era per la desviació que feia cap a les cotxeres. (p. 36)

- Quina és la fixació de l'Atanasi?
 - Compareu el simbolisme de la via tancada, sense sortida, amb la mateixa vida del personatge. Com creieu que s'ha de trobar anímicament l'Atanasi?
6. Finalment, alguna cosa el fa canviar: *Ja no se sentia sol ni frustrat. Al món hi havia alguna altra cosa, fora del tramvia i la línia de circumval·lació.* Per quina raó a partir d'aquell moment ja no li calia fugir?
 7. Atanasi és un nom que prové del mot grec *Αθανάτος*. Quin significat té aquest mot grec? Relacioneu simbòlicament el significat del nom amb el tema global de la història.

4. «NIT D'AMOR DEL COIX SILVERI»

1. El primer paràgraf del relat centra d'una manera general l'acció que es durà a terme en un poble. Resumiu-ne el contingut. Remarqueu, sobretot, la construcció d'un poble nou, les indemnitzacions, l'esperança i els projectes dels vilatans.
2. A partir del segon paràgraf, el relat se centra en el cas particular d'un veí del poble: el coix Silveri. Aquest, mentre torna a casa després de la reunió, fa el conte de la lletera. Expliqueu les seves càbales relacionades amb les indemnitzacions i els membres de les famílies.
3. Detalleu els projectes de Silveri per quan cobri la indemnització. Per quin motiu es capfica? Quina és la solució final per no perdre-hi diners?

4. Com reacciona la seva dona? Formeu-vos una visió crítica del relat. Us podeu ajudar d'aquests elements: moral mesquina del Silveri i de la Joana; diners a canvi de records; diners per història.

5. En el capítol sobre l'autor hem ressenyat la seva preocupació sobre temes com la desaparició del seu poble sota les aigües d'una presa. Això no fa, però, que no pugui tractar el tema amb ironia i humor. Senyaleu aquells passatges de la història on l'autor, mitjançant el personatge del coix Silveri, s'expressa de manera més irònica i humorística.

6. Per treballar la construcció del pantà podeu fer els exercicis de l'apartat «La destrucció de Mequinensa» del capítol v.

5. «RIADA»

1. La història se centra en el poble de Mequinensa. Després de llegir el fragment que va des de l'inici fins a *Tant de bo que ara no li doni al Segre també per créixer —vaig rumiar—. Aleshores sí que la fotríem bona!*, llegiu els annexos 1 i 2 i informeu-vos sobre els llaüts i la navegació pel riu Ebre. Després, situeu la història en un mapa de la conca d'aquest riu. Mentre rellegiu la història, marqueu l'itinerari que van recórrer els llaüters.

2. Llegiu la definició del riu que fa l'oncle Gòdia. Què es transportava habitualment amb els llaüts? Quines eren les perspectives de navegació per a aquell matí de tardor?

El riu, Manel —em deia entre altres coses—, és com ara un camí cobert, tot planet per damunt, però ple de trencacolls per sota i cal conèixer-lo pam a pam, perquè si bades et fotrà la càrrega, el llaüt i els ossos. (p. 45)

3. En aquesta història ressalten dos personatges: l'oncle Gòdia i un Sant Crist que havien de transportar. Rellegiu el passatge en què tots dos es troben cara a cara i digueu quina relació es crea entre tots dos. Com era l'oncle Gòdia? Feu-ne un retrat psicològic.

4. Comença el viatge. Llegiu el fragment que va des de *Vam recollir amarres i jo em vaig encomanar a tots els meus morts. [...] fins a —Ens matarem! —va esclafir Moles.* L'acció transcorre amb rapidesa i acaba amb el suspens de no saber què va passar en arribar a aquell punt tan crític. Les imatges mostren un continu moviment gràcies als recursos literaris utilitzats per l'autor. Analitzeu cadascuna de les expressions que denotin accions relacionades amb la navegació i definiu els elements relacionats amb el llaüt:

<i>Acció</i>	<i>Elements</i>
<i>Vam recollir amarres</i>	amarres: cap de corda que serveix per subjectar la nau.

5. Després de llegir el darrer paràgraf, contrasteu les contalles que es feren del viatge amb allò que va passar realment:

- a) Creieu que és versemblant que la gent es cregués aquestes contalles?
- b) Quin efecte tenen les creences religioses en aquests personatges?
- c) Penseu que avui en dia es barregen la religió, les supersticions i els mals auguris? Raoneu la resposta.

6. La ironia i l'humor tornen a ser presents en alguns moments del relat, justament quan la situació és més crítica. Remarqueu aquests passatges irònics. Quin és l'element irònic final mitjançant el qual l'autor ens fa riure?

7. Per ampliar el tema del protagonisme del riu podeu treballar les activitats de l'apartat «El riu» del capítol v.

6. «REVENJA PER A UN DIFUNT»

1. La història comença amb la notícia de la mort de Sebastià Peris. Llegiu des de l'inici fins a —*La cosa serà demà a les quatre*. A continuació analitzeu els enunciats següents, que deixen la història en suspens, i expliqueu-ne el sentit (per fer aquesta activitat només s'ha d'haver llegit fins al punt citat anteriorment):

- Hi havia el cas del Peris i del Roca.
- La gent està neguitosa esperant noves: possibilitat d'enfrontaments socials.
- El capellà escridassa dient que és cosa del dimoni.
- L'alcalde diu que ell només mana sobre els vius.
- L'enterramorts porta les noves: *la cosa serà demà a les quatre*.

2. L'efecte sorpresa s'esvairà després que l'autor ens hagi deixat en suspens fins a la segona part de la història. Continueu llegint-la i, a continuació, responeu aquestes qüestions:

- a) Què és el que s'estava esperant durant deu anys?
- b) Què havia passat deu anys enrere?
- c) Per què no es va poder complir el desafiament?
- d) Quan, finalment, s'havia pogut dur a terme la revenja?

3. Extraieu de la història els elements lexicals que expliquin com eren les curses de llaüts. A partir d'aquests termes, descriuiu tècnicament en què consistia una cursa de llaüts, quants llaüters la formaven, etc.

4. La mort ronda contínuament els personatges d'aquests relats. Com és vista la mort en aquesta història? Llegiu el fragment següent i comenteu-lo. Després, busqueu altres passatges del relat relacionats amb el tema de la mort:

I no vull afirmar que l'oncle Sebastià tingués ganes de morir-se per reclamar el que li pertocava, però que el neguit no l'havia deixat viure durant aquells deu

anys, ho sabien fins i tot els gatells de la ribera. La puta d'oros! Si quan agonitzava no tenia altra ceba! «Ara aclarirem allò amb Manel de Roca», es veu que va exclamar a les acaballes. (p. 51-52)

5. Moltes històries de Jesús Moncada estan basades en realitats fantàstiques, com ara aquesta. Un poble que espera durant anys la revenja d'una cursa de llaüts. Una revenja que no es va poder dur a terme en vida dels dos llaüters i que irremeiablement s'ha de fer des de la banda dels morts. Informeu-vos sobre el terme literari anomenat *ficcionalitat* i comenteu-lo amb els vostres companys i companyes. Després, apliqueu-lo a aquesta història.

7. «TRADUCCIÓ DEL LLATÍ»

1. La història ens situa a l'època de la República, durant la qual el govern promulgà l'anomenat decret de llibertat religiosa. Que una llei sobre la religió fos redactada per ciutadans civils i no eclesiàstics era un esdeveniment que feia trontollar les bases d'una societat tradicional. Informeu-vos-en i digueu quina relació té aquest fet amb el títol del relat.

2. L'oncle Tapioles, moribund, s'acull a aquest decret i desitja ser enterrat sense *veure ni una maleïda sotana!* Llegiu aquesta part del relat i, després, digueu:

- Què significa ser enterrat pel civil?
- Quina impressió provoca aquesta determinació en els seus familiars?
- Com reacciona la gent de la vila?

3. L'autor ens descriu el seguici fúnebre de l'oncle Tapioles. Quins canvis es produeixen en relació amb els seguicis religiosos habituals en aquell poble?

4. Al final d'aquesta primera part hi ha un element sorpresa, alguna cosa estranya havia passat. Quins elements del text ens ho fan notar?

5. Abans d'explicar-nos el desenllaç, l'autor ens introdueix, de mica en mica, el canvi radical que s'ha produït durant l'enterrament. Per què la gent de la vila no sap reaccionar davant del pas del difunt? Què feien habitualment els vilatans a cada enterrament?

6. Després de llegir el perquè de tot aquell enrenou, responeu aquestes qüestions:

- Quina sensació us provoca aquest fet?
- Creieu que el difunt tenia raó?
- Com reacciona la gent del seguici fúnebre?
- Exposeu les creences i supersticions dels vilatans.

7. Analitzeu l'estructura narrativa d'aquesta història. Creieu que l'alteració de l'ordre temporal fa que el relat es llegeixi amb més interès? Raoneu la resposta.

8. «STRIP-TEASE»

1. L'autor situa l'acció en un cafè del poble. Abans de centrar la història, descriu el local i l'ambient habitual de qualsevol dia de la setmana. Descriuiu el local.

2. Llegiu el fragment que va des de —*Sempre el mateix*— va filosofar Silveri, carregat de mandra fins a *Sembla que en tot el poble no hi hagi altre cafè que el meu!* Silveri expressa el seu pensament d'una manera directa. Com es diu aquest recurs literari?

3. Transformeu el text citat anteriorment en un text narrat en estil indirecte.

4. La història se centra a partir de la pregunta del vell Ibars: —*Ecolta, fill. Tu saps que és una cosa que en diuen una «buat»?* Què us imagineu que és una «buat» (*boîte*)? Narreu la història explicada pel vell Ibars.

5. Llegiu la proposta del vell Ibars:

- Quines són les seves pretensions?
- Com reaccionen els seus quatre companys?
- Quins obstacles poden trobar per dur a terme el seu propòsit?

6. Subratlleu aquells passatges que denotin la ignorància, desconexença o innocència dels avis sobre el tema de l'*striptease* i del viatge a Barcelona.

7. Llegiu aquest fragment final:

Es va fer el silenci. Amb les mans recolzades sobre les gaiates, els vellets miraven el carrer ple de sol. Al fons, l'antic rellotge va tocar hores lentament. Als prestatges de la botelleria, la mosca anticlerical anava d'una ampolla a l'altra.
(p. 68)

- Què vol expressar el narrador amb aquesta imatge final?
- Quina és la idea central que s'amaga darrere d'aquesta història?
- Confronteu els següents elements:

poble i vellesa	–	ciutat i joventut
futur	–	adversitat del temps

9. «LA LLUNA, LA PRUNA»

1. Llegiu la primera part d'aquesta història:

- Qui és l'esmolet Aristides? Descriuiu el seu ofici.
- Aristides ens és presentat per una mena de *consciència* que li parla. Des de quin punt de vista ens és narrada aquesta primera part de la història?
- Feu el retrat psicològic del personatge.

2. Quan Aristides arriba al poble de Llosa queda sorprès per un fet. Expliqueu-lo.

3. Quin és l'espectacle que tot el poble està esperant assegut al cafè Central davant la televisió? Informeu-vos sobre aquesta efemèride: astronautes, data, repercussió mundial, etc.
4. Els vilatans fan broma tot esperant la retransmissió. Comenteu el fragment dialogat, en clau irònica, de les pàgines 73 i 74.
5. El bon humor dels *cafetans* contrasta amb l'estat d'ànim de l'esmolet. Quins sentiments mostra interiorment? De quina manera demostra la seva mala sang cap als companys del cafè? Amb quines paraules recapacita dels seus perversos pensaments?
6. Aristides, després d'escoltar les paraules del rector, creu que hi ha una perspectiva de futur. Quina és la frase sublim del rector? Què vol dir exactament? Quina interpretació n'ha fet l'esmolet?
7. La innocència i, fins i tot, l'estupidesa d'Aristides fa que, dins de la pena de ser un home abatut per la desaparició del seu ofici, no ens pugui fer amagar el darrer riure. Per quina raó?
8. Obriu un debat sobre la transformació tecnològica al llarg del segle XX i la desaparició d'oficis i mitjans ancestrals. Informeu-vos-en preguntant a la gent gran sobre l'arribada de l'home a la lluna, l'aigua corrent, l'electricitat a les cases, els automòbils i l'aviació civil.

10. «LA SIRENA DEL BAIX CINCA»

1. L'autor utilitza la tècnica epistolar com una variació del registre per tal d'oferir-nos un monòleg en boca del Gregori, el forner de Cantalaigua. Definiu el gènere epistolar. Quina diferència essencial respecte al text narrat presenta aquesta carta?
2. L'engany, la burla de l'Heracli Planes o la innocència del Gregori són les fites d'aquesta història. Descriviu la personalitat del xofer i la del forner. Contrasteu-les.
3. Subratlleu les frases fetes i els textos que trobeu poc adequats per ser explicats en una carta a un president de la Generalitat. Després, comenteu-los amb els companys i companyes.
4. Resumiu la història explicada a la carta amb un llenguatge formal. Amb l'ajuda del professorat, prepareu-ne primer l'esbós, seguint l'estructura habitual d'una carta.
5. La senzillesa dels personatges de poble contrasta amb la picardia d'aquells que han experimentat la ciutat; ho havíem vist també al relat «*Strip-tease*». Després de llegir tota la història, digueu per què creieu que l'autor envolta alguns dels seus personatges en una innocència permanent. Quina relació té amb l'humor o la burla la caracterització dels personatges?

11. «L'ESTREMIDORA CONFESSIÓ DE JOE GALÀXIA (HISTÒRIA DE FULLETÓ)»

1. Llegiu la primera part de la carta que Joe Galàxia envia a una senyora:

- a) Quina relació tenia Joe Galàxia amb aquesta dama?
- b) Per quins motius, després de tants anys, vol explicar tota la veritat?
- c) Qui havia estat fins a aquell moment l'intermediari entre ells dos?
- d) Quin fals motiu li havia exposat per tal que ella acceptés els diners?
- e) Quin era el veritable motiu pel qual se sentia en deute amb aquella senyora?

2. Després de llegir la segona part del relat, feu una síntesi de la vida i la feina de Joe Galàxia.

3. Al darrer paràgraf del segon bloc Joe Galàxia deia a aquesta senyora si havia *començat a lligar caps*. I vosaltres? Quina relació penseu que hi podia haver entre Joe i aquesta senyora? Llegiu la tercera part de la història i, després, contesteu les qüestions següents:

- a) Expliqueu aquest fragment: *un dia, al cap de sis anys de felicitat rodona, [...] vaig descobrir que ella m'enganyava.*
- b) Què va decidir fer i de quina manera?
- c) Ara teniu més pistes per descobrir què havia passat. Intenteu treure'n l'entrellat abans de continuar llegint el conte.

4. Descriuiu, després de llegir la quarta part, l'actuació de Joe Galàxia i la Dona Obús en aquella nit desgraciada.

5. Llegiu aquest fragment del relat:

Esclatà el petard que augmentava l'efecte de la cosa, el canó es disparà: la Marieta va sortir com una bala, travessà la roda de foc i es va perdre igual que un meteorit en la foscor que voltava la pista. (p. 90)

On creieu que va anar a parar la Dona Obús? Creieu que es va complir el desig de Joe Galàxia? Raoneu la resposta.

6. Llegiu, per acabar, la darrera part del relat, que inclou el desenllaç de la història, i, a continuació, feu aquestes activitats:

- a) Expliqueu la relació entre Joe, la Marieta, la senyora i el seu marit, botiguer de vetes i fils de Berga.
- b) Què li va passar un temps després a la Marieta?
- c) Què va fer Joe per compensar aquella desgràcia?
- d) Per quin motiu Joe s'ha decidit a explicar-li-ho tot?

7. Hi ha una sèrie de trets estilístics que retrobem al llarg del conte, entre ells l'humor i la ironia. Llegiu la postdata de la carta. Per quines raons podríem explicar que ens fa gràcia, i fins i tot riure, aquest final?

8. Analitzeu la caracterització de Joe Galàxia (Estanislau Desallegre) i del notari Celdoni. De Joe Galàxia, remarqueu-ne aquells aspectes descrits que us semblin humorístics. Contrasteu-los amb el seu estat de salut. De Celdoni, feu èmfasi en la seva rectitud i professionalitat.

12. «DEBAT D'URGÈNCIA»

1. Aquesta és també una narració escrita en clau d'humor:

a) Llegiu fins al final del primer apartat i a continuació marqueu els elements lexicals de les expressions següents posades en boca d'alguns sants i santes i que produeixen una sensació humorística:

— *Nois, tinc males notícies.* (sant Llibori)

— *Es veu que la quera que tenia a l'orella dreta ara li ha passat a l'esquerra i li està rosegant la campaneta. D'aquí a quatre dies estarà més sord que una espardenya.* (sant Pasqual sobre sant Cassià)

— *No siguis bleada, Casilda — replicà el sant Pasqual—. De queres, només en podem patir les imatges de fusta, i tu ets de guix.* (sant Pasqual a santa Casilda)

— *Ja ho pots dir, Godofrè; tens més raó que un sant.* (santa Polònia al bisbe Godofrè)

b) Analitzeu els elements lexicals de les expressions anteriors i, després, busqueu altres expressions d'aquestes característiques.

2. L'escenari és l'església d'un *poble de descreguts*, però pel diàleg entre els sants i les santes bé semblaria una tertúlia de cafè. El motiu d'arribar fins i tot a fer barrila només és un: els sants s'aprofiten que *Nostre Senyor i la seva mare són a prendre les aigües a la Fontcalda*. Analitzeu aquelles expressions del llenguatge usat pels sants més pròpies de ser escoltades en un cafè i per llauters, miners o pagesos que no pas en una església i per éssers elevats als altars.

3. Comenteu la ironia i l'humor que s'extreu quan parlen de les categories socials dins del "rànqing" de l'església a causa del material de construcció.

4. Entre els sants, n'hi ha uns de més liberals i uns altres de més conservadors. Distribuiu en cada quadre els sants que us semblin més liberals i els que us semblin més conservadors, tal com veieu en l'exemple. Després expliqueu el perquè:

<i>Sants liberals</i>	<i>Sants conservadors</i>
Quitèria: _____	Polònia: _____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

5. En un moment del relat, alguns sants parlen que hi ha *massa llibertat* i evocuen èpoques fosques de l'Església: inquisició, càstigs, penitències, paranys de Satanàs. Informeu-vos sobre la Inquisició espanyola.

6. Els sants creuen que Satanàs els posa paranys, com el Cupido disfressat d'angelet o la santa que en realitat era una Afrodita. Com se'n ressentien els feligresos, d'aquests falsos sants?

7. El rerefons del relat és, però, l'aixecament nacional del 18 de juliol de 1936. Informeu-vos sobre els fets d'aquell dia. Llegiu, a continuació, la segona part de la història:

- a) Quin govern hi havia en aquell moment a l'Estat espanyol?
- b) Expliqueu el fragment següent: *Això vol dir que el país està dividit, a hores d'ara, en dues zones: la que continua fidel a aquesta odiosa República i la que dominen els nostres, els militars rebels.*
- c) Per què creieu que els sants estan a favor dels militars rebels?
- d) Sant Llibori pensa que hi pot haver una venjança contra ells. Quins col·lectius socials s'han de venjar d'ells, de l'Església, i per quines raons?

8. En els moments de més nerviosisme i exaltació, no hi manquen les situacions còmiques. Després d'acabar de llegir aquesta història, comenteu en grups a l'aula els temes següents i apliqueu-los a la vida quotidiana:

- Tràmits que cal seguir per obtenir autorització per fer un miracle.
- La «bruixa» que li demana ajuda a sant Antoni a canvi de tornar-lo invulnerable al ferro, l'aigua i el foc.
- Revolucionaris que se senyen i sants que s'alien amb els que semblen guanyadors, els republicans.

9. Els esclats inicials i finals del relat mostren que el narrador utilitza un llenguatge viu, actiu, en moviment constant. La descripció inicial dels elements que conformen l'església i el moment del desenllaç de la història estan representats per unes imatges molt plàstiques:

- a) Llegiu des de *Les paraules inquietants ressonaren per les naus de l'església buida*, fins a [...] *tocaven arpes, flabiols i lires*. Destrieu cada oració i subratlleu els noms, adjectius i verbs.
- b) Analitzeu el detallisme amb què ens mostra, com si d'una càmera es tractés, les accions que es produeixen.
- c) Llegiu ara el fragment final, des d'*En aquella mitja hora, però, al temple havien passat moltes coses* fins a l'acabament. Analitzeu els substantius que denotin llum i color i els verbs que expressin moviment.

10. Per aprofundir en el tema de la Guerra Civil, podeu treballar les activitats corresponents del capítol V.

13. «HISTÒRIES DE DIES SENARS»

1. Llegiu la primera part del relat i després feu les activitats següents:

- Descriuiu amb les vostres paraules el personatge narrador, el seu gat Caius i els dos escenaris on se situa aquesta primera part: el naixement d'un nou dia a Barcelona i la botiga dels encants.
- Quin és l'element nou amb què es fixen quan passen per davant de l'aparador dels encants? Descriuiu-lo.
- De quina manera creieu que pot sorprendre el narrador?

2. Després de llegir la segona part, veureu que, com en altres històries, hi apareix un element irreal: un cap que parla, cosa que no sembla alterar el narrador:

- Feu un retrat d'aquest personatge fantàstic. Expliqueu com és, d'on ve i com pensa.
- Quina relació pot tenir el cap escapçat amb la Revolució Francesa?

3. Llegiu el tercer bloc del relat i a continuació feu les activitats següents:

- Descriuiu *La Perla de Cuba* i els personatges que hi habiten: Desideri, l'amo; Jim, l'enllustrador, i Silvestre, el cec.
- Informeu-vos sobre la guerra francoprussiana de 1870. Detalleu, després, els aspectes irònics i fins i tot humorístics de les explicacions del Desideri.
- Com reaccionen aquests personatges quan els és presentat el cap?

4. Finalment sabrem la veritat sobre aquell cap. Llegiu el desenllaç de la història abans de fer les activitats següents:

- Feu una síntesi de la història del marquès.
- Informeu-vos sobre la caiguda de l'Antic Règim (ho podeu fer tot llegint l'article «Revolució Francesa» a la *Gran Enciclopèdia Catalana*) i expliqueu qui eren els *sans-culotte* i quin paper van jugar durant la revolució.
- L'autor fa una paròdia d'aquells moments històrics quan exposa en boca del marquès els canvis continuats de govern. Comenteu aquest passatge del relat i contrasteu-lo amb els fets reals.

5. La història, com és habitual en les narracions de Jesús Moncada, no perd el to humorístic en cap moment. Comenteu amb els vostres companys i companyes les paraules del marquès que hem seleccionat del conjunt del text:

- *Vaig emocionar-me. Fer aquell sacrifici per un poble!*
- *Tenia la possibilitat d'alliberar-me del meu cos.*
- *Acuseu-me d'aristòcrata.*
- *L'únic que recordo després d'això és un grupet de dones que feien mitja davant el cadafal i el so del tambor de l'agutzil. Que malament ho feia, el condemnat!*

14. «ANIVERSARI»

La història s'esdevé al Cafè de la Granota. Els tertulians recorden un fet que esdevingué un any enrere. Llegiu tot el relat i després feu les activitats que us proposem:

1. Els personatges tertulians expliquen el que li va passar a l'oncle Dalmau, protagonista d'aquesta història. Feu un retrat físic i psicològic d'aquest personatge.
2. Les riades, com heu pogut llegir en altres històries, eren molt freqüents en alguns mesos de l'any:
 - a) Extraieu del text la descripció de la inundació que va patir el poble explicada per un dels tertulians.
 - b) Analitzeu el llenguatge de les accions i remarqueu el detallisme de les imatges descrites.
3. La mort torna a ser present, però, com en altres casos, hi ha uns esdeveniments que, ajudats per un llenguatge posat seriosament en boca dels personatges, fan que els lectors l'interpretin en clau d'humor. Busqueu aquells fragments del text que, tot i estar envoltats d'un to fúnebre, us hagin fet riure.
4. L'autor aconsegueix la unitat narrativa que ens condueix al tema central. Analitzeu la tècnica narrativa emprada en aquest relat tot contestant les preguntes següents:
 - a) Què pretén recordar el narrador?
 - b) Des de quin punt de vista es narra la història?
 - c) La història és explicada pel narrador o busca uns testimonis? Per què pensem que ho fa?
 - d) Per què creieu que s'utilitza el diàleg en la narrativa?
5. El registre lingüístic que trobem en el text és el més adient als temes i personatges per tal de fer les històries més versemblants:
 - Quin nivell de llenguatge predomina en aquest relat?
 - Subratlleu aquelles expressions que us semblin extretes del parlar de la gent, com per exemple: *Vam tenir una abrilada galdosa! D'abril i de senyors, n'hi ha pocs que no siguin traïdors*, comenteu-les i digueu si són vives en el parlar d'avui en dia.

15. «A L'HÈCTOR EL QUE ÉS DE L'HÈCTOR»

1. Aquest conte està redactat en forma de discurs. Estudieu aquesta estructura narrativa i expliqueu les seves característiques més importants.
2. En un discurs és bàsica la relació entre el locutor i l'interlocutor i la distància que el subjecte estableix entre si mateix i el món mitjançant l'enunciat. Analitzeu l'estil usat pel narrador. A continuació ompliu el quadre següent:

<i>Raonament del text argumentatiu</i>	<i>Aspectes a tenir en compte</i>	<i>Raonament extret del conte</i>
Marc	Lloc, temps, àmbit	
Fet bàsic	Origen del text	
Argument principal	Esdeveniments	
Conclusió argumental	Síntesi dels continguts	

3. L'estil és el conjunt de trets formals que caracteritzen la manera d'expressar-se d'una persona o la manera d'escriure d'un autor. Basant-vos en l'estudi anterior i després d'examinar les expressions següents, deduïu el nivell de llenguatge emprat per l'alcalde:

- [...] *ja sabeu que sóc del morro fort i que no amollo un pam de sirga,*
- *Jo us ho diré sense embuts: una olla de cols.*
- *el sapastre que ens han encolomat a la carteria [...] ens ha sortit més enze que una sinada de baldufes.*
- *Doncs, bé, aquests mortificadors, aquests burxetes —els mateixos que es passen la vida als cafès de la vila, criticant les coses que fa l'alcalde, en lloc de pensar— es poden confitar les murmuracions.*
- *Ai, si jo parlés, si jo deixés anar la llengua potser més de quatre criticares es voldrien fondre!*

4. Després de llegir les paraules de l'alcalde, feu una descripció psicològica de l'Hèctor Riols.

5. L'alcalde parla dels defectes i de les virtuts del carter homenatjat. Concreteu-les en el quadre següent:

<i>Hèctor Riols</i>	
<i>Defectes</i>	<i>Virtuts</i>

6. El tractament irònic i humorístic dels temes és constant en totes les històries. Analitzeu els aspectes següents que l'alcalde honora del carter i que en alguns casos transgredeixen fins i tot els aspectes morals de la comunitat. Comenteu-los a l'aula entre tots els companys i companyes:

– una alcaldada	– l'invent de la bústia amb dos forats
– l'afer amb la majordona del rector	– la correcció ortogràfica de les cartes
– interioritats del veïnat	– el gust per la xafarderia

7. Seguint el model estudiat, elaboreu, en grups, un discurs d'homenatge al treball realitzat a la vostra comunitat per algun personatge famós. Tingueu en compte els aspectes treballats en els exercicis 2 i 3.

16. «D'UNS VELLS PAPERS DE MÚSICA»

Aquest relat explica la vida de l'oncle Jordi Ventura. Llegiu la història i després feu les activitats que us proposem sobre el personatge:

1. Per quin motiu està esverat l'oncle Jordi? Com se sentia? Descriviu els seus sentiments amb les vostres paraules.

2. Preveient la seva propera mort, Jordi Ventura fa un ràpid recorregut per la seva vida. Ompliu el quadre següent amb les descripcions d'aquests instants:

<i>Temps d'infantesa</i>	<i>Temps de joventut</i>	<i>Temps de guerra</i>	<i>Temps d'amor</i>

3. La història de l'oncle Jordi Ventura acaba amb la imatge desdoblada del carro. Expliqueu aquest símil final sobre la mort. Comenteu a l'aula aquestes paraules finals:

Però també sabia que era inútil intentar esbrinar en quin dels dos [carros] era la trampa. Per a aquella pregunta que el cremava, mai ningú no havia trobat resposta. (p.138)

4. A l'inici de la història es parla sobre encanteris de bruixes i supersticions. Expliqueu en què consisteixen :

- la bruixa encantadora
- les tisores obertes
- sal escampada
- el set de la baralla
- la cua del dimoni
- altres que conegueu

5. El fil conductor d'aquesta narració és un lloro:

- a) Per quines raons diem que és ell qui porta les connotacions cap a un temps passat?
- b) Creieu que és tractat com un personatge?
- c) Com es diu la figura retòrica que presenta éssers irracionals o objectes com a persones? Extraieu l'exemple d'aquest relat.

6. L'oncle Jordi Ventura té una certa estima per Manolet, el pastisser. Exposeu la relació d'aquest personatge amb el protagonista de la història. Hi ha un petit record que probablement tingui connotacions amb el títol. Després de parlar-ne a l'aula, expliqueu la connotació simbòlica que té el títol «D'uns vells papers de música».

III. GUIA DE LECTURA D'EL CAFÈ DE LA GRANOTA

Emili Bayo, referint-se al recull *El Cafè de la Granota*, escriu:

[...] es caracteritza per una gran homogeneïtat, aconseguida per la presentació de tot ell com una gran crònica on s'inclouen les diferents històries, d'una gran uniformitat. El narrador s'atorga el nom de cronista i s'esforça a convèncer el lector que la seva història és fruit d'una investigació, de contínues consultes. Generalment, el narrador pren com a punt de referència, com a testimoni d'autenticitat, la figura del vell Cristòfol. El vell explica una anècdota que constitueix part de la història del poble, però que, generalment, no va viure directament ell. Aquest personatge només fa de transmissor de la informació que la memòria popular [...] ha acumulat amb el pas dels anys. (p. 21)

Emili Bayo i Mercè Biosca, *Guia de lectura de Jesús Moncada*

Així les coses, *El Cafè de la Granota* no arriba a la uniformitat i a la consistència del fil conductor que trobem a *Calaveres atònites*, però no té tanta heterogeneïtat com *Històries de la mà esquerra*, la qual cosa fa que ocupi un lloc central entre els altres dos reculls de narracions breus, no només des del punt de vista cronològic, sinó també des del punt de vista de la presentació en forma de crònica.

1. «UN BARRIL DE SABÓ MOLL»

1. La primera narració s'inicia com una contalla: *Allò del Florenci va començar que ja es volia fer l'horeta d'anar a dinar —em digué el vell Cristòfol a La Granota mentre bevíem cafè [...] (p. 5)*

Des del primer moment entrem en l'artifici que formarà el fil conductor de moltes de les narracions que hi ha aplegades dins del llibre: el vell Cristòfol conta moltes de les històries de la vila a una persona molt més jove (que en molts casos apareix autoesmentada com a *cronista*) en un espai tan significatiu com és un cafè, el Cafè de la Granota:

- a) Qui és en realitat el cronista? Quina funció té plantejar les històries des d'aquest punt de vista? Quin rendiment dona a Jesús Moncada l'ús d'aquest artifici en moltes de les narracions?
- b) Quines característiques i quines funcions dels cafès d'abans, sobretot els dels pobles, fan que puguem considerar el Cafè de la Granota un espai especialment significatiu a l'hora d'explicar i recollir les històries?

2. Comenteu què podem inferir de les paraules que el vell Cristòfol diu al cronista una mica més endavant, respecte de la destinació de les històries que li està explicant:

Ja saps —però em faig la reflexió que els de fora no ho saben i els ho hauràs d'explicar— que el carreró de Sant Francesc és el més costerut dels que travessen la vila de dalt a baix, seguint el pendent de la serra, i van a morir a l'Ebre [...] (p. 7)

3. De fet, el vell Cristòfol no va presenciar més que una part dels esdeveniments que s'expliquen a «Un barril de sabó moll»: la resta són coses que ha sentit explicar. Comenteu aquest fet relacionant-lo amb:

- a) la manera com passen les històries i com s'expliquen després,
- b) les xafarderies que es generen, sobretot en comunitats petites.

4. Jesús Moncada, per a introduir-nos en l'ambient del dia dels fets, usa les frases següents:

- *uns núvols d'estalzi baixaven per l'Ebre*
- *pareixia que ens volien ruixar amb tintures de dols*
- *un dia lleig, xiquet, d'aquells que t'esmolten els nervis*

És com si l'autor ens digués que s'està preparant tempesta, al cel i als carrers de la vila de Mequinensa:

- a) Comenteu la relació entre aquesta descripció de l'ambient i l'encadenament dels esdeveniments que ens són explicats després.
- b) Observeu la manera de qualificar els noms: la funció adjectiva es pot fer mitjançant un adjectiu (*dia lleig*), un sintagma preposicional (*núvols d'estalzi*) o una oració de relatiu (*d'aquells que t'esmolten els nervis*). Feu vosaltres també combinacions d'aquests tipus aplicades a la descripció del temps meteorològic o a la del vostre entorn.

5. Pere Camps, patró del llagut Llampec, ordena al peó Florenci que porti un barril de sabó moll a la botiga d'Adelaida:

- a) Observeu bé la classe de càrrega i el tipus de recorregut que cal fer i valoreu l'esforç que suposa complir aquest encàrrec.
- b) Contraposeu les característiques del caràcter i la manera de ser de Pere Camps i de Florenci.
- c) Analitzeu la manera com Pere Camps parla a Florenci. Quina reacció pot provocar en qualsevol persona aquesta forma de donar una ordre?
- d) Feu que dues persones de la classe assumeixin els rols de Pere Camps i de Florenci i que representin diverses maneres menys violentes de fer portar el barril de sabó moll a la botiga d'Adelaida.

6. Jesús Moncada ens va descrivint amb pèls i senyals els diferents llocs per on va passant Florenci amb la seva pesada càrrega, fent-la rodolar costa amunt, i la reacció dels diferents personatges que hi ha en aquest recorregut:

- a) Quina funció té de cara al lector aquest alentiment i aquest detallisme del recorregut?
- b) Recolliu ordenadament els noms dels diferents carrers i indrets per on passa Florenci: molló de Pedret, carreró de Sant Francesc, barberia de la Clenxa, etc. Són elements més que suficients perquè pugueu fer una mena de plànol on quedí representat gràficament aquest recorregut, amb indicació dels diferents llocs esmentats en el text. Intenteu relacionar el resultat amb el plànol reproduït a l'annex 6.
- c) Recolliu els noms dels diferents personatges amb què va topant Florenci i els comentaris que fan alguns d'ells. Poseu-vos en la pell de Florenci i digueu què

devia estar pensant en el seu interior. Quina càrrega li afegeix el fet que es posi a ploure?

7. Totes les circumstàncies aboquen al desenllaç: el barril de sabó moll baixant descontrolat per la costa —evidentment, molt més de pressa que no havia pujat— fins a estavellar-se i produir un gran espetec. L'autor planteja diverses hipòtesis. Digueu per quina us inclineu cadascú de vosaltres i justifiqueu la resposta:

- se li va esmunyir de les mans perquè el sabó moll llisca molt,
- va ser a causa del cansament,
- no va ser casualitat que el barril baixés just en el moment que Pere Camps pujava per la costa.

8. Justifiqueu per què a Florenci li va quedar el renom de Sísif de la Ribera. A més, busqueu què vol dir l'expressió *un treball de Sísif*.

9. Al llarg del text, no solament ens anem assabentant de l'episodi del Florenci empenyent el barril de sabó moll, sinó que anem entrant en un seguit del que podríem anomenar «històries paral·leles»: fets i anècdotes referides, sobretot, als personatges que anem trobant pel camí (tècnica que és bastant habitual en els relats curts de Moncada i que, per tant, es repeteix en moltes de les altres narracions aplegades a *El Cafè de la Granota*):

- a) Feu unes fitxes encapçalades amb el nom dels personatges següents i escriviu-hi les informacions que l'autor ens ofereix sobre ells:
 - Pere Camps
 - Marieta Peris, la Gramola
 - Adelaida
 - Miquel, la Clenxa
 - Honorat
- b) Quan el vell Cristòfol està parlant de Marieta Peris és a punt d'explicar-nos el que hi va haver entre ells dos, però ho deixa córrer. Podeu dir per què prefereix no fer explicacions sobre aquesta relació? Penseu que la subtil insinuació és suficient per a treure'n conclusions? Quines?

2. «LA PLAGA DE LA RIBERA»

1. Aquest conte està redactat en forma de carta: la que escriu Jeroni Salses i Santapiga, agutzil, al director de la presó de Lleida. El primer que fa Jeroni és presentar-se d'una manera prou original: explica els defectes que observa en molts altres agutzils dels pobles del voltant —ell és com cal, faltaria més— i s'esplaia en la bona tècnica que cal posseir a l'hora de fer pregons. Llegiu-lo detingudament i després feu les activitats que us proposem:

- a) Elaboreu, a partir del que explica Jeroni en el llarg paràgraf inicial, un manual o un decàleg de com s'ha de fer un bon pregó.

b) Extrapoleu algunes de les recomanacions que siguin aplicables a qualsevol intervenció oral en públic. Apliqueu-les com a pauta d'avaluació a les vostres exposicions orals a classe.

c) Jeroni diu que cada pregó requereix la seva manera de fer-lo: [...] *cada pregó requereix el seu to de veu, la seva melodia, amb unes pauses ben col·locades i uns punts de força i lluïment.* (p. 11)

Per tant, anunciar que es faran comèdies a la plaça —posem per cas— no és el mateix que pregonar que ha fugit una somera, i si un anuncia sardina fresca, cal provocar el desig en els oients. Jeroni en posa molts, d'exemples. Repartiu-vos-els per sorteig, o triant aquell que més us agradi, i intenteu fer una pràctica d'expressió oral consistent a fer un pregó en què el contingut i la forma es reforcin mútuament.

d) Redacteu una presentació pròpia on s'expliqui breument el que heu fet a la vida i les diferents tasques que esteu fent actualment.

2. Tota la història que explica va començar amb l'ensorrament del terra de la sala d'actes de l'ajuntament. La petita catàstrofe va ser el que va fer prendre definitivament la decisió d'enderrocar l'edifici vell i fer-ne un de nou:

a) Quan va cedir el paviment de la sala d'actes, un parell de regidors van fer cap al jutjat municipal, que ocupava les estances del pis de sota:

— Informeu-vos de les funcions que tenen atribuïdes els ajuntaments o corporacions municipals, per una banda, i els jutjats de pau, per l'altra.

— Situeu l'ajuntament i el jutjat municipal de la població on viviu.

b) Llegiu bé el repartiment que es fa dels mobles, el paperam i tot el que hi ha dins de l'edifici. Què n'opineu, del lot que li toca a Jeroni? Veieu justificada la reacció d'Elisenda, la seva muller?

3. Comenteu el text següent i digueu quins elements irònics i humorístics hi trobeu:

El retrat del rei, per la cosa del respecte, el vam penjar al capçal del llit, però al cap d'una setmana el vam treure al menjador, perquè a l'Elisenda li feia vergonya despullar-se davant Sa Majestat i a mi em cohibia. Vostè ja m'entén, oi? Un és abrandat de mena i fer segons quines coses en presència de la reialesa... (p. 14)

4. Valerià, la Plaga de la Ribera, viu una terrible dualitat: té molta traça per a fer tota mena de treballs casolans, però és un veritable malastruc a l'hora d'exercir la que és la seva veritable vocació: fer de delinqüent. Des d'aquest punt de vista, l'habitual distinció entre virtuts i defectes sofreix una transposició i, per a la Plaga de la Ribera, són defectes el que en altres serien virtuts, i voldria posseir unes virtuts que la majoria tenim etiquetades com a defectes o males conductes:

a) Feu una llista de les «coses honrades» que fa i sap fer Valerià.

b) Feu una llista del episodis en què ha tingut veritable malastrugança i digueu quines «qualitats» voldria tenir Valerià, la Plaga de la Ribera.

c) Quins són els elements que contribueixen que la Plaga de la Ribera se'ns faci simpàtic?

5. Finalment, Jeroni fa la petició, que és el veritable motiu de la carta. Quina és exactament? Comenteu el joc irònic originat pel fet que la petició la faci precisament un agutzil, que està al servei de la llei.

6. En quines característiques pensa exactament Jeroni quan escriu: *A veure si entre tots donem una empenta a aquest ganàpia i en fem una persona de profit!* (p. 16)?

7. Escriviu la hipotètica carta de resposta del director de la presó de Lleida a la carta de Jeroni, l'agutzil de Mequinensa. Podeu imaginar dos tipus de resposta: una en el seu paper d'estricta garant de la llei i l'ordre, i una altra, seguint-li el joc a Jeroni.

3. «ABSOLTES I SEPELI DE NICOLAU VILAPLANA»

1. El conjunt de fets explicats en aquest conte transcorren en quatre moments diferents. Escriviu, de manera sintètica, tots aquells fets que apareixen al relat i classifiqueu-los segons els quatre dies en què va ocórrer cadascun d'ells:

<i>Temps</i>	<i>Fets</i>
Dia de la mort de Nicolau Vilaplana	
Dia de l'enterrament de Nicolau Vilaplana	
Dia en què el vell Cristòfol explica els esdeveniments (20 anys després)	
Dimecres anterior a l'explicació de Cristòfol	

2. El problema que es planteja és que, vint anys enrere, bona part de la societat mequinensana havia hagut de triar entre anar a l'enterrament de l'oncle Nicolau o anar al *partit de futbol més important de la temporada*:

Tanta dèria que teníem per aquell partit i al final ens va passar el que sovint passa amb moltes coses de la vida, que les esperes amb candeletes i al final et quedes amb un pam de nas... (p. 18)

En definitiva, es tracta del vell dilema: triar entre allò que ens agradaria fer i allò que hem de fer. Enumereu casos en què vosaltres us hàgiu trobat en aquesta situació i digueu en funció de quins criteris heu pres una decisió.

3. Quin paper fan en una societat petita com la d'un poble, on quasi tothom es coneix, un enterrament d'una persona molt apreciada i un partit de futbol de la màxima rivalitat? Quins sentiments col·lectius desencadena cada un dels dos esdeveniments?

4. El narrador diu que *el pobret ens va fer la guitza*. Què vol dir exactament amb aquesta frase feta? Quina funció té el diminutiu *pobret*?

5. Quines circumstàncies es van afegir a la mort —involuntària, evidentment— de l'oncle Nicolau perquè l'enterrament hagués de coincidir precisament amb l'hora del partit?

6. Que mig poble no pugui assistir al partit no afecta només el desig dels espectadors, sinó que perjudica l'equip local. Per la vila, lloc de rumors i xafarderies, es va escampar una teoria, segons la qual l'hora de l'enterrament no hauria estat pura coincidència. Expliqueu aquesta teoria i justifiqueu-la.

7. El vell Cristòfol, referint-se a l'oncle Nicolau, diu que era *bona persona*, i contraposa aquesta expressió a la de *mala bèstia*. Escriviu parelles d'expressions que, de manera semblant a les abans indicades, vulguin dir coses contraposades. Quan en tingueu una bona llista, classifiqueu-les segons que es refereixin a qualitats de les persones (físiques o morals), salut, meteorologia, etc.

8. Reforçant la idea que l'oncle Nicolau era una bona persona també es diu que *sempre havia estat un bocí de pa*. *Bona persona* i *bocí de pa* són, per tant, dues expressions sinònimes. Repartiu-vos en grups de tres persones, assigneu-vos per sorteig algunes de les expressions presents en la llista que heu fet abans i escriviu tantes expressions sinònimes com us vinguin al cap.

9. Tanmateix, els qui van anar a acompanyar el difunt no van quedar decebuts del tot: l'enterrament va ser dels que queden per a la petita història local i no es van perdre del tot les alternatives del partit. Llegiu aquest text i feu les activitats següents:

Quina estona vam passar, xiquet, quina estona! D'una banda calia estar pel que es celebrava i mantenir el posat greu i seriós que s'escau amb ocasions tan tristes; de l'altra, però, com et podies desentendre del que passava al camp? (p. 20)

- a) Quines circumstàncies van permetre que els qui van anar a l'enterrament poguessin anar seguint el partit?
- b) Les llatinades de la missa i de les absoltes que s'estaven dient en el moment de produir-se els gols serveixen per a identificar-los i immortalitzar-los. Digueu, en primer lloc, què volen dir les expressions llatines *dominus vobiscum* i *requiescat in pace*. Després, comenteu la ironia que s'amaga darrere d'aquesta identificació.
- c) Jutgeu la «delicadesa» que va tenir el fill gran de Nicolau amb el seguici que acompanyava el difunt al cementiri. Mireu el plànol de l'annex 6 i intenteu situar el lloc des d'on la comitiva va poder seguir el que quedava de partit.
- d) Construïu frases amb l'estructura que usa Moncada en el text anterior: «D'una banda..., de l'altra...».

10. Finalment, l'enterrament de l'oncle Nicolau va ser un èxit rodó. El narrador, en un determinat moment, el compara amb el de Bernarda Pedret, la mestressa de la mina del Segre. Quins sentiments manifesta el vell Cristòfol respecte d'un i altre personatge? Què és el que fa que l'enterrament de l'oncle Nicolau sigui realment lluit i que el de «la bruixa de la Bernarda» sigui només aparentment lluit? Quin paper juguen en cada cas l'afecte popular i els diners?

4. «PARAULES DES D'UN OLIVER»

1. Aquest relat està presentat en forma d'un llarg monòleg (el que l'home que hi ha enfilat dalt d'un oliver adreça a Isidre, el propietari del tros) i es construeix al voltant d'una doble sorpresa. Expliqueu els motius per què l'home que hi ha dalt de l'oliver té un ensurt i quina és la seva preocupació o el seu problema. Després, expliqueu també els motius de la sorpresa d'Isidre i quin és el seu neguit.

2. La tècnica emprada, ben enginyosa, ens permet conèixer diverses veus, malgrat que sigui un de sol, el personatge que parla. Classifiqueu, dins del quadre que hi ha més avall, aquestes diferents veus segons el que fa l'home que Isidre sorprèn dalt d'un oliver:

- S'adreça directament a Isidre, intentant justificar que l'hagi enxampat dalt de l'arbre:

—Renoi, Isidre, quin esglai! T'has presentat tan a la callada i tan de sobte que gairebé he caigut de l'oliver, de l'ensurt! [...] (p. 22)

- Li diu a Isidre les reflexions que es feia per a ell mateix, i que el van impulsar a actuar de la manera que ho està fent:

Sempre que passava vora d'aquests bancalets, camí del meu, se m'encongia el cor, m'amoïnava. «Aquest Isidre! —em deia jo—. Aquí té uns olivers d'allò més ufanosos i segur que ni se'n recorda. [...]» (p. 23)

- Explica l'encàrrec que li va fer a Basilissa, la seva dona:

Així que vaig dir a la dona: «Basilissa, els arbres de l'Isidre em fan patir i no puc resistir-ho més, de manera que, demà, quan vagis a la seva botiga a comprar el recapte de la setmana, li dius de part meva que jo li colliré les olives [...]» (p. 23)

- Descriu les reaccions de l'interlocutor i interpreta el que ha degut pensar l'Isidre en trobar-lo collint les seves olives:

Però, què dimonis tens, Isidre? Em mires amb uns ulls... Què et passa! Fas cara de malfiat... [...] Vés a saber què hauràs pensat en veure'm enfilat als teus arbres, collint les teves olives. «Vet aquí un lladregot que em rampinya la collita!» [...] (p. 24)

El que està dient a Isidre:	
El que es deia a si mateix en veure els olivers d'Isidre:	
El que va dir a la dona perquè ho digués a Isidre:	
El pensament i les reaccions d'Isidre:	

3. En el text es poden distingir també dos eixos temporals, la transició entre els quals està marcada pel fragment següent. Diferencieu tot el que s'explica abans i després

d'aquest fragment segons la informació que aporta i la funció que té en el conjunt del relat:

Així que, avui, a punta de dia, he carregat sacs i borrasses al tractor i ja ho veus: la feina gairebé enllestida! (p. 23)

4. El personatge que hi ha dalt de l'oliver fa un gran esforç argumentatiu i arriba a dir un munt d'excuses que justifiquen que ara sigui on és i fent el que fa. Anoteu tots aquests arguments que apareixen explicitats al text. Després, imagineu que heu fet alguna cosa que ha causat estranyesa o enuig a algú i feu un text argumentatiu que intenti justificar la vostra actuació.

5. Imagineu que Isidre, en lloc de reaccionar a la valenta, intenta argumentar a l'home que hi ha dalt de l'oliver la seva desconfiança abans de fer-lo fora del seu tros. Escriviu els arguments que usaria per a fer-li la rèplica, punt per punt, de tot el que li ha dit.

6. A la narració apareixen termes propis del camp i del seu conreu. Recolliu tot el lèxic pertanyent al camp semàntic de l'agricultura i expliqueu què volen dir les paraules: *aixades, bancalets, borrasses*.

5. «INFORME PROVISIONAL SOBRE LA CORREGUDA D'ELIES»

1. El relat se centra en els pocs minuts que va durar la correguda d'Elies Santapau entre casa seva i el cafè de Silveri, lloc de parada dels autocars de la línia de Lleida:

[...] l'Elies Santapau va eixir d'escopetada de casa seva, al cap de dalt de la costera del Forn, i va iniciar la correguda desenfrenada i memorable a través de la vila que deixà esbalaïts els veïns que la presenciaren. (p. 25)

Ja cap al final del relat descobrim el veritable motiu d'aquesta correguda desenfrenada. El cronista ens el presenta com qui no vol la cosa, després d'haver dedicat la major part del text a les disquisicions sobre els minuts que va durar la correguda, el trajecte seguit, les condicions que la van poder condicionar, etc. Expliciteu clarament la causa que va empènyer Elies a córrer com un esperitat.

2. Vist això, digueu què considereu més important a l'hora que el fet hagi quedat fixat a la memòria col·lectiva del poble: la rapidesa de la correguda o el motiu que la va desencadenar.

3. Com valoreu l'actitud d'Elies? Amb quins adjectius la podeu qualificar?

4. Relacioneu el motiu de la correguda amb el plantejament irònic, i fins i tot còmic, del relat. Busqueu, també, alguna frase que pugueu qualificar de sarcàstica.

5. Escriviu els detalls i les hipòtesis que aporta cada un dels personatges que Elies va trobant pel camí sobre la durada de la correguda, el motiu, les peces de vestir que portava, etc.:

<i>Personatges</i>	<i>Detalls aportats</i>
Víctor Cardona, ferrer	
Juliet	
El forner	
Vellets del cafè de Silveri	
Jaume Vilanova, espardenyer	
Antònia i les dones del mercat	
Ramon, estanquer	
Els qui veieren el gos del baster	
Pere Torres Sastre	
Ordinari de Lleida	

6. Seguint les explicacions del cronista podem reconstruir el recorregut que va fer Elies:

La trajectòria de l'Elies no pot ser més clara. Si unim amb una ratlla els punts que ocupaven els diversos testimonis que hem citat fins ara, veurem que el corredor va seguir el camí més curt possible de casa seva la cafè de Silveri, d'on surten els autocars de línia que fan cap a Lleida. (p. 28)

Tal com heu fet en les propostes referides al relat «Un barril de sabó moll», feu un dibuix que reconstrueixi el possible recorregut d'Elies i uniu amb una ratlla els punts on eren els diversos testimonis citats. Us pot orientar una mica el plànol de l'antiga vila de Mequinensa que es reproduceix a l'annex 6.

7. Tot plegat, veiem que les versions sobre el temps emprat i el recorregut realitzat no van més enllà de cinc minuts i uns quants metres de diferència. Però el cronista, per a donar més èmfasi a la garreperia d'Elies, encara planteja dos condicionants més: la temperatura i el vent. Digueu de quina manera repercuteixen la temperatura (alta o baixa) i el vent (a favor o en contra) en la rapidesa i la resistència d'una correguda.

8. En aquest relat el personatge del cronista no queda amagat del tot darrere la història, sinó que té un cert protagonisme. Expliqueu-ho.

6. «FUTBOL DE RIBERA»

1. El camp de futbol de Mequinensa tenia una situació insòlita que va contribuir el 1958 a una gesta, recordada per tothom i emmarcada al Cafè de la Granota:

Uns anys abans de la guerra civil, una riada del Segre havia devastat l'hort de Ramon de Tamariu, situat a la punta de la vila on conflueixen l'Ebre i el Segre; aleshores, s'havia decidit emprar el fangar que n'havia quedat per a fer-hi el camp d'esports. [...] Les obres van anar de pressa i el camp quedà preciós;

l'únic inconvenient era l'espai, tan just que el Segre gairebé llepava la porteria de llevant i una de les bandes quedava arran de l'Ebre, de manera que les pilotes que eixien del terreny per aquells costats anaven a parar en un dels dos rius o a la seva confluència. [...]

La insòlita ubicació del camp donà lloc també a una llegenda tenaç, apegalosa i escampadissa, segons la qual a la vila llançàvem al riu els àrbitres si la seva actuació no ens agradava. El cronista no negarà que potser [...] (p. 31-32)

- a) Mireu el mapa de Mequinensa de l'annex 6 i contrasteu-lo amb allò que s'explica al text sobre la ubicació del camp de futbol.
 - b) L'especial situació del camp de futbol feia que moltes pilotes anessin a parar a l'aigua i va caldre designar un encarregat de recollir-les. De tant en tant, però, alguna pilota se li escapava, i una d'aquestes no va poder ser recollida, se'n va anar riu avall i «va ser retornada per l'Ajuntament d'un poble de la ribera». Agafeu un mapa de la zona i digueu quins pobles haurien pogut ser els qui van retornar la pilota. En què rau el joc irònic de la nota de la capsa que contenia la pilota?
 - c) Expliqueu com l'especial situació del camp de futbol servia per a fer pressió psicològica sobre els àrbitres.
 - d) Justifiqueu la importància de la situació del camp en el desenllaç d'aquest relat.
2. Observeu les professions dels components de l'equip local i el mitjà de transport de l'equip visitant:
- a) Contrasteu la manera com es vivia el futbol als pobles abans i ara.
 - b) Busqueu fotografies d'equips de fa anys i de l'actualitat que us ajudin a observar-ne les diferències: manera de vestir, calçat esportiu, etc.
 - c) Documenteu-vos i constateu també els canvis que s'han produït en el futbol d'elit i tot el que l'envolta.
3. Quan ja s'està jugant el partit hi ha unes actuacions de l'equip visitant i de l'àrbitre que alteren els ànims dels espectadors:
- a) Expliqueu com s'encadenen els fets que porten a l'intent de revolta.
 - b) Enumereu els insults que el públic adreça a l'àrbitre. Relacioneu els comentaris del secretari del jutjat i del capellà amb les seves respectives ocupacions.
 - c) Feu la distinció entre els insults a l'àrbitre i les proclames subversives. Digueu a què es fa referència concretament quan s'esmenten:
 - la dictadura
 - Lenin
 - els feixistes
 - el catorze d'abril
4. Segur que heu sentit parlar del «jugador número dotze», en referència al públic, que sempre anima i empeny l'equip de casa. En el cas del partit que estem analitzant, aquest jugador extra va quedar compensat per un àrbitre que afavoria descaradament els forasters. El que ningú no es podia imaginar és que el Segre i l'Ebre es convertiren en

dos jugadors més de l'equip local. Expliqueu el protagonisme dels dos rius en el desenllaç del partit i comenteu l'actitud que van adoptar els jugadors visitants i l'actitud dels locals amb els perdedors.

5. Després de llegir els comentaris que es fan sobre els jugadors visitants, sobre l'àrbitre i sobre l'heroïcitat dels jugadors locals, digueu quins d'aquests comentaris permeten afirmar que, malgrat tot, la gesta està esquitxada de valoracions subjectives i parcials. Després, escriviu la crònica dels fets vistos per un afeccionat de l'equip visitant.

6. En el text es fa referència a l'afecció amb els adjectius *abnegada*, *lleial* i *sorollosa*. També es parla de llegenda *tenaç*, *apegalosa* i *escampadissa*, i de l'equip foraster, *gent de secà*, *eixuta* i *corretjosa*. Són moltes les vegades que Moncada, en les seves històries, qualifica una realitat amb dos, tres o, fins i tot, més adjectius. Construïu sèries de tres adjectius referits a: jugadors de casa, forasters, àrbitre, camp de futbol, pilota, gol, etc.

7. Podeu fer un concurs. Primer, cadascú ha d'escriure en papers separats alguns noms referits a realitats del vostre entorn. Nomeneu una persona que faci de jutge, una que s'encarregui de cronometrar i una altra que anoti els resultats. La resta us heu de distribuir en equips de tres persones i intentar fer sèries de tres adjectius per a cada paraula que, aleatòriament, es vagi proposant.

7. «SENYORA MORT, CARTA DE MIQUEL GARRIGUES»

1. El conte de Jesús Moncada té, en aquesta ocasió, forma de carta. Tanmateix, l'autor de la carta no sap escriure i s'ha de valer d'una altra persona que faci la tasca de la redacció física:

a) Ompliu el quadre següent:

Qui és l'autor «intel·lectual» de la carta?	
Qui redacta materialment la carta?	
Qui és el destinatari o destinatària de la carta?	
On estan escrivint la carta?	

b) Què va passar en aquell mateix lloc quasi un any abans de la redacció de la carta?

2. Després del llarg primer paràgraf, l'autor de la carta es presenta. Per què fa la precisió que fa? Quin recurs usa la gent de Mequinensa a l'hora de distingir famílies que porten un mateix cognom?

3. Investigueu quins són els cognoms més repetits entre l'alumnat del vostre centre o en algun dels ambients on us moveu. Quins recursos s'utilitzen a l'hora de distingir aquells que es podrien confondre en determinades ocasions? Podeu agafar també una guia telefònica i observar quins cognoms es repeteixen més.

4. El nostre protagonista, després de presentar-se, explica que la seva professió és la de barquer. El que passa és que les conseqüències del progrés van deixar sense sentit el seu ofici:

Com m'hi xalava, senyora, fent de barquer! [...]

La vida, però, senyora, fa més voltes que una baldufa. Un dia, als del govern, se'ls ficà a la ceba bastir un pont a l'Ebre, en dret de la vila [...].

Trigaren quasi tres anys a enllestir les obres. ¿Es pot imaginar el que vaig arribar a patir durant tot aquell temps, mentre veia, a quatre passes del pas de barca, com pujava el pont —maleït sigui— que havia d'acabar amb el meu ofici? (p. 39-40)

- a) Abans, Miquel feia de barquer passant gent d'una banda a l'altra de riu. Digueu què li ha tocat fer durant els vint anys següents a l'inici del funcionament del pont.
- b) Quan podia fer la feina que li agradava, Miquel «xalava». Segons el que s'explica en el text, en què consistia la seva professió de barquer, és a dir, quines tasques havia de fer? Quines tasques concretes li ha tocat fer després, a la mina?

5. Coses que per a uns són factors de progrés, poden ser molt negatives per a uns altres. Penseu casos en què s'han produït situacions semblants a la de Miquel Garrigues, amb el drama humà que això comporta. Quines actuacions es podrien haver fet per tal d'apaivagar l'impacte de mesures qualificades d'*interès general*?

6. Quan ja ha exposat la pròpia història personal, Miquel expressa la seva petició: fer de barquer en el més enllà, per passar les ànimes dels difunts al lloc on viuen els morts, ja que Caront (el barquer oficial) es veu una mica *casca-dot*. Mai se li hauria ocorregut, però, demanar fer de barquer dels morts si l'apotecari Honorat no li hagués fet unes explicacions sobre les figures d'un quadre que havia pintat:

- a) Expliqueu com va anar tot això.
- b) Busqueu informació sobre Caront, personatge de la mitologia grega, que us permeti completar les explicacions que hi ha al relat. Expliqueu per què els grecs tenien el costum de posar una moneda dins la boca dels difunts.

7. Miquel tracta la senyora Mort amb molta naturalitat i familiaritat: li explica anècdotes, li recorda esdeveniments, li fa petites confessions, li pregunta coses, etc.:

- a) Copieu aquells fragments del text en què es fa més palès aquest tracte familiar.
- b) Un recurs que usa Moncada per desdramatitzar la mort és la ironia. Indiqueu també en quins moments les referències a la «descarnada» traspuen més ironia.
- c) Digueu de quina manera pensa fer-li llegir la carta, arribat el cas.

8. Al principi de la carta, Miquel Garrigues comenta a la Mort que, per molt que un vulgui saber l'hora del «traspàs», no hi ha manera. Rellegiu aquest fragment i després feu les activitats proposades:

[...] no tenim manera d'esbrinar el destí ni d'assabentar-nos amb anticipació de l'hora del nostre traspàs. Barrina, cavil·la, dóna-li voltes, tantes com vulguis: acabes marejadet i no en treus mai l'entrellat. (p. 37)

- a) *Traspàs* és un eufemisme habitual en la societat per tal d'evitar la referència directa a la mort, un terme que en certs ambients i ocasions es considera tabú. Digueu què és un terme tabú i què és un eufemisme, escriviu altres termes que s'utilitzen per a referir-se a la mort i, finalment, recolliu el màxim nombre possible d'eufemismes aplicats a realitats tabú com poden ser l'acte sexual, l'embaràs, la pobresa, les malalties terminals, les deficiències físiques i psíquiques, etc.
- b) *Barrina, cavil·la, dóna-li voltes* són tres formes verbals sinònimes, amb una clara funció intensificadora del significat. Feu una llista d'activitats humanes (treballar, riure, desitjar, etc.), expressades amb un infinitiu.
- c) Escriviu un mínim de dues formes sinònimes de cada una de les activitats de la llista anterior. Ajudeu-vos d'un diccionari de sinònims.
- d) Amb cada grup de sinònims feu frases a l'estil de la de Jesús Moncada, on la utilització de tres o més verbs de significat semblant faci una funció intensificadora.

8. «PRELUDI DE TRASPÀS»

1. L'àvia s'està morint. Hi ha persones que es moren amb placidesa, però l'àvia és de les que abans de morir estan molt neguitoses, tal com es pot comprovar en el text següent:

Amb l'àvia, però, les coses no lliscaran amb tanta finor, amb l'àvia patirem molt. Té massa por, i tots els massa són dolents, fins i tot per morir-se. Ha tingut adormida la llavor d'aquesta feredat a la seva ànima més de vint anys, i, ara, aprofitant el seu decandiment —que sempre arriba, sempre, segons ens diu la tia Ramona als joves— li ha germinat a les entranyes i les hi ha omplert d'arrels insidioses, que no la deixen expirar amb tranquil·litat. (p. 43-44)

- a) Després de llegir tot el relat, digueu si creieu que l'esfereïment i la por de l'àvia tenen justificació.
- b) Feu una enquesta entre la gent de la vostra població o del vostre barri i calculeu el percentatge dels qui tenen por al que es poden trobar després de la mort i dels qui tenen por a la pròpia mort.

2. Jesús Moncada aprofita, enmig de la història principal, per a fer-nos conèixer algunes coses de la tia Ramona, «la que recorda fins i tot els records dels altres». A través d'ella sabem quin és l'origen del neguit de l'àvia:

- a) Mitjançant la informació que hi ha al text, feu un retrat de la tia Ramona i expliqueu com devien ser les seves trobades amb Honorat, l'apotecari.
- b) La tia Ramona és la que sap l'origen de tot el neguit que té ara la dona agonitzant. Feu una síntesi de com va anar «allò de la figuera».
- c) Gràcies a la tia Ramona es pot comprendre la reacció de l'àvia quan va morir l'avi. Justifiqueu la pressa de l'àvia a tallar la figuera.

3. Al text ens queda clara l'opinió de l'àvia sobre la figuera plantada al pati; tot eren desavantatges:

- a) Feu una llista dels desavantatges que queden explicitats al text. Afegiu-hi algun avantatge que podia tenir la presència de la figuera.
- b) Penseu en activitats i actuacions que us podeu proposar com a grup. Agafeu-les una per una i, en un full, escriviu tots aquells avantatges i desavantatges que comporta la seva realització.
- c) Apliqueu aquest mètode d'anàlisi a temes d'actualitat.

4. El relat, com és habitual en la prosa de Moncada, és ric en locucions i frases fetes que contribueixen a donar agilitat i un to popular al text. Expliqueu la diferència entre locució i frase feta i, després, feu frases que incloguin les locucions i frases fetes que hem seleccionat i que permetin copsar-ne el sentit:

<i>li va escalfar el llit manta vegada</i>	
<i>si no va mau, no bada boca</i>	
<i>que si això i que si allò, i que si tomba i gira</i>	
<i>fins que en tingué prou</i>	
<i>havia covat el seu ressentiment durant anys i panys</i>	
<i>recorda fil per randa</i>	
<i>necessitaren déu i ajut</i>	
<i>sempre tenia la pólvora a torrar</i>	
<i>es veu el trill als garrons</i>	
<i>la por se la menja</i>	

9. «ELS DELFINS»

1. El protagonista del conte, que ens fa les seves explicacions en primera persona, està ben satisfet de la desimboltura amb què ha donat el condol i ha fet altres rituals socials durant l'enterrament de Constantí Cirera. Llegiu el text següent i, després, feu les activitats que us proposem:

[...] *tothom és sempre tan pendent de mi que qualsevol gest dubtós, qualsevol paraula més enllà d'una altra podrien provocar un desastre: quan la bola de la murmuració comença a rodar, malament rai; no saps mai què en resultarà. I, avui, encara havia de tenir més cura que els altres dies.* (p. 46-47)

- a) Per quin motiu està tan pendent de no dir cap paraula o no fer cap gest que es pugui malinterpretar? Considereu que és una cosa important o que és una nimietat? Raoneu la resposta.
- b) Expliqueu què és la murmuració, quins mecanismes usa i quins efectes pot tenir.
- c) Pel que el narrador diu sobre la murmuració, com us imagineu el funcionament d'aquest mecanisme dins de la microsocietat mequinensana?

2. Poseu exemples de casos concrets de murmuració que conegueu, sigui vivencialment, sigui perquè us els han explicat o pels mitjans de comunicació. Quins interessos podia haver-hi al darrere i quines conseqüències es van produir? Debateu sobre algun dels casos exposats i aporteu possibles solucions al conflicte originat.

3. Si bé el narrador ens ha explicat el seu comportament en l'enterrament que s'ha realitzat poc abans de posar-se a escriure, aviat descobrim que el seu paper va molt més enllà de l'actuació d'aquell dia concret:

[...] *la veritat era que vaig assumir la tasca —perquè ho és, i feixuga— a fi de dignificar el moment, tan colpidor, dels adéus i atallar el desori que sempre s'hi produïa [...] Em costà imposar-me, donar a entendre al personal amb el meu exemple que allò no es podia fer de qualsevol manera i que jo era la persona imprescindible per a posar ordre en aquell batibull.* (p. 47)

- a) Feu una petita dramatització basada en allò que Miquel, el sastre, ens explica que passava durant els enterraments, abans que ell assumís *el privilegi de ser sempre el primer a passar a donar el condol.*
- b) En quins fragments descobrim que Miquel es veu obligat a ser molt mesurat i equànim? Quines característiques ha de tenir, segons ell, la persona que faci el paper que fa ell?

4. Observeu allò que el narrador explica de si mateix i el to que usa. Escriviu cadascú de vosaltres tres adjectius que descriguin la seva manera de ser. Després, llegiu-los en veu alta i encarregueu a algú que els vagi anotant a la pissarra. Agrupeu aquells que vulguin dir més o menys el mateix i constateu, finalment, quines qualitats s'han repetit més.

5. La seva preocupació actual és qui ocuparà el seu lloc quan ell el *deixi vacant* i si el *successor* serà digne de fer una funció que ell considera importantíssima. Ompliu el quadre amb les virtuts i els defectes que troba a cada un dels candidats a succeir-lo:

	<i>Joan Campells</i>	<i>Joaquim Coloma</i>	<i>Pere Cistella</i>
Virtuts			
Defectes			

6. Expliqueu la relació entre la *lluita per la successió* i el títol del conte, tot responent les preguntes següents:

- Quina monarquia usava originàriament el nom de «delfí» per a designar el pretendent a la corona?
- Quina extensió de significat ha tingut aquest mot? Coneixeu altres casos en què s'usi?
- D'acord amb el to del conte, queda justificat el títol «Els delfins»? A quins personatges es refereix?

7. Quasi al final del conte, i referint-se a Joaquim Coloma, s'afirma: *qui és fill de gat una hora al dia caça rates*. Expliqueu el sentit d'aquest refrany i conteu alguna situació que l'exemplifiqui.

8. Expliqueu també el sentit d'aquests altres refranys, referits a la relació entre pares i fills, tot comentant la possible validesa de l'ensenyament que pretenen transmetre:

<i>Refrany</i>	<i>Validesa?</i>
Els plats s'assemblen a les olles.	
L'exemple dels majors fa bons o dolents els menors.	
Diuen els infants el que senten dir als grans.	
Cada criatura fa segons sa natura.	
Criatura que al mes no riu, entre bèsties viu.	
De pare sant, fill diable.	
A pare guardador, fill dissipador.	
El pare, pastor; el fill, senyor, i el nét a captar.	
Bona mare cria bona filla.	
Mare piadosa cria la filla tinyosa.	
Mare treballadora, filla gandula.	
Fill de viuda, mal criat o mal acostumat.	
D'una bona mare, preneu-ne la filla; d'una bona planta planteu la vinya.	
Del pecats dels pares, els fills en van geperuts.	
A tothom plau el seu cant i el seu infant.	
El fill que s'assembla al pare, honra la mare.	
Creixen els infants i creixen els treballs.	
Si els fills no vas adreçant, ells t'adreçaran.	
Assots de pare honren, assots de botxí afronten.	
La filla a filar i el fill a llaurar.	
Molts fills i poc pa, anar a captar.	

10. «UN ENIGMA I SET TRICORNIS»

1. El títol fa referència al cas que han de resoldre els set guàrdies de la guarnició de la vila. Les ordres de les altes jerarquies són taxatives: cal acabar amb l'escàndol i arrestar el culpable:

- a) Enumereu i descriuiu els diferents guàrdies civils que apareixen esmentats al relat. Si algú de la classe té traça de dibuixar, podríeu fer la caricatura de cada un d'ells.
- b) Observeu el to que usa Jesús Moncada quan parla dels guàrdies civils. Com el qualificaríeu?
- c) Expliqueu de quina manera el zel investigador dels guàrdies altera la vida dels vilatans. Detalleu, de manera especial, el motiu pel qual podia ser perillosa la presència de la cotorra Salomé al Cafè de la Granota.

2. Durant aquells dies es conversava sobre temes que no poguessin comprometre. De temes, s'esmenten: dones, carbó, riu, collites. Si aquests eren els temes de poc compromís, i vist el tarannà que Moncada atribueix habitualment a la gent de Mequinensa, plantegeu una hipòtesi sobre quins eren els temes que podien comprometre.

3. El tricorni és el capell negre i amb tres puntes que habitualment usava el cos de la Guàrdia Civil. El terme està usat, per tant, en sentit metonímic. Assessorats pel vostre professor o professora, dediqueu-vos durant una setmana a recollir totes aquelles metonímies que detecteu en les converses, en els cartells, en els mitjans de comunicació, etc. Després, feu una llista única amb totes les que hàgiu recollit i classifiqueu-les segons que tinguin una relació d'origen-producte, part-tot, autor-obra, etc.

4. En el text següent constatem que, amb les indagacions i l'enrenou, no es va aconseguir res de res:

Efectivament, l'informe elaborat per la Broca, escrit al dictat, amb cal·ligrafia anglesa sobre paper de barba, pel guàrdia Rufino, i conegut per la població a través del sereno, molt ben relacionat amb alguns elements femenins de la caserna, no ofería res d'inhabitual. [...]

Ara bé, del que havia provocat aquell enrenou del diable, aquell terrabastall atordidor, ni una confidència, ni una indicació, res. (p. 52-53)

- a) En una demostració de fina ironia, a continuació d'aquest *res d'inhabitual* hi ha tot un reguitzell de conductes i activitats que en aquella època (principi dels anys seixanta) eren perseguides. Enumereu-les i diferencieu les activitats que avui continuen sent punibles de les que són legals, és a dir, que només eren castigades per la legislació repressiva de la dictadura franquista.
- b) Observeu com s'havien d'escriure els informes. Compareu aquells procediments de fa quaranta anys amb els actuals i esbrineu per quines fases intermèdies s'ha passat.
- c) Les anades nocturnes d'Horaci, el sereno, a la caserna de la Guàrdia Civil, aquí només insinuades, tornen a aparèixer al final d'«Amarga reflexió sobre un manat de cebes». Llegiu el fragment corresponent i mireu quin rendiment es treu en aquell cas.

5. El narrador ens reserva tres sorpreses, cadascuna en el moment oportú. Expliqueu quin és l'element sorprenent en cada una:

- El fet tan terrible que, davant d'ell, les malifetes més grans són qualificades com a *res d'inhabitual*.
- La resposta de mossèn Silvestre al responsable dels fets quan aquest es va a confessar el dia anterior al darrer i decisiu partit de la temporada.
- La identitat de l'*àrbitre pirata*.

6. El cert és que l'actuació que ha provocat tant d'escàndol a la comarca i tant d'enrenou a la vila comporta certs avantatges per als interessos de l'equip de futbol local, que és el mateix que dir els interessos de tota la vila, tal com es dedueix del text següent. Llegiu-lo i, després, expliqueu exactament com actua l'*àrbitre pirata* i per què la majoria de mequinensans veu positiva la seva actuació. Expliqueu també el que diuen les veus discordants:

Tanmateix, els espectadors van sospirar, alleugerits: l'àrbitre pirata, el desconegut capaç d'imitar el xiulet dels col·legiats amb una traça diabòlica, havia reaparegut sense deixar-se acovardir per les forces de l'ordre, que li seguien el rastre.

Les intervencions del misteriós personatge havien començat, miraculosament, feia un parell de mesos, en iniciar l'equip de la vila una davallada inexplicable [...]. Per això, aquelles actuacions de l'àrbitre pirata, rares però precises i eficaces a l'hora de desbaratar les jugades més perilloses dels contraris, foren molt agràides. (p. 55)

7. Identifiqueu els espectadors qualificats *d'espècie nòmada* i els qualificats *d'espècie sedentària* i digueu quina relació poden tenir amb l'actuació de l'*àrbitre pirata*.

8. Quan s'apropa l'últim i decisiu partit està a punt d'anar-se'n tot en orris:

- Analitzeu els arguments que fa servir el capellà per convèncer l'autor dels xiulets que ha de seguir actuant, ni que sigui un cop més.
- Expliqueu el petit complot que es produeix i el paper protagonista que hi té Cristòfol, el vellet que explica les històries al nostre cronista.
- Observeu en què es basen les estranyes relacions entre mossèn Silvestre i el vell Cristòfol.

9. Diferents grups i personatges locals havien intentat apropiar-se dels beneficis d'un desenllaç tan favorable per al poble i havien donat versions interessades del fet ocorregut durant l'últim partit. Escriviu quines són aquestes versions:

<i>Grups o personatges</i>	<i>Versió</i>
Dreta local	
Caterina, la Bruixa	
Partits polítics	

11. «AMARGA REFLEXIÓ SOBRE UN MANAT DE CEBES»

1. Són innombrables les vegades que Manuel la Lloca fa aparicions nocturnes per diversos indrets de la vila, sempre nafrat i *fet un pendatxo*. Horaci, el sereno, en l'episodi narrat l'acompanya cap a casa i, llavors, la Lloca se sincera:

Maleïdes cebes, Horaci, maleïdes cebes! Per què l'havia de robar, aquell manat, insensat de mi, tanoca de mi, ruc de mi, de l'horta del Pasqual, si jo en tenia de més llüides a la meva? Per què m'havia de guipar en aquell precís moment el malparit de Pere Sabata, el qual va anar igual que un llam a contar-ho al sergent? Ja vam ser-hi! Em van dur a la caserna i allí va eixir tot a la llum, les cebes i el que no eren les cebes [...]. (p. 65)

- Enumereu tot *el que no eren les cebes*, és a dir, els fets delictius que havia comès la Lloca.
- Expliqueu per què la Lloca s'ha vist obligat a fer de confident de la Guàrdia Civil.
- Raoneu per què la Lloca maleeix un manat de cebes, un manat de cebes molt concret.

2. Manuel la Lloca explica a Horaci que està condemnat a rebre de tothom i pertot arreu: per si no en té prou amb els cops que arreplega a la caserna, quan surt l'esperen aquells que l'acusen de delator:

—Sí, Horaci, sí, estaria millor a la presó. Perquè tu ja saps què passa. Estic desesperat. Cada cop que surto de la caserna, més blau que una albergínia, ja que, tant si callo com si parlo —i parlo sempre— em foten llenya per aquest món i l'altre, comença l'altra funció... I, avui, Déu n'hi do! (p. 66)

- Detalleu com ha anat la pallissa que ha rebut a la caserna de la Guàrdia Civil.
- Expliqueu quina és *l'altra funció* i els motius pels quals diferents grups i persones, tan diversos també, l'han apallissat quan ha sortit de la caserna, una estona abans de la conversa amb Horaci:

- Anarquistes
- Tres caçadors de la colla del Negre
- Comunistes
- El senyor rector

- Expliqueu què vol dir l'expressió *més blau que una albergínia* i recolliu altres modismes que continguin noms de colors, com, per exemple, «vermell com un tomàquet».

3. El relat s'acaba amb la convicció que la Lloca està condemnat per sempre més a rebre de totes dues bandes: necessita una informació si no vol que el sergent de la Guàrdia Civil l'atonyini:

- Quina és aquesta informació?
- Quin xantatge planteja a Horaci i com reacciona Horaci?
- Quin paper té en aquest cas i en el conjunt del relat el dietari d'Horaci, el sereno de la vila?

12. «L'ASSASSINAT DE ROGER ACKROYD»

1. En el llibre que estem analitzant, unes vegades Jesús Moncada ens va explicant fets i causes i ens amaga el desenllaç fins al final, i en altres ocasions ens diu de bon començament el desenllaç de la història i el relat té la funció d'anar-nos presentant les causes que han portat a aquella fi. Classifiqueu els relats del recull *El Cafè de la Granota* segons aquest criteri i, després, digueu on col·locaríeu la narració «L'assassinat de Roger Ackroyd».

2. Tenint present tota la narració que ara analitzeu, digueu quina tècnica usa l'escriptor per anar-nos presentant les motivacions que van portar el protagonista a engegar-li una perdigonada a Teodor de Peris. Qui són els dos interlocutors del relat? Des de quin punt de vista ens són presentats aquests dos interlocutors?

3. A l'acusat, Damià, li agraden molt les novel·les de detectius i així ho manifesta al jutge de pau:

Sempre ho he dit: que no em vinguin amb cinema, ni amb futbol, ni amb teatre, ni amb res de res; amb una novel·la de detectius —però de les bones, eh? on els policies i els assassins són com Déu mana— perdo el món de vista, m'esteranyino el cervell i m'ho poso tot a l'esquena: els maldecaps de la feina, la nafra de l'estómac, i fins i tot la dona, que cada dia que passa es torna més rondinaire. Ara, no hi ha cosa que m'emprenyi tant com les interrupcions mentre llegeixo [...]
(p. 70)

Precisament el problema es presenta perquè no ha pogut fer una lectura tranquil·la de la novel·la en qüestió. Enumereu totes les interrupcions de què ha estat objecte el nostre protagonista i en quina mesura li han alterat els ànims.

4. Tanmateix, la gota que ha fet vessar el got ha estat una interrupció una mica especial. Què li ha dit Teodor de Peris perquè Damià reaccionari engegant-li un tret? Feu la defensa de l'acusat i intenteu demostrar que no és, en absolut, una persona violenta.

5. En alguns moments, l'explicació dels fets ocorreguts i l'explicació de l'argument de la novel·la s'entrellacen. Anoteu aquells fragments en què aquest fet origina malentesos entre Damià i Sebastià, el jutge de pau, i digueu quin efecte es produeix.

6. Seguiu les explicacions que Damià fa al jutge de pau, feu-ne la selecció necessària i reproduïu l'argument de la novel·la *L'assassinat de Roger Ackroyd*.

7. Com heu vist, el títol d'aquest relat és el mateix que el de la novel·la que va començar a donar fama a Agatha Christie, i que es va publicar l'any 1926:

- a) Busqueu informació sobre aquesta escriptora anglesa i documenteu-vos també sobre la manera d'actuar i els mètodes d'investigació dels seus dos principals investigadors, Hercules Poirot i Miss Jane Marple.
- b) Si algú de classe ha llegit obres d'aquesta autora, pot explicar algun dels seus relats, principalment *El misteri del tren blau*, *Deu negrets*, *Després del funeral*, *Assassinat a l'Orient-Express*, etc.

- c) Hi ha moltes obres d'Agatha Christie sobre les quals s'han fet pel·lícules i sèries de televisió. Informeu-vos sobre qui les ha dirigit, qui les ha protagonitzat, quan s'han filmat, etc.
- d) Quins altres autors i obres coneixeu que es puguin inscriure dins del gènere de la novel·la policíaca amb enigma?

8. Reescriuiu el relat de manera que el jutge Sebastià faci sentir directament la seva veu. És a dir, escriviu el relat en forma dialogada, a base de preguntes i observacions per part de Sebastià i respostes argumentades per part de Damià.

13. «AMOR FATAL EN DECÚBIT SUPÍ»

1. Els fets del conte passen en el curt interval d'uns minuts. És mitjanit i trobem Gervasi Fenolleda, propietari d'una empresa minera, abatut i convençut que no pot continuar pel mateix camí, fent el sol·liloqui següent:

Quin oprobi, quina ignomínia, quina infàmia! Ell, el senyor Gervasi Fenolleda, assegut en la butaca de cuir vermell que havia acollit generacions de ferotges — si no majestuosos— Fenolleda, vestit només amb els mitjons i la camisa! I sense corbata! (p. 77)

Digueu per què Gervasi apareix ridícul en aquesta escena i quin contrast fa amb la galeria de solemnes retrats dels seus avantpassats.

2. Gervasi es pregunta com ha pogut caure tan avall, i se sent culpable:

- a) Expliqueu el paper que hi ha pogut tenir el tipus d'educació que ha rebut i la repressió sexual que ha sofert per part de la seva dona.
- b) S'autoqualifica de monstre i de diplodocus, sense recordar ben bé què és un diplodocus. Això serveix perquè sapiguem algunes coses sobre la seva època d'estudiant. Recolliu-les.
- c) Tot seguit es pregunta què dirien, si el veiessin, un seguit de persones que formen part de la seva vida. Escriviu amb quins trets són presentades aquestes persones:
- Natàlia, la vella minyona de confiança de la casa
 - Júlia, la seva dona
 - Julieta, la seva filla
- d) Valoreu la influència de la vella Natàlia sobre Gervasi, influència que apareix repetidament en tot el relat.

3. Més tard podem descobrir la causa del seu sentiment de culpa:

No hi havia res a fer, allò era irrefutable i no valia ficar el cap sota l'ala, igual que un estruç. Ell, el senyor Gervasi Fenolleda, Lignits de l'Ebre, S. L., casat amb Júlia Figueres, Lignits del Segre, S. L., era un adúlter. (p.78)

- a) Expliqueu en què consisteix l'adulteri. Valoreu la seva presència en molts dels relats de Jesús Moncada.

- b) Veient el patrimoni de Gervasi i el de la seva dona, fins a quin punt el seu matrimoni s'ha realitzat per interessos econòmics i empresarials?
- c) Valoreu la satisfacció de les relacions matrimonials de Gervasi i Júlia.
- d) Gervasi no s'atreveix a obrir els ulls. Comenteu per què.

4. A Gervasi, la consciència de pertinença a la nissaga dels Fenolleda li dóna forces:

Es posà bruscament dempeus, inflà el pit i obrí els ulls. La seva mirada recorregué orgullosament la filera de mascles Fenolleda retratats a l'oli en posat d'arrogància, els quals s'arregleraven per ordre cronològic i d'esquerra a dreta, a la paret del fons [...]. (p. 79)

- a) Recolliu el que anem coneixent dels components de la nissaga dels Fenolleda a mesura que Gervasi va contemplat els seus retrats:
 - Arseni Fenolleda
 - Tobies Fenolleda
 - Simplici Fenolleda
- b) Comenteu el joc que es produeix quan va contemplat els diferents retrats i, simultàniament, es van fent visibles parts del cos femení que hi ha al sofà.
- c) Quina opinió us mereix la doble moral de la nissaga, del parents pròxims i, fins i tot, de la mateixa Natàlia?

5. Quan acaba el recorregut pels retrats dels seus avantpassats, la visió completa de l'objecte de desig que hi ha al sofà el torna a temptar. Però el sentiment de culpa el traeix: es veu ell mateix a l'infern. Valoreu en el text següent l'efecte còmic d'aquesta visió, de manera especial la temença de la possibilitat de ser bullit amb carbó de la seva pròpia empresa:

L'últim dels Fenolleda es veié posat a bullir en una cassola, voltat de dimonis que atiaven el foc sense descans —qui sap si fins i tot l'alimentaven amb carbó de Lignits de l'Ebre, S. L. — tot i evitant amb les seves forques punxegudes que ell pogués eixir del recipient. (p. 81)

6. Finalment, pren una sublim decisió i es produeix una escena tragicòmica:

Perquè, en aquell moment, el Gervasi, malgrat anar vestit només amb una camisa —blanca— i uns mitjons —negres—, infonia el respecte d'un heroi de tragèdia antiga rebel·lant-se contra el fat advers. (p. 83)

- a) Quin sentit alliberador de les seves culpes té l'apunyament de l'objecte de la seva passió *adúltera*?
- b) Opineu sobre les possibles perversions de Gervasi Fenolleda, sabent com sabem que comet *adulteri* amb una fotografia i que, després, l'apunyala.
- c) Claudia Cardinale és una actriu italiana molt de moda a les dècades dels seixanta i els setanta, que aleshores era considerada una *sex-symbol*. Si l'escena es produís actualment, quines actrius creieu que tindrien més probabilitats de ser sobre el sofà de Gervasi Fenolleda?

7. Valoreu el fet que tot el relat sigui un joc d'imatges, les dels retrats dels avantpassats i la d'una actriu. Comenteu també quina contraposició es produeix.

14. «GUARDEU-VOS DE SOMIAR GENIVES ESDENTEGADES»

1. El relat ens presenta diverses escenes, perfectament diferenciades i separades, que van confluint en l'escena final. Les diferents escenes tenen uns protagonistes ben marcats. Escriviu, seguint la pauta del quadre següent, tot el que arribem a saber d'important en cadascuna:

	<i>Personatges i lloc</i>	<i>Fets, vivències i pensaments</i>
1	<i>Gabriela Cabanelles i el seu fill</i> Autocar de línia de Lleida	
2	<i>Marcel·lí, espòs de Gabriela</i> Moll i oficines de la mina Pedret	
3	<i>Gabriela i el seu fill</i> Autocar	
4	<i>Carlota, sogra de Gabriela</i> Casa seva	
5	<i>Gabriela i el seu fill</i> Autocar	
6	<i>Adelaida, mare de Gabriela</i> Casa seva	
7	<i>Gabriela i el seu fill</i> Autocar, a Torrent de Cinca	
8	<i>Marcel·lí</i> Cafè del Centre	
9	<i>Gabriela i el seu fill</i> Autocar, prop de la vila	
10	<i>Carlota</i> Carrers de la vila	
11	<i>Gabriela i el seu fill</i> Autocar	
12	<i>Adelaida, Marcel·lí i Carlota</i> Cafè de Silveri, parada de l'autocar	
13	<i>Els cinc personatges</i> L'autocar ha arribat al seu destí	

2. Analitzeu la conducta i els sentiments de cada un dels personatges. Jutgeu el comportament adúlter de Marcel·lí quan viatja a Tortosa per motius de feina.

3. Destrieu aquells detalls del relat que ens permeten saber que es va celebrar un judici a Gabriela.

4. Les referències al judici i el final de la narració ens permeten deduir que Gabriela va matar alguna de les tres persones que l'estaven esperant. Quin motiu la porta a cometre aquest acte?

5. Digueu quines circumstàncies es van anar encadenant perquè s'arribi a aquesta situació final:

Fou la darrera d'eixir. «Potser per això, senyor jutge —diria el cobrador mesos després, durant el procés— ningú no s'adonà, fins que esclafí aquell horrible crit d'agonia, que la Gabriela, vull dir l'acusada, duia a la mà una navalla d'afaitar oberta.» (p. 94)

6. Atreviu-vos a aventurar un pronòstic: qui ha resultat la víctima de l'homicidi? Argumenteu les diferents opinions que es produeixin.

7. Jutgeu vosaltres mateixos la conducta de Gabriela.

8. Busqueu el fragment que permet justificar el títol d'aquest conte. Opineu sobre la creença en les premonicions.

IV. GUIA DE LECTURA DE *CALVERES ATÒNITES*

1. «PRÒLEG»

1. El pròleg situa l'autor en el món on es desenvolupen les històries i relata un seguit de sorpreses que protagonitza un jove barceloní quan arriba a aquest món que li és absolutament desconegut. Contrasteu la impressió inicial i final de Mallol Fontcalda sobre Mequinensa segons aquestes paraules:

Si acceptava a ulls clucs que l'antiga Mequinensa era pel cap baix el rovell de l'ou de la galàxia, el foraster intel·ligent s'hi trobava de seguida com a casa. L'acte de fe, però, no era pa i mel. Tret dels xovinistes de ferro colat, tothom admetia (remugant, és clar) un fet enquimerador: la primera impressió de la vila sobre el nouvingut era poc acollidora per no titllar-la sense embuts d'hostil. (p. 7)

2. Descriviu el jove advocat barceloní, tant físicament com psíquicament, i assenyaieu-ne les pretensions professionals, una vegada instal·lat a Mequinensa.

3. Traceu, en un mapa de Catalunya, la ruta que va seguir Mallol Fontcalda des de Barcelona fins a Mequinensa; senyaleu-ne les poblacions més importants i les que apareixen en la narració: Barcelona, Lleida, Alcarràs, Fraga, Torrent de Cinca i Mequinensa.

4. Valoreu i comenteu les peripècies i situacions que es produeixen durant el viatge en autobús a Mequinensa.

5. Una vegada arriba a Mequinensa, el jove secretari coneixerà la senyora Penèlope i el seu nebot, el jutge Crònides. Quina impressió en treu?

6. El text que analitzem és una carta que escriu, al cap dels anys, l'exsecretari Mallol Fontcalda, recordant diversos aspectes de la seva estada a Mequinensa:

- a) Al capdavant de la carta narra el final de la Mequinensa que aquest personatge conegué. Com és aquest final?
- b) I el final de Carbó, la tia Penèlope, el jutge Crònides i Arnau de Roda?
- c) Quan desapareix aquest món, segons Mallol Fontcalda?

7. Com es presenta la figura de Jesús Moncada en aquest relat? Per què l'autor demana a Mallol Fontcalda que escrigui el pròleg?

8. Discutiú sobre el tema de la fugacitat de la vida, a partir de les paraules finals del text, i comenteu-les amb la resta dels companys. Relacioneu-les amb el títol del llibre i amb el seu contingut:

«No treballi tant, senyor secretari, deixi la paperassa i vingui a finestrejar. Guaiti, fixi's en aqueixa noia tan bonica que travessa la plaça. No badi, cregui'm, això dura poc. En un tres i no res, passem d'embrions incerts a calaveres atònites». (p. 23)

2. «AMB SEGELL D'URGÈNCIA»

1. Quin tipus de text empra l'autor en aquest conte? A qui l'adreça? En quina persona gramatical està redactat?

2. L'autor ens ofereix una visió de la societat força peculiar, dividida segons el sentiment polític dels seus membres. Quina divisió políticossal hi estableix? Quin destí els desitja? En quin bàndol polític s'inclou?

Hem afluixat, oncle. Hauríem de tornar als vells temps, quan vam guanyar la guerra: rojos, anarquistes, maçons, en fi, la púrria al clot o a la presó, i la resta, la gent com cal, a seguir al peu de la lletra els manaments de la llei de Déu i els de la santa mare l'Església. (p. 25)

3. El sentiment religiós de la població també es constata en la lectura d'aquest conte. Analitzeu aquest caràcter religiós i relacioneu-lo amb el de la protagonista d'aquesta història.

4. Alguns sectors de la societat i els seus representants són fortament criticats: enumereu-los i investigueu sobre la ideologia que representen els seus moviments.

5. A quin fet atribueix la nostra protagonista l'accident de Jaume Medina a la mina?

6. Quins tipus d'emissores escolta la família de la protagonista? Quina ideologia manifesten?

7. En el desenvolupament de la història, un fet extraordinari succeeix a la protagonista. Expliqueu-lo i digueu quina és la missió celestial que se li ha encomanat:

- a) Quina és la impressió del jutge en sentir l'explicació de la Berta?
- b) I la reacció de Jaume Pedrera davant de la proposta miraculosa?
- c) Quina resposta obtingué de la població davant aquest afer?

8. Com consideràrieu la visió del món eclesiàstic de l'època que es desprèn d'aquest conte?

3. «CINC COBRIMENTS DE COR AL CASAL DELS MÓRA»

1. Feu una descripció del posat i el caràcter de la senyora Caietana de Móra. A quina classe social pertany? En quins detalls detectem aquesta situació social? Analitzeu l'opinió que li mereix el jutge Crònides i argumenteu-ne els motius.

2. Exposeu el pretext o motiu principal del monòleg de la protagonista.

3. Quina disputa es promogué entre les dues famílies i quines conseqüències provocà en la vida del poble?

4. La mort de l'avi Pòlit provocà efectes diversos i una divisió d'opinions dels vilatans sobre el tema en qüestió:

- a) Contraposeu els dos arguments. Quins efectes tingueren la teoria de l'avi Pòlit sobre Anníbal i el seu pas històric sobre Mequinensa?
- b) Quin absurd històric es desprèn de l'argumentació de la narradora?
- c) Analitzeu la figura històrica d'Anníbal.

5. Quines malalties motivaren que el cementiri s'emplenés posteriorment?

6. Segons el relat, sembla que la vida del cementiri sigui paral·lela a la vida real de la població. En quins aspectes i amb quines paraules es reflecteix aquest fet?

7. Quin fet provoca que la protagonista afirmi *que vam perdre la guerra*?

8. Quins arguments proposa aquest personatge en contra de la nova disposició del cementiri? Quins efectes socials produiran la nova mesura? Comenteu les paraules següents:

¿És que tothom s'ha tornat cec? ¿Ningú no s'adona del que està passant? ¿No comprenen que el fossar és l'espill de la vila, que la Mequinensa dels morts reflecteix la dels vius? (p. 52)

9. ¿Es detecta algun tipus de desigualtat social en la població a partir del relat que heu llegit? Analitzeu com són qualificats els miners, els navegants i els menestrals.

4. «ASSENTAMENT COMPTABLE»

1. Qui fa el relat de la història? Quina persona gramatical emprà?

2. En l'inici del relat, l'Elisenda es riu del fet que la seva sogra hagi cuinat arròs i se li hagi covat: quin motiu penseu que pot fer tanta gràcia?

3. L'autor, en un moment donat, fa referència a la història de la família de l'home de l'Elisenda, l'Arseni. En la nissaga es detecta una capacitat genètica extraordinària:

- a) Quina és aquesta capacitat? En quins aspectes podem exemplificar aquesta capacitat innata, segons el relat?
- b) Enumereu els antecedents històrics d'aquesta família i expliqueu l'origen del renom Anguí.

4. Amb quina finalitat utilitzava els grans d'arròs, l'Arseni? Quina reacció s'espera d'aquest personatge si coneix el destí de l'arròs? Com se soluciona el problema, finalment?

5. «UNA FINESTRA DEL CARRER DE L'HAM»

1. La família de l'Alfons es caracteritza pels seus profunds coneixements sobre política. Passa el mateix amb l'Alfons? Estudieu les consignes polítiques que propaguen el seu pare i les seves germanes.

2. Resumiu breument la història militar de l'Alfons: quins esdeveniments militars succeïren en la seva caserna? Quines represàlies s'hi produïren? En quin bàndol militar hagué de lluitar?

3. Un cop acabada la guerra, quines conseqüències s'esdevingueren a la vila de Mequinensa, en general, i a la família de l'Alfons, en particular?

4. Per quins motius condemnaren a mort el pare de l'Alfons? Expliqueu la reacció de l'Alfons davant de la nova situació de condemna del seu pare i la d'aquest davant dels intents de comunicació del seu fill. Comenteu també les raons del comportament del pare envers el fill.

5. De sobte, apareix en una publicació la fotografia de l'Alfons portant un general a coll i aquest esdeveniment representa un pas definitiu cap al camí d'anul·lació de la condemna del pare, però també provoca una situació divertida a la vila. Comenteu-la i resumiu les paraules del protagonista quan explica l'origen de la situació.

6. El pare de l'Alfons ja ha complert la seva condemna i retorna a Mequinensa:

a) Analitzeu les paraules que adreça al seu fill quan es retroben després de tants anys:

Ves per on, els qui havien guanyat la guerra i fins i tot havien portat Franco al coll, agravenen i deixaven nets com una patena els carrers per on passaven els qui l'havien perduda. (p. 76)

b) Quina relació afectiva s'estableix a partir d'aquest moment entre pare i fill? Creieu que la reacció del pare és justa davant els esforços d'Alfons per ajudar-lo? Comenteu la vostra resposta amb els companys.

7. Relacioneu amb fletxes aquestes frases fetes, extretes del text, amb el seu significat:

<i>Locució/ Frase feta</i>	<i>Significat</i>
<i>Anar lluny d'osques</i>	Anar-se'n
<i>Anar-se'n en orris</i>	Desentendre's
<i>Descanviar la pesseta</i>	Encalmat, tranquil
<i>Fer planxa</i>	Equivocar-se
<i>Fer sang</i>	Espifiar-la
<i>No haver-hi res a pelar</i>	Fracassar
<i>Perdre la xaveta</i>	Insistir sobre quelcom desagradable
<i>Reblar el clau</i>	Irritar molt
<i>Sentir ploure</i>	No haver-hi res de profit per fer
<i>Ser una bassa d'oli</i>	No mantenir el domini de si mateix
<i>Tenir mal dau</i>	No tenir sort
<i>Tenir mala peça al teler</i>	Trobar-se en situació difícil
<i>Tocar el pirandó</i>	Vomitar

6. «L'ORIGEN DE LES ESPÈCIES»

1. Hi ha hagut un accident a la mina Flora, i el narrador de la història explica com han anat les coses al secretari. La voluntat manipuladora en el desenvolupament de l'afer és evident. Analitzeu els episodis que han estat manipulats en el relat de l'accident:

- a) Quina és l'hora oficial en què l'accident succeí?
- b) Quins han estat els testimonis reals de l'accident? I els de la nova versió manipulada? Per quins motius creieu que la informació ha estat falsejada?
- c) Després de l'accident, diverses persones s'acosten al lloc on ha ocorregut. Expliqueu la redacció alternativa de l'episodi que es proposa. Quantes persones més han estat testimonis del desenllaç de l'accident? Què fan els altres?
- d) Descriviu l'estat de l'accidentat: és versemblant l'aspecte que se'n descriu?

2. A partir d'aquest moment, el narrador fa referència a l'aparició d'un fenomen en el procés evolutiu d'una espècie, la del miner, que presenta unes particularitats biològiques extraordinàries. Enumereu-les. Digueu en quines situacions es poden distingir les dues espècies de miner, l'antiga i l'evolucionada, i a quina espècie de miner pertany l'accidentat.

3. Quan i exactament en quin lloc es calcula que morirà Marcel·lí Canota, el miner que ha sofert l'accident?

4. Quins personatges certificaran la defunció oficial del dinamiter? Per quins motius es preveu que no hi haurà problemes en aquest tràmit burocràtic?

5. Quin fet desmunta tota la versió del relat de l'accident de Marcel·lí Canota?

6. Comenteu el fragment següent i expliqueu la relació que hi ha entre el significat del text i la versió de l'accident que es proposa des de la mina:

[...] les víctimes s'entesten a morir en punts de la immensa xarxa de les explotacions carboníferes on el galimaties de jurisdiccions resulti com més conflictiu millor.

Abans, això esdevenia un problema i feia més feixuga la desgràcia. (p. 84)

7. Finalment, expliqueu els motius que han empès el narrador protagonista a desvirtuar i manipular el desenvolupament dels fets en l'accident de la mina. Analitzeu aquesta situació i investigueu les repercussions jurídiques que se'n poden desprendre.

8. Relacioneu el títol del conte amb l'argument i informeu-vos sobre la biografia i els progressos científics del naturalista anglès Charles Darwin.

7. «FET D'ARMES»

1. En la introducció del conte es crea un clima de suspens. Analitzeu els mecanismes que empra l'autor per aconseguir aquest efecte.

2. El relat ens explica els lligams entre el narrador de la història, Nicanor, i en Robert. Expliqueu quin tipus de relació s'esdevé entre els dos personatges i quins en foren els orígens.
3. Una fotografia de família fa adonar el nostre protagonista de la semblança entre els dos joves. Quin és el parer de la resta de la família? Creieu que s'està creant un clima de complicitat entre els adults per desmentir l'opinió de Nicanor?
4. La reacció de la mare d'en Robert quan va veure per primer cop en Nicanor va ser de riure. Com reaccionà el pare d'en Nicanor davant d'aquesta situació? Per quin motiu podem sospitar que van reaccionar així?
5. Pas a pas, el nostre protagonista es va configurant una explicació a l'extraordinària semblança entre els dos joves: tots dos són fills del mateix pare. Com ho aconsegueix esbrinar? Què pensa del seu pare una vegada descobert l'afer?
6. Els dos germans s'han convertit en motiu de la curiositat pública dels mequinensans. Argumenteu aquesta actitud.
7. Pel que fa al Robert, quin és el seu paper en el desenvolupament de la història? Per què no ha descobert l'afer? Per què no l'hi vol explicar, a en Nicanor?
8. La germana d'en Nicanor trameta una carta a en Robert assabentant-lo que espera un fill d'ell. Quina és la reacció de la mare d'en Robert? Quins encreuaments familiars provoca aquesta nova situació?
9. Analitzeu el contingut del conte en relació amb el seu títol. Té una significació literal o simbòlica? Raoneu la resposta.
10. Al llarg del conte es produeix una evolució física dels personatges que l'autor ens descriu de manera brillant. Cerqueu les descripcions dels personatges protagonistes i copseu-ne l'evolució del pas del temps.

8. «PREPARATIUS DE VIATGE»

1. Quins són l'emissor i el receptor de la història narrada? Quin punt de vista narratiu utilitza l'autor? S'implica en l'acció que relata?
2. Quina relació afectiva s'establia entre la moribunda, Carola, i la tia Penèlope? Per quin motiu aquesta última accedeix a visitar-la?
3. Llegiu el text següent, que relata com l'apotecari, Honorat del Rom, comprèn una realitat que fins aleshores ignorava. De quin descobriment es tracta? Creieu que l'autor està utilitzant un element distorsionador en el desenvolupament de l'acció?

»¿No l'ha sotragat mai un rampell de lucidesa, una intuïció, i ha escatit de cop i volta una qüestió envitricollada? ¿Quin és el catalitzador d'aquestes combinacions instantànies d'un gavadal d'elements esparsos? (p. 101)

4. Analitzeu els antecedents religiosos que caracteritzen la vida de Carola i la tia Penèlope:

- a) Què vol dir l'autor quan afirma, referint-se a Carola, que *les monges la consideraven la seva obra mestra*?
- b) Quines actituds o comportaments fomentaven aquests ordes religiosos a l'hora de tractar les relacions sexuals?
- c) Quin és l'esperit de l'autor quan narra aquest seguit d'esdeveniments? Com creieu que tracta el sentiment religiós o antireligiós d'aquests personatges?

5. Quines són les paraules pronunciades per Teodor, el marit de Carola, la nit de noces? Quins esdeveniments posteriors provocaren aquestes paraules i per quin motiu es produiran? Expliqueu quin tipus de relació s'establirà entre el matrimoni a partir d'aquest moment.

6. Comenteu l'afirmació de Carola:

«Estimada Penèlope —ha murmurat la Carola com a colofó de la història—, sóc un tòtila, m'he passat seixanta anys fent el préssec». (p. 108)

7. Expliqueu, segons les reflexions que apareixen en el conte, les represàlies religioses que s'originaven en aquell moment davant dels difunts que havien afirmat obstinadament la seva condició d'ateus: on s'enterraven, quins actes es prohibien, quines conseqüències se'n desprenien, etc.

8. Quin fet ha provocat, realment, la visita de la tia Penèlope? Quina reacció provoca en mossèn Ambròs? Quina és la clàusula principal del document legal que implicaria l'anul·lació del testament de Carola, si s'incomplís?

9. Quina imatge vol oferir l'autor del comportament de l'estament eclesiàstic en aquest conte? A partir de la vostra experiència personal, creieu que és extrapolable a l'actualitat? Discussiu-ho amb els vostres companys i companyes.

9. «APARICIÓ PROVIDENCIAL DE LA SARDINA»

1. A partir de la pròpia confessió, el protagonista pertany a un llinatge senyorial: com descriu les característiques i el comportament d'aquesta classe social?

2. Exposeu els càlculs que va dur a terme el nostre protagonista per tal de viure la vida còmodament i sense treballar. Per quina raó ha pres aquesta decisió? Com solucionava les despeses imprevistes?

3. A partir d'aquest moment, com va evolucionar la salut i l'economia del protagonista?

4. Quin determini pren per tal d'enfrontar-se a la manca de recursos econòmics? Expliqueu els detalls i el preparatiu de l'acció que vol dur a terme.

5. Quin canvi de perspectiva es produeix? Quin serà a partir d'ara el màxim neguit del nostre protagonista?

6. Relacioneu el desenllaç amb el títol del conte.

7. Quin és l'ànim de l'autor quan descriu el comportament d'aquest element, símbol d'una classe social decadent?

10. «ESBORRANY D'UNA TREVA»

1. Segons la salutació de la carta, quin tipus de persona o càrrec n'és el destinatari? Qui escriu la carta?

2. Llegiu la carta sencera i contesteu les preguntes següents:

- Quin és el pretext per a la redacció d'aquesta carta?
- La mare del Maties va escriure una carta al seu fill. Què li demanava exactament?
- Quina divisió d'opinions s'establí a Mequinensa al voltant d'aquesta petició?

3. Una part dels vilatans oferia una treva i es comprometien a comportar-se correctament davant l'eminent personatge (Maties) i a no recordar-li el seu passat *dubtós*. Enumereu i expliqueu els antecedents de Maties.

4. Comenteu les dues versions de l'episodi de la visió de Maties.

5. Comenteu els episodis històrics que els vilatans volien retreure-li i expliqueu per quin motiu adopten aquesta actitud crítica.

6. Quina és la resposta final de Maties a la petició de la seva mare?

7. Llegiu el fragment següent, que correspon al pare de Maties, i comenteu-lo amb els companys:

¿No t'han contat mai confidents i espies el que va dir el teu pare quan van fer-li saber que et consagraven bisbe? «D'aquests, desgraciadament, n'hi ha a cabassos —va remugar—; els bons patrons de l'Ebre, pots comptar-los amb els dits d'una mà, i el Maties era dels millors.» (p. 132)

11. «LA METAFÍSICA SOTA LES ACÀCIES»

1. Expliqueu l'origen de la relació entre els vells protagonistes i la manera com ha persistit amb el pas dels anys.

2. Quin comportament manifesten en veure la Paula Vinyes i quin tipus de rivalitat s'estableix entre els ancians? Com descriuríeu la Paula Vinyes?

3. Un metge substituït apareix en el conte i provoca un episodi accidentat. Feu una valoració del tipus de metge que els mequinensans prefereixen, a partir de les paraules de la narradora del relat:

- Quines qualitats i actituds ha de tenir?

- b) Comenteu les diagnosis que realitza i les terapèutiques que aplica aquest tipus de metge.
4. Quins comentaris de part d'aquest metge han destapat la caixa dels trons? Què ha succeït posteriorment? Descriviu el metge substituït i analitzeu-ne el comportament.
5. Comenteu les paraules d'Honorat del Rom: *el cas dels teresians és un problema metafísic*.
6. El paper de la dona en aquesta narració és força interessant. Busqueu els personatges femenins que hi apareixen i valoreu-los: quina actitud manifesten en relació amb els seus marits? Quins prototipus femenins hi apareixen?
7. Comenteu amb els vostres companys l'enfocament sobre la sexualitat que l'autor ens manifesta en el conte.

12. «UN DIMECRES DE CENDRA»

1. Analitzeu el tipus de text que emprà l'autor. Compareu-lo amb la narració anterior pel que fa a l'emissor i el destinatari del text, el nivell de formalitat, la disposició, etc.
2. L'autor inicia el relat oferint-nos una visió cronològica de la vida de la protagonista d'aquesta història, Donèlia. Quin esdeveniment va ser el detonant del seu canvi de vida?
3. Descriviu el tarannà de la família de la protagonista i expliqueu la reacció dels personatges que la integren. Amb quin sentiment són descrits? Comenteu les actituds d'hipocresia que es manifesten al si de la família.
4. Quin negoci va heretar la protagonista al cap dels anys?
5. Feu una valoració dels tipus de personatges que són assidus al Calipso:
 - A quina classe social pertanyen?
 - Expliqueu els orígens i la funció del personatge de Brígida, la Congressista.
6. Relacioneu aquesta narració amb el títol i valoreu-ne el rerefons religiós.
7. Al llarg de la narració s'explica que s'estableix un tracte entre la propietària del local i Balbina Rius. Com es desenvolupa aquest pacte? Quina és la finalitat d'aquest afer?
8. Quins documents del sogre apareixen al prostíbul? I què succeeix a Balbina Rius i al seu sogre, Serafí Mateu?
9. Per quin motiu la protagonista demana consell i assessorament al jutge Crònides?

13. «OBRES PIADOSES»

1. Analitzeu els circumloquis i les estratègies que utilitzen els mequinensans per adquirir preservatius.

2. Quines conseqüències pot tenir l'ús d'aquest producte segons la moral catòlica que es desplega en aquest conte?
3. Expliqueu l'episodi de la Leucofrina i de la Confraria de Dames de Santa Bàrbara. Creieu que és una història versemblant? Quin motiu va empènyer els fidels a adquirir aquestes quantitats del producte?
4. Expliqueu els valors que l'autor critica insistentment i enumereu punt per punt els retrets que censura a l'estament eclesiàstic.
5. L'autor retarda l'acció principal del conte per tal de crear interès. En quin moment adopta aquesta tècnica? Com ho aconsegueix?
6. Expliqueu el desenllaç final de l'argument: què se n'ha fet de la col·lecta per a la provisió de preservatius?

14. «NIGRA SUM»

1. Assenyaleu el tipus de text que l'autor emprà en aquesta narració i comenteu-ne les característiques bàsiques que es reflecteixen en el desenvolupament de l'argument. Expliqueu la relació entre el personatge signatari i el personatge destinatari. Com és valorada pels mequinensans la figura de Leucofrina?
2. Expliqueu i valoreu la relació entre mossèn Ambròs i Leucofrina, la majordona, segons el codi moral i ètic de l'església catòlica:
 - Com justifica la protagonista la relació sexual que manté amb el mossèn?
 - Quins sentiments manifesta quan descobreix la relació del mossèn amb Chantal?
3. La majordona decideix passar a l'acció davant de la corrupció general de l'estament eclesiàstic: quines accions decideix d'emprendre?
4. Relacioneu l'argument del conte anterior, «Obres piadoses», amb la idea de suport econòmic que necessita la protagonista per finançar la seva campanya revolucionària.
5. Per la temàtica que té, en aquest conte els referents bíblics són una constant. A continuació us proposem una tria de locucions i de frases fetes que tenen algun component bíblic. Relacioneu-les amb una fletxa amb el seu significat i esbrineu-ne l'origen bíblic:

<i>Locució / Frase feta</i>	<i>Significat</i>
Caure a la ratera de Satanàs	Avenir-se, compartir
<i>In albis</i>	Deixar-se enxampar
Partir-se el pa i la sal	Emprar l'argument irrefutable
Passar els set calzes d'amargura	Ésser molt dolent
Ser de la pell de Barrabàs	Haver-hi molt desordre
Ser un infern	Patir molt
Treure el Sant Cristó gros	Sense entendre res

15. «MEL»

1. La descripció inicial del succés que va ocórrer al Venus recorda un tipus de gènere narratiu. A quin gènere ens estem referint? En quines característiques us baseu per arribar a aquesta conclusió?

2. Enumereu i resumiu els diferents passos que es donen en el procés d'investigació de l'hipotètic crim:

- Quins personatges protagonitzen la investigació?
- A quina conclusió s'arriba?
- Quin fet provoca la mort de Faustinià Valltorta?

3. Reescriuiu les paraules que emprà l'autor quan descriu, d'una manera molt suggestiva, l'escena en què es troba el cadàver de Faustinià Valltorta. Comenteu aquesta descripció des del punt de vista literari.

4. La història de Fabià Valltorta és narrada des de diversos punts de vista narratius i per mitjà de relats simultanis. Busqueu els personatges que expliquen la biografia de Fabià Valltorta i copseu-ne els punts de vista i el tractament o persona verbal que emprà l'autor.

5. Resumiu breument la biografia de Fabià des de la infantesa fins a l'últim esdeveniment del conte. Analitzeu els factors que, segons vosaltres, poden haver provocat aquest canvi en l'aspecte físic i sexual del personatge i valoreu la seva nova situació en el si de la societat mequinensana.

6. Llegiu les paraules de la tia Penèlope Valldabó adreçades al seu nebot, el jutge Crònides:

Tu mateix. ¿Com lligaves un crim, un suïcidi o una conxorxa subversiva amb l'estentòria riallada que ha començat a despenjar-se del balcó del jutjat sobre la plaça? Reies tan fort, estimat nebot, que els presents asseguruen que fins i tot les gallines han deixat de cloquejar. Imagina't l'estupor de la gent... (p. 214)

- Quina és la reacció del jutge Crònides? Com podem explicar-la?
- Quines especulacions es manifesten per part dels habitants de Mequinensa, en ignorar la veritat?

7. Expliqueu el desenllaç del conte.

16. «A TALL D'EPÍLEG»

1. El jutge Crònides escriu aquesta carta al ja exsecretari Mallol Fontcalda per posar-lo al corrent de diverses informacions. Quina és la primera informació o avís que transmet el jutge? De quin fet el prevé?

2. Busqueu, en aquesta primera part del text, mots sinònims de *polícia*. Com la descriu i com la qualifica?

3. En la segona part de la narració es fa referència a la mort del cardenal Maties, mequinensà instal·lat al Vaticà. Al voltant d'aquest personatge es produí un escàndol que inicia una nova part en el desenvolupament de la narració:

- a) Quin fou el motiu oficial de la seva mort?
- b) Quin personatge i quina organització, que ja hem analitzat en altres textos, destapà l'afer real de la mort del cardenal Maties? Per quin motiu? Quins altres afers, bàsicament de tipus sexual, va destapar en relació amb altres vilatans?
- c) La Guàrdia Civil inicia una investigació a partir de certes informacions que ha rebut en relació amb unes frases llatines que s'interpreten com a missatges xifrats provinents d'una organització terrorista. Llegiu la descripció del sergent de la Guàrdia Civil i comenteu quin sentit s'amaga al darrere d'aquestes paraules:

Tenint en compte els últims maldecaps, el sergent va estar a punt de caure víctima d'una congestió diguem-ne cerebral, per bé que covem dubtes seriosos sobre l'existència d'alguna cosa semblant a un cervell dins de la closca sobre la qual el comandant de post s'encasta el tricorni reglamentari. (p. 225)

4. En un tercer bloc, el jutge Crònides descriu els substituïts de la majordona, Leucofrina, i del secretari, Mallol Fontcalda. Compareu la presentació i la descripció que fa l'autor dels dos secretaris, l'anterior i el seu substituït. Quin és el personatge preferit pel jutge? Expliqueu-ne els motius.

5. En la part final, en el *post scriptum*, el jutge explica al secretari el desenllaç de l'afer de la mort del cardenal Maties. Resumiu-lo breument. Quin esperit anima l'autor en redactar aquest desenllaç? Comenteu amb els companys aquesta afirmació:

En fi, tant sí com no, d'aquí a un parell de dies, a Roma, facturaran al cel el cos embalsamat d'un mequinensà que hauria pogut ser un bon patró de llaüt de l'Ebre i que en canvi, ja ho veu, no ha passat de cardenal. (p. 232)

17. CALAVERES ATÒNITES. QÜESTIONS GLOBALITZADORES

1. En el conjunt del llibre, l'Església no surt gaire ben parada. Contesteu les preguntes següents en relació amb aquesta temàtica:

- a) En quines narracions detectem aquest to crític cap a l'estament eclesiàstic? Enumereu els motius i els aspectes que el corroboren.
- b) Quina actitud va tenir l'Església durant el franquisme? Busqueu algun fragment que il·lustri aquesta actitud i llegiu-lo als vostres companys.
- c) Quins personatges d'aquest recull comparteixen l'anticlericalisme?

2. Una de les característiques narratives dels relats de *Calaveres atònites* és l'oralitat que s'hi manifesta. Els personatges fan servir monòlegs per relatar els diversos esdeveniments. Feu una relació dels contes i indiqueu els personatges que protagonitzen el relat de la història. Proveu, també, de llegir en veu alta algun fragment i digueu si són textos per ser llegits o més aviat per ser dits. Argumenteu la resposta.

3. Quins són els personatges que configuren una unitat al llibre? Indiqueu quina funció d'interlocució adopten en els diferents relats.

4. Expliqueu el paper que té la política en la vida mequinensana i enumereu els contes en què aquest contingut polític sigui important.

5. Marqueu amb una creu els temes que caracteritzen les diverses narracions del recull:

<i>Narració</i>	<i>Sexe</i>	<i>Política</i>	<i>Església</i>	<i>Guerra Civil</i>
«Pròleg»				
«Amb segell d'urgència»				
«Cinc cobriments de cor al casal dels Móra»				
«Assentament comptable»				
«Una finestra del carrer de l'Ham»				
«L'origen de les espècies»				
«Fet d'armes»				
«Preparatius de viatge»				
«Aparició providencial de la sardina»				
«Esborrany d'una treva»				
«La metafísica sota les acàcies»				
«Un dimecres de cendra»				
«Obres piadoses»				
« <i>Nigra sum</i> »				
«Mel»				
«A tall d'epíleg»				

V. EL MÓN DE MEQUINENSA: TEMES LITERARIS

1. EL RIU

El riu, per a Jesús Moncada, era un vincle que unia. Des de molt antigament el riu s'havia convertit en una important via de comunicacions i de comerç. Us proposem, a continuació, analitzar la presència de l'Ebre —sobretot— i del Segre en les històries dels llibres de l'escriptor mequinensà.

1.1. El riu com a personatge

1. El riu, en la majoria d'obres de Jesús Moncada, no és una simple referència d'espai ni un punt concret del paisatge, sinó que aconsegueix ser el protagonista indirecte de moltes històries fins a arribar a la categoria de personatge. El riu no és només un camí per al transport o una font de vida, sinó que forma part de la comunitat. La gent parla del riu com si fos un més dels seus veïns. Llegiu els textos següents:

Fanals groguencs van trencar la fosca. Una fragor sorda, cada cop més forta, gairebé va ofegar el soroll del motor. Adonant-se sens dubte de la meva aprensió, un miner va reprendre la tasca pedagògica encetada pel bastaix de Lleida i continuada per la dama dels cabells blancs, de la qual ja coneixia almenys el nom.

—És el bram de l'Ebre —va dir per tranquil·litzar-me—, fa un parell de dies que tenim riada; esperem que, al Segre, no li pegui també per créixer i tocar-nos els ous.

Vaig empassar saliva. Mai no m'hauria imaginat un riu rugint com una fera i vaig preferir ignorar què podia passar si l'altre també decidia fer el ximple com temia el company de viatge. (p. 17-18)

Jesús Moncada, *Calaveres atònites*

El riu havia començat a créixer a mitjanit, i a la clarejada, quan vaig despertar-me, ja el vaig sentir que roncava igual que un feram. Em va entrar un neguit que no em deixava aclucar l'ull. [...] L'Ebre tenia el color de la terra i rosegava la vora igual que una bèstia fura.[...] El llaiüt lliscava igual que un dimoni i el riu bramava! Vam saltar colls i pedrets que haurien esgarriat un mort! (p. 44-48)

[...]

I l'Ebre s'inflava més i més; de ca l'oncle sentíem la remor de les aigües. [...] A la primeria, el soroll semblava una tamborinada llunyana, però, en un tres i no res, es va tornar un bram ensordidor que em gelà la sang. Em vaig llançar cap a la porta i vaig cridar a la gent de dins, que ja anava esverada: «Tireu escales amunt! De pressa! Tireu escales amunt!» [...] La bursada de l'aigua m'agafà de ple i encara no m'explico d'on vaig treure la força per resistir-la, però, a la fi, amb penes i treballs, vaig poder grimpar més amunt i sortir del corrent. (p. 120-121)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

[...] i l'Ebre, embassat per la fortíssima empenta del Segre, començà a inundar plàcidament el camp de futbol amb un batec seguitet i calmós fins que cobrí amb mig pam d'aigua la major part del terreny de joc. (p. 35)

Jesús Moncada, *El Cafè de la Granota*

2. Assenyaleu els elements dels textos anteriors que denoten la presència del riu i definiu-los:

Riu Ebre	<i>fragor sorda</i> ; fragor:soroll fort, estrèpit; sorda:_____

3. Analitzeu les figures retòriques següents. Expliqueu el significat que l'autor ens vol transmetre i, després, digueu de quin tipus són:

	<i>Significat</i>	<i>Tipus</i>
<i>un riu rugint com una fera</i>		
<i>el riu roncava igual que un feram</i>		
<i>el riu tenia el color de la terra</i>		
<i>el riu rosegava la vora igual que una bèstia fura</i>		
<i>el riu bramava</i>		
<i>l'Ebre s'inflava més i més</i>		
<i>el soroll semblava una tamborinada llunyana</i>		
<i>el riu inundà el camp de futbol amb un batec seguidet i calmós</i>		

4. Després de llegir els fragments anteriors o bé alguns contes com ara «Futbol de ribera», «Riada» o «Aniversari», comenteu la relació existent entre la gent de Mequinensa i el riu.

5. Descriviu, prenent com a exemple algun dels relats anteriors, alguna experiència vostra relacionada amb un fet rellevant del vostre entorn.

1.2. El riu com a font de vida

En la majoria de les històries, encara que no directament, se'ns narra una comunitat que viu amb el riu per a les coses bones i per a les dolentes. A l'hora d'explicar la vila de Mequinensa (amagada de vegades sota altres noms com Cantalaigua), se'ns expliquen

històries de minaires, burgesos, llaüters, sirgadors, etc., personatges que, d'una manera o d'una altra, estan relacionats amb la navegació fluvial, la via de transport del carbó i la via de comunicació d'aquella zona.

Seguint les temàtiques de les històries, hem subdividit aquest apartat en tres parts: la navegació, el comerç i els esdeveniments.

1.2.1. La navegació

1. Llegiu els textos següents i després feu les activitats que us proposem:

L'oncle Gòdia venia de família de llaüters i s'havia criat per aquella ribera amb la gent de l'ofici; en aquell temps encara no eren utilitzades les bèsties per remolcar els llaüts riu amunt i els homes es deixaven la pell per les vores de l'Ebre a força d'estirar la sirga. (p. 44)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

Quan no bufava la garbinada i els llaüts no podien, per tant, pujar a vela, els tripulants eren els encarregats de la duríssima feina de sirgar per la vora i remolcar-los aigües amunt. (p. 63)

[...]

A conseqüència de l'èxit del viatge, el sistema de sirga amb bèsties de tir fou adoptat de seguida a totes les mines de la conca. Cadascuna instal·là els seus propis estables als carrerons dels molls, les tripulacions van ser reorganitzades i els antics sirgadors, substituïts pels matxos, passaren com a peons als nous llaüts que eixien de les drassanes i s'afegien al tràfec dels rius. (p. 72-73)

[...]

Els llaüts recuperaven paraments, velles tripulacions tornaven a omplir els embarcadors. Grinyolaven els bossells, renillaven les bèsties, les peonades armaven remes als escàlems i les naus salpaven de la vila adormida, esgaiaven l'Ebre ensonyat de l'alba: Arquimedes Quintana s'aviava cap a Amposta, Sebastià Peris i el Roca anaven a Faió, l'oncle Cristòfol i la seva tripulació de guenyos volien dormir a Tortosa, salivaven amb la perspectiva engrescadora de les femelles de la Coronela... (p. 315)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

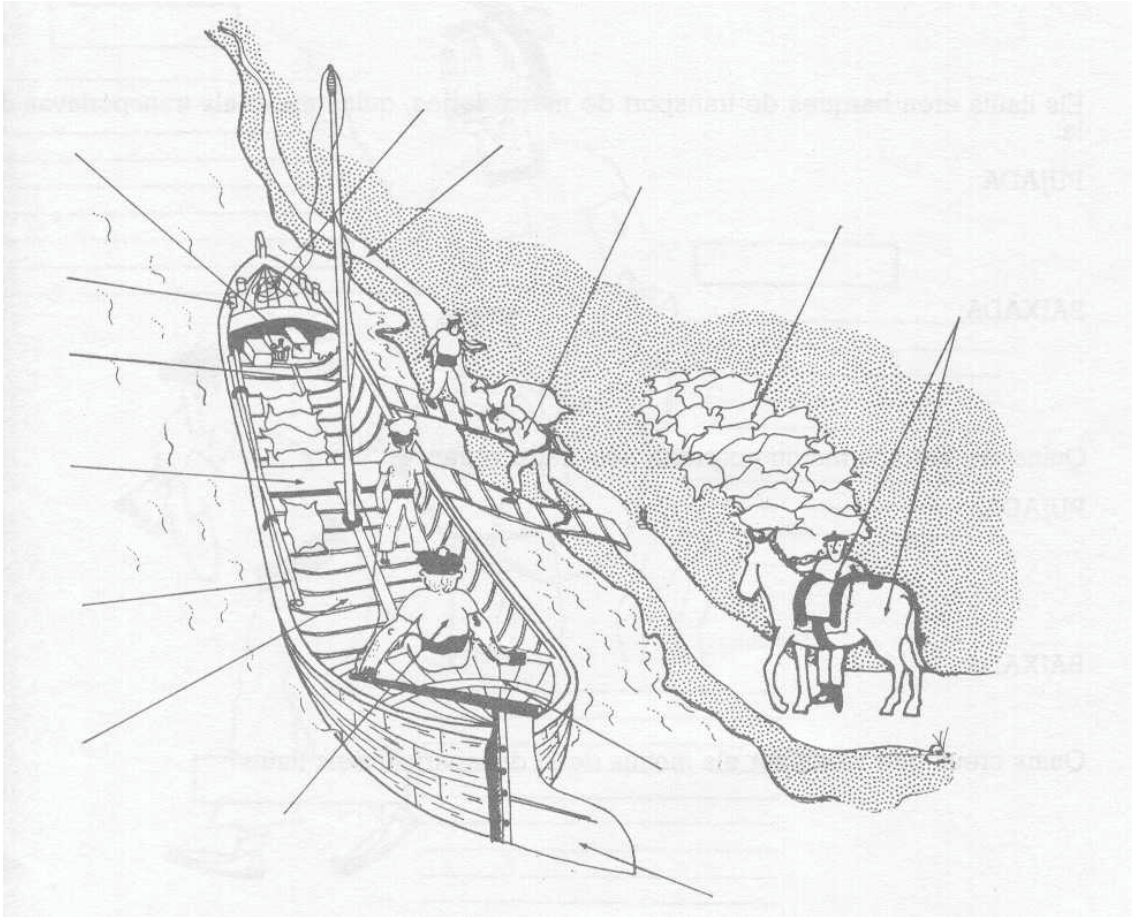
- a) Expliqueu en què consistia l'ús de la sirga, els canvis que es varen produir respecte als sirgadors i quins tipus d'embarcacions la utilitzaven. Informeu-vos sobre si encara està en ús avui dia.
- b) En el darrer text veiem que l'Ebre era navegable fins a la desembocadura. Marqueu en un mapa les principals poblacions on es desplaçaven els llaüters de Mequinensa per transport i comerç. Expliqueu també quina solia ser la càrrega principal. Us podeu informar sobre Mequinensa en la *Gran Enciclopèdia Catalana* i en l'article «El final de la navegació fluvial del 1940 al 1965», que trobareu a l'annex 2 d'aquest dossier.

2. Actualment hi ha un projecte per fer l'Ebre navegable des de Riba-roja fins a Tortosa. Si es pogués fer, quines tres barreres artificials s'haurien de condicionar? Creieu que

podria comportar efectes ambientals negatius? Quines activitats s'hi podrien realitzar actualment? Us podeu documentar seguint l'annex 3.

3. Busqueu al diccionari el significat de les paraules següents, relacionades amb el transport amb llaüt, i després escriviu cada paraula en la línia que senyala la part corresponent del dibuix:

cambrà, bitons, arbre, banc arboler, perxa, costella, patró, timó,
sama, camàlic, sacs de càrrega, matxo, matxer, sirga, camí de sirga

(Activitat extreta d'Estades al Delta. Manual per als alumnes.)

1.2.2. El comerç

1. Llegiu els textos següents. A continuació, informeu-vos en *La Gran Enciclopèdia Catalana* i en els annexos 1 i 2 d'aquest dossier sobre l'època d'esplendor comercial de Mequinensa, i feu un article d'una mitja pàgina explicant aquesta època de gran auge:

El Llampec, un dels quatre llaüts de la mina Teresa, acabava de lligar amarres al molló del Pedret, i la tripulació —el patró i tres peons— descarregava un barril de sabó moll que havien embarcat a Flix a la matinada. De sabó moll, a la vila no en fabricàvem, això ja ho saps; calia pujar-lo de per avall i ho feien els llaüts que tornaven de dur el carbó de les nostres mines a Flix, Móra i altres llocs de la ribera de l'Ebre. (p. 5)

Jesús Moncada, *El Cafè de la Granota*

La flota de llaüts no donava l'abast i va caldre construir-ne de nous per transportar el mineral Ebre avall fins a les estacions de ferrocarril. Les drassanes revifaren, es convertiren en formiguers de calafats. Feia falta gent a les mines, al riu, pertot arreu. Una allau de forasters va acudir a buscar feina, la vila vessava de gent. El comerç, esmorteït fins aleshores, es va animar. (p. 54)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

Aquell matí havíem d'emprendre viatge cap a Móra i el llaüt, amb una càrrega de vint tones de lignit, estava preparat al moll des de la tarda abans. (p. 44)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

2. Llegeix la continuació del fragment de *Camí de sirga* exposat en aquest apartat i, després, feu una descripció de l'ambient social que es derivava d'aquest auge comercial.

1.2.3. Els esdeveniments

El riu és el centre dels esdeveniments més importants del poble. N'és el protagonista moltes vegades, quan els llaüters han de marxar riu avall un dia de mal temps i de fortes riades; és qui condueix fins al poble, per les seves aigües, els avenços tecnològics, les noves i les males notícies; i és també la distracció i l'esplai dels dies de festa major.

1. Llegeix els textos següents i després contesteu les preguntes que us fem:

L'endemà, una hora abans de la cosa, la gent es va abocar pels carrerons que baixaven al riu, i el mur que donava a l'Ebre, els molls i els llaüts amarrats a la vora van quedar atapeïts de personal. [...]

A les quatre en punt, el xiular del coet va tallar en sec l'avalot de la gent i l'explosió ens va sotragar. Durant tres o quatre minuts vam quedar immòbils, el mateix que estàtues, però quan vam veure els dos llaüts, després que van passar el colze que fa el riu a l'altura del pont, un udol immens va retronar per la vall i va sacsejar fins i tot els codissos de les gleres. (p. 54)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

El dia assenyalat, una riada de gent baixà als molls: balcons, finestres i terrats amb vistes al riu s'ompliren de personal. [...] El retronar va anar creixent fins que un crit unànime de la multitud va saludar l'aparició del vaixell al mig de l'Ebre, en un tombant del riu. Mentre el Polifem —aquest era el seu nom— esgaiava l'aigua verda, tranquil·la, i s'acostava al moll de la Plaça deixant un solc d'escuma, els espectadors bocabadats anaven albirant els detalls del prodigi. El riu reflectia amb una tremolor sobtada els colors alegres i brillants amb què l'Aleix havia pintat el buc del gran llaüt dotat de rodes de pales, com un vapor. (p. 74-76)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

Vam recollir amarres i jo em vaig encomanar a tots els meus morts. El llaüt va separar-se del moll mentre la gent agitava els braços entre crits de bona sort, i amb una estropada ens vam llançar enmig d'aquella fúria. (p. 48)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

- a) Després de llegir els textos anteriors i de documentar-vos tot llegint la continuació de les històries, expliqueu el tipus d'esdeveniments que narren i les repercussions que aquests provocaven en la població.
- b) Senyaleu en els textos anteriors els elements que denotin exaltació, aclamació, entusiasme i, per altra banda, tristesa, nostàlgia, dolor i esperança.

2. Hem dit que el riu portava notícies al poble, tant de bones com de dolentes. Llegiu de la novel·la *Camí de sirga* el fragment que va des de —*Què passa?* (a la pàgina 165) fins a la pàgina 169. Expliqueu els passos que segueix l'autor per endinsar-nos en el coneixement de la notícia de l'inici de la Guerra Civil.

1.3. La destrucció de Mequinensa

La creació de la presa amb la consegüent destrucció del poble crea en els veïns una angoixa i una desesperació per sobreviure. El riu, font de vida, força i vigor, amb l'embassament quedaria apresat entre murs de ciment armat, dòcil i quiet.

1. Llegiu les impressions que el narrador ens descriu en aquests dos textos:

El poble patia, des de feia molts anys d'una mala ferida. Gent forastera, arribada de tot arreu construïa una presa per tallar el riu; volien dominar-lo, lligar-lo per fer electricitat, i l'aigua de l'embassament havia de colgar el poble i l'enterraria per sempre més. Van ser uns temps molt durs, esgarriposos, maleïts. Ningú no pensava en la gent que havia de quedar-se sense casa, sense saber on anar ni què fer. Mentre la presa creixia sense parar, nit i dia, tot un poble angoixat lluitava a la desesperada per poder sobreviure. (p. 39)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

Els vilatans s'enganyaven en entestar-se a convertir el dia 12 d'abril del 1970 en una data clau del seu drama col·lectiu, de la mateixa manera que s'equivocaven en sentir-se culpables de no haver assistit a l'esdeveniment. La demolició de la casa número 20 de la Baixada de la Ferradura amb què havia començat l'enrunament de la vila —i l'atzar burocràtic va assenyalar aquella com hagués pogut designar qualsevol altra de les que ja eren buides—, no fou més que l'inici de l'últim acte d'un llarguíssim malson. Quan les màquines tibaren les sirgues d'acer lligades als pilans i l'edifici va caure enmig d'un núvol de pols, feia més de tretze anys que la destrucció de la vila havia començat. (p. 14)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

2. Informeu-vos en la *Gran Enciclopèdia Catalana* sobre la construcció del pantà de Riba-roja d'Ebre i de Mequinensa. Expliqueu com va influir aquest fet en la vida de Mequinensa i dels pobles de la Ribera d'Ebre. Podeu completar la vostra informació llegint els annexos 1 i 2 d'aquest dossier.

3. Avui encara es poden veure, arrapades al turó, algunes de les cases del poble submergit, les que estaven més amunt i que l'embassament no va arribar a cobrir. Imagineu com devia ser la vida en aquest poble i redacteu un text explicant-ho. Podeu ajudar-vos dels relats llegits de Jesús Moncada.

4. A Catalunya hi ha molts embassaments la construcció dels quals ha representat la desaparició de poblacions senceres: per una banda han estat un factor de progrés, però també han comportat un gran sacrifici per a la gent que ha vist com finia tot el seu món:

- Recolliu informació i feu una llista dels embassaments construïts a Catalunya i de les poblacions —si és el cas— que quedaren submergides sota les seves aigües.
- Expliqueu a què es dedicava la gent quan vivia a la vila, on va anar a viure després i quines van ser les seves noves ocupacions.

5. Després de tota la informació, de les impressions que hàgiu extret dels textos exposats en aquest apartat i de la lectura del relat de Jesús Moncada «Nit d'amor del coix Silveri», redacteu les vostres impressions i sentiments sobre la desaparició d'un indret on s'ha viscut sempre.

2. LA MORT

La mort forma part de la vida d'un poble. Aquest tema apareix en moltes històries de Jesús Moncada i també en les seves novel·les. Per tant, té tanta transcendència que arriba a ser un esdeveniment social que ho paralitza tot i que serveix tant per a acomiadar el mort com per fer un repàs dels veïns mentre dura la vetlla del difunt. Us proposem, ara, d'analitzar aquesta temàtica des de diferents enfocaments socials.

2.1. La mort i les supersticions

La por per les coses desconegudes o misterioses es fa més evident quan es parla de la mort. Ningú no coneix què hi ha més enllà del fet de deixar de respirar. Les supersticions i la religió serveixen per endolcir el dolor de la desaparició d'un ésser estimat.

1. Llegiu aquest fragment de «Traducció del llatí»:

—Viu? —havia replicat el vell amb veu emprenyada—. Sóc ben mort, fill malaguanyat, que si no ho fos i encara tingués força, sortiria d'aquí dins i us ablanaria el costellam! ¿Es pot saber per què em traieu del poble igual que un empestat?[...] L'enterrarem com cal!

Un murmuri aprovatori es va estendre per la comitiva. Calia que el difunt fos aplacat —ofici de capellans fins aleshores—, que les seves despulles trobessin la pau abans de donar-li terra. Perquè l'alè d'un mort posseït per l'odi podia fer malbé les collites, podrir les aigües i estendre arreu del poble, el mateix que un mal aire, les llavors empestades de totes les maleses. (p. 60-61)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

L'oncle Tapioles fa saltar la tapa del seu taüt i protesta enèrgicament pel recorregut que està fent el seguici que el du a soterrar. És possible que, explicat així, aquest fet sembli una història fantàstica, però, des del punt de vista de la realitat d'un enterrament que no segueix els cànons de l'Església i de la por i la superstició d'uns familiars que veuen un ésser mal enterrat, com s'ha d'entendre el missatge que l'escriptor vol fer-nos arribar?

2. Expliqueu llegendes o històries urbanes en les quals hagi actuat una força oculta i sobrenatural i que no tinguin cap explicació racional.

3. Dividiu-vos en dos grups i enceteu un debat a l'aula sobre el tema: religió i superstició al llindar del segle XXI.

4. El fet que la humanitat conviu amb la mort des de sempre ha motivat la creació de moltes frases fetes al voltant d'aquest terme. A continuació us en presentem algunes; interpreteu-les explicant què volen dir i si són preses al peu de la lletra o de manera figurada. Després, busqueu-ne d'altres que tinguin els termes *mort*, *morir* o *morir-se*:

<i>Frase feta</i>	<i>Definició i exemple</i>	<i>Sentit real o figurat</i>
Carregar el mort		
Escapar de la mort		
No tenir on caure mort		
Endossar un mort		
Riure's del mort i de qui el vetlla		

2.2. La ironia de la mort

Tot i el dramatisme que comporta la mort, hem vist que en molts dels relats s'amaga al darrere un to humorístic, sobretot per la manera de comportar-se dels personatges. La ironia ve donada quan justament s'esdevé el contrari d'allò que s'esperava.

1. Llegiu els fragments del relat «Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana» i expliqueu els fets d'aquest text que presentin un to humorístic i a la vegada irònic. A continuació, descriuiu la manera habitual de procedir en aquests casos:

Que el partit havia començat a l'hora en punt, vam saber-ho els infortunats que assistíem a l'enterrament per la cridòria que ens va venir de la banda del camp de futbol: una bramadissa ensordidora que gairebé va ofegar els planys amb què les dones de la família del difunt l'acomiadaven quan el vam treure de casa; [...]

Et voldràs creure, tanmateix, que hi ha gent que encara no ha acabat de pair el cas? Sense anar més lluny, dimecres passat, el Florentí Veriu espellotava de mala manera el fill gran de l'oncle Nicolau al Cafè del Moll. [...]

D'altra banda, què se li pot retreure, al noi de Nicolau? Que es va fer càrrec del nostre sacrifici i va tenir la finesa, mentre passàvem a frec del camp de futbol, que aleshores encara no tenia parets, de fer aturar l'enterrament a la vora del camí, a fi i efecte que els de la comitiva poguéssim veure el que quedava de partit i animar els nostres jugadors, a veure si els ganàpies remuntaven el resultat? I, a qui va perjudicar, em pregunto jo, si el pobret del seu pare —l'únic que podia tenir-hi alguna cosa a dir— encara hi va guanyar, ja que després del partit —dos a un a favor nostre— tots els espectadors de la vila, els qui havien acudit en camions de Masos de Cinca i fins i tot l'àrbitre, el vam acomboiar al cementiri? (p. 20-21)

Jesús Moncada, *El Cafè de la Granota*

2. Al llarg de les històries, heu pogut notar que la mort apareix com un fet normal i conviu amb els habitants del poble amb naturalitat:

- a) Llegiu «Preludi de traspàs» i «Senyora Mort, carta de Miquel Garrigues», del llibre *El Cafè de la Granota*, i redacteu les impressions que us semblin tractades amb ironia per l'autor.
- b) Després, a l'aula, comenteu si realment el fet de passar comptes després de morts i preparar una carta de presentació per quan arribi el dia del darrer sospir estan lligats a les creences religioses.

3. L'humor també apareix lligat a la mort, encara que sembli una paradoxa. Llegiu «Aniversari» i «L'estremidora confessió de Joe Galàxia», del llibre *Històries de la mà esquerra*, i exposeu els passatges relacionats amb la mort que us hagin fet riure.

4. Llegiu el fragment de *Camí de sirga* que comença a la pàgina 97, quan diu: *En el Cafè del Moll, un dels pocs que havia sobreviscut a la crisi de la conca minera del 1919, fins al final del primer paràgraf de la pàgina 99. És la història de l'Atanasi Resurrecció. Expliqueu-la en clau d'humor i digueu el perquè d'aquest sobrenom.*

2.3. Històries de difunts

Els fantasmes formen part de la vida del poble. Com ja hem anat veient, la mort poques vegades és evocada com una tragèdia o un final definitiu, sinó més aviat com un tràmit que ni tan sols fa canviar els costums ni trasbalsa la vida dels vilatans.

1. Arran de l'enfonsament del llaüt «El Ràpid», comencen els rumors sobre l'aparició del vaixell fantasma i del seu patró, que volta pels cafès i beu dels gots servits per *treure's del cos la gelor de la mort*. Llegiu aquest fragment:

Així començà la llegenda que la Verònica contà un dia en secret a la senyoreta de Torres en un racó de la cuina, on la petita s'esquitllava sovint a tafanejar malgrat la prohibició de la mare. La Carlota s'assabentà que el patró, tal com passava sempre amb els difunts que no trobaven el repòs del sepulcre, s'havia tornat una ànima en pena. Allò no era cap invenció; al contrari, es sabia de bona font. ¿No assegurava Pere del Pla, i ell no contava mai mentides, haver trobat la nau perduda en recte de la vall de la Canota? Ni Pere del Pla ni la seva tripulació aconseguien treure's del cap la imatge esborronadora d'aquell Ràpid espectral, com de boira, els remes del qual es movien sols sense peons que voguessin. Encara els obsessionava més la figura del patró, Josep Ibars en persona, amb la boina un pèl caiguda damunt l'orella esquerra, que servava en silenci.[...]

De vegades, sobretot en temps d'hivern i de boires —precisava la Verònica—, quan es feia fosc, el Ràpid atracava als molls de la vila i el patró difunt, diu que per treure's del cos la gelor de la mort, voltava per cafès i tavernes on s'empassava les begudes servides al taulell i als vetlladors de marbre. (p. 27-28)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

- Creieu en els fantasmes? Fixant-vos sobretot en la naturalitat amb què actuen aquests esperits, escriviu i després conteu als vostres companys alguna història semblant que conegueu de les vostres contrades.

- Llegiu també «Jocs de caps» i «Revenja per a un difunt», del llibre *Històries de la mà esquerra*, per adonar-vos de la normalitat amb què segueix aquests esdeveniments la gent de la vila.

2. Els tipus d'històries de fantasmes i esperits que coneixem solen estar més lligats al tema del misteri, de la por i del terror. Escriviu un relat d'aquesta mena. Amb els relats de tots els companys, podeu fer un recull de llegendes de por i de misteri.

3. La mort també es presenta sota el crit d'algun familiar finat:

- a) Llegiu la primera part del conte «D'uns vells papers de música», del llibre *Històries de la mà esquerra*, i expliqueu la impressió que té l'oncle Jordi Ventura quan sent els crits dels seus parents morts.
- b) Descriviu el procés de desintegració física relatat per l'oncle quan pensa que la mort l'ha vingut a buscar.

2.4. La mort il·legal

1. Diu el narrador de «Preparatiu de viatge» que durant molts anys, després de la Guerra Civil, la gent que no moria cristianament, amb el vistiplau de l'Església, no tenia dret a ser enterrada en terra sagrada; però podia haver-hi excepcions:

Si ets de dretes i, a més, de bona família, entenen la bondat en termes de patrimoni, per molt que vulguis esquitllar-te de la glòria celestial, ho tens fotut; ja pots fer mans i mànigues, estàs condemnat a patir-la. Encara que cometis el que l'Església considera el més horrorós dels pecats, el suïcidi, volant-te, per exemple, la closca d'un tret, el mossèn Ambròs de torn es traurà de la màniga l'argument (en llatí, per descomptat, fa més efecte) per justificar que, en la dècima de segon escolada entre l'acció de prémer el gallet de la pistola i l'esmicolament del teu cervell per l'impacte de la bala, t'has adonat que perpetraves un pecat gravíssim i te n'has penedit per amor a Déu. Et colgaran, doncs, en terra sagrada, amb el cerimonial prescrit. La família quedarà bé, l'Església es cobrarà amb escriu la llatinada, i la teva ànima, embadalida, pujarà al paradís. (p. 108-109)

Jesús Moncada, *Calaveres atònites*

- a) Acabeu de llegir «Preparatiu de viatge», de *Calaveres atònites*, i expliqueu per quina raó el personatge protagonista del relat no podia descansar eternament en terra sagrada.
- b) El narrador fa una ferotge crítica a la manera com l'Església decideix qui té dret al paradís i qui no. Comenteu-ho a l'aula entre tots els companys i companyes.

2. Llegiu la història «Traducció del llatí», del llibre *Històries de la mà esquerra*. Exposeu el motiu pel qual el protagonista no pot tenir un enterrament digne.

3. Llegiu el fragment de la novel·la *Camí de sirga* que va des de la pàgina 207, quan diu: *Vora la vila, els vehicles passaren a frec del paleta Bakunin de Planes fins a la pàgina 209, on acaba amb aquestes paraules: —Els acabes de fotre una altra vegada a l'infern, Bakunin.* Feu una llista de la gent que era enterrada fora de la terra sagrada i expliqueu-ne els motius.

3. EL CAFÈ

Els vells cafès constitueixen un element imprescindible del retaule que Jesús Moncada construeix sobre l'antiga vila de Mequinensa. En ells es troba la gent, s'expliquen les coses que passen a la vila, es comenten els partits de futbol, es diuen xafarderies, es fa política, es prenen decisions..., en definitiva, són un element imprescindible a l'hora de fer vida social.

1. Els cafès són, doncs, un lloc on es parla de tot i on es passa l'estona i, en això últim, el joc de la botifarra guanya per golejada. Observeu en el text següent com tota la vida de la vila conflueix en el cafè i, després, relacioneu el paper dels cafès en els diferents relats que hàgiu llegit amb les paraules que els dedica Pere Calders. Raoneu el fet que dins la societat mequinensana aquests establiments siguin veritables institucions:

Hi ha altres fets, segurament tant o més importants, que determinen la personalitat d'aquest escriptor. En Jesús Moncada ha passat per l'experiència de veure desaparèixer sota les aigües (i escombrat per profundes transformacions socio-econòmiques) el món de la seva infantesa. Era un món bigarrat, ple de caràcter: la Mequinensa de les mines de lignit i de la navegació fluvial, amb terres d'horta, petits nuclis ramaders i una caça abundant. Minaires, llaiüters i hortolans dedicaven els lleures a caçar conills, perdius, senglars (i a vegades cérvols), la qual cosa donava lloc a converses de cafè molt animades, en el transcurs d'unes partides de cartes memorables. (p. 6)

Pere Calders, «L'home i les seves lletres», pròleg a *Històries de la mà esquerra*

2. Expliqueu les paraules de Gòdia, al relat «Riada», quan, davant l'estat del riu i a punt d'emprendre l'arriscat viatge cap a Móra, diu:

Però és ara quan es veu qui és un patró i qui un cagabandúrries que només sap navegar a la tertúlia del cafè! (p. 48)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

3. La institució del cafè pren una gran importància a *El Cafè de la Granota*, ja que, a més de donar-li títol, també dóna una certa homogeneïtat a les històries, la majoria transmeses pel vell Cristòfol a través de converses mantingudes amb el cronista, precisament al Cafè de la Granota. Justifiqueu aquesta afirmació amb exemples concrets.

4. Hi ha diversos passatges de les narracions breus de Jesús Moncada on apareixen partides de botifarra o manilla. Analitzeu els casos peculiars de «Jocs de caps» i «Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana».

5. Pregunteu com es juga a la botifarra —si no és que ja hi sabeu jugar— i redacteu un text instructiu amb les normes que cal seguir per fer-ho. Redacteu també un text en forma de carta en el qual s'expliquin, a un hipotètic company de joc, petits trucs per a treure un bon rendiment de les cartes que toquen en sort.

6. Llegiu aquests textos que ens parlen de l'ambient dels cafès:

Silveri va recolzar-se altra vegada en el taulell. Després del batibull del migdia, a l'establiment no hi quedava una ànima, fora dels quatre vellets que mataven les hores vora el finestral arran del carrer. Una olor de licor i de tabac s'esbravava en l'atmosfera espesseïda. Sobre les taules desertes encara hi havia tasses amb deixalles de cafè, culleres, copes i baralles greixoses escampades sobre els tapets verds, tots clivellats de cremades de cigar.

—*Sempre el mateix*—va filosofar Silveri, carregat de mandra—. *Ara em posaré a fer neteja; encara no hauré endreçat la darrera tassa, es farà hora de plegar els miners, es tornarà a omplir el local i començarà altre cop la saragata.* (p. 62)

[...]

El Central estava atapeït de gent que parlava amb animació. El cafeter, atrafegat, anava i venia sense aturar-se entre les taules, amb una safata plena de tasses de cafè, granissats i ampolles de cervesa. Al fons, l'esmolet va descobrir el clatell roig i llustrós de mossèn Joan, el capellà del poble, arrencat amb el de l'alcalde i els d'altres capitosts, davant el televisor engegat. (p. 71)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

- a) Analitzeu l'ambient, la vida, l'animació, les sensacions, els parroquians, el paper dels cafeters, etc., prenent com a referència els textos precedents.
- b) Busqueu altres textos de les narracions curtes de Jesús Moncada que puguin completar la visió que se'n dona aquí.

7. Destrieu exemples del parlar dels llaüters i dels minaires que apareguin a les escenes de cafè. Marqueu aquelles expressions que podem qualificar de renecs.

8. Parleu amb una persona gran i contrasteu les diferències entre els cafès d'abans i els bars d'ara.

9. En el text següent, Moncada explica la mort de l'antiga Mequinensa, a punt ja per ser sepultada per les aigües, i no pot deixar de fer referència als cafès, al darrer cafè:

No quedava gairebé res en peu. Solament cases tapiades, carrers sense nom i munts de runa contemplaven el pas del cotxe mortuori. No hi havia botigues per tancar al pas del seguici ni cafès per afegir-hi la parròquia. El Cafè del Moll, el darrer de la vila, havia estat desallotjat al cap de pocs dies de la darrera detenció de l'Honorat del Rom i del començament de la malaltia de la Carlota de Torres; era ja una ruïna que el vell Nelson evità de mirar quan hi passaven a frec. Pertot arreu creixia l'herba. La natura s'apressava a recuperar el terreny perdut feia molts segles, hi semblava llavors, el poblava de criatures. Exèrcits llarguíssims de formigues exploraven camins entre teules trencades, ràfecs esgrunats, bigues estellades o panys de paret d'on la intempèrie esborrava l'escalfor humana; sargantilles i dragons escalaven parets; les aranyes teixien paranyes entre les branques dels timons i dels romers, i les serps abandonaven les seves despulles entre la maçoneria abatuda dels porxos de la plaça morisca. El que havien estat cases i carrers es poblava de fresses, vols i piuladisses. A les nits, les guineus, cada cop mes agosarades, s'aventuraven dins el perímetre de la vila a caçar els gats vagabunds. De vegades, l'antic llaüter podia sentir del llit estant la lluita

desesperada dels felins dels quals l'endemà quedaven solament esquitxos de sang seca en el lloc on havien trobat la mort. (p. 343)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

- a) Per què creieu que Moncada es refereix especialment als cafès i a les botigues, a l'hora d'evocar la vida del poble?
- b) Relacioneu la ruïna i el silenci de l'antiga vila de Mequinensa amb la ruïna i el silenci dels seus cafès.

10. Els cafès constitueixen, al llarg de les narracions de Moncada —com passa en aquest text—, un referent físic, com per exemple quan el narrador precisa que el tractor robat per la Plaga de la Ribera es va calar davant mateix del Cafè de la Granota:

- a) Busqueu narracions on s'expliqui la localització d'uns esdeveniments prenent com a referència un cafè.
- b) Busqueu a *Històries de la mà esquerra* referències al Cafè del Moll, que apareix esmentat en el text anterior.
- c) Els enterraments, que paralitzaven la vida del poble, també tenien la seva repercussió sobre els cafès. Constateu aquest fet a «Revenja per a un difunt».

11. El cafè, producte tan consumit a les nostres contrades, es produeix sobretot en els països anomenats pobres:

- a) Elaboreu una petita història del cafè: quan es va començar a cultivar, quan es van començar a fer les grans plantacions, com n'ha evolucionat el consum, etc.
- b) Esbrineu quins són els països productors de cafè i quina repercussió va tenir per a la seva economia i per als indígenes, antics propietaris de les terres, la implantació del monocultiu. Analitzeu com és a hores d'ara l'economia d'aquests països, de qui són propietat les companyies cafeteres i si es pot considerar que existeix explotació de persones.
- c) Mireu el vídeo *El gust de la dignitat. Tot allò que s'amaga en una tassa de cafè* i informeu-vos sobre els principis del comerç just: salari digne, igualtat home-dona, beneficis destinats a millores socials, exclusió del treball infantil, organitzacions democràtiques i producció ecològica.

4. LA MINA

Mequinensa era un poble miner, i aquest fet es reflecteix sovint en el conjunt de la narrativa de Jesús Moncada. Les referències històriques sobre els moments àlgids o de retrocés en l'economia de les mines, els accidents dels miners, les tensions laborals entre amos i treballadors i les escenes contemplatives de la vida d'un poble miner són notes constants en les obres d'aquest autor.

1. Els textos següents, que ens ofereixen visions d'escenes de la vida quotidiana a la mina, ens serviran per aprofundir en el món de les mines. Llegiu-los amb atenció i prepareu-vos per elaborar un dossier a partir de la informació que us anirem demanant sobre aquest fenomen:

Visita obligada, a més de la fàbrica, era una mina de la família. Acompanyada sovint del pare, petulant i xerraire, galant amb les senyoretas, o sota la tutela embafadora del sol·lícit Graells, li agradava astorar les amigues amb l'espectacle. Les duia a la boca de la galeria principal per espantar-les amb l'aparició dels vagons curulls de lignit, estirats per les bèsties cobertes d'una barreja de suor i de pols; les feia entrar a la ferreria, sempre misteriosa, esquitxada per espurnes de foc; les duia a les quadres i les baixava als molls per contemplar-hi la càrrega del mineral als llaüts. A hora foscant eixien a la balconada del saló a veure passar els grups de minaires, negres com tions, que tornaven de la feina amb els llums de carbur encesos. (p. 118-119)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

Tinc present que les dones ja passaven amb les senalles al braç, fent via cap a les mines a dur el recapte als hòmens, i per la vall del riu retrunyien les càrregues de dinamita que feien petar al migdia... Uns núvols d'estalzí baixaven per l'Ebre i s'ataconaven damunt la vila, gairebé a frec dels fumerals; dic d'estalzí i no dic mentida perquè pareixia que ens volien ruixar amb tintures de dols. Fins i tot l'aire de tronada que esventava la polseguera per les cantonades tenia el color negrós. Un dia lleig, xiquet, d'aquells que t'esmolten els nervis. (p. 5)

[...]

A mitja tarda, les barrinades de les mines més pròximes a la vila, tot i el consum de sentir-les cada dia, la sobtaren. Aviat es faria l'hora d'anar a esperar els viatgers, Aixecà la mirada i ataiüllà el riu: tres llaüts remuntaven l'Ebre, a punt d'arribar a la vila. Podia distingir els matxos, negres, que sirgaven per la riba esquerra. (p. 88)

Jesús Moncada, *El Cafè de la Granota*

2. En primer lloc, busqueu informació a la *Gran Enciclopèdia Catalana* sobre aquesta qüestió i feu les activitats següents:

- Definiu el mot *mina* i assenyalen-ne les diferents parts.
- Expliqueu les fases o treballs previs que cal considerar abans d'iniciar els treballs d'explotació definitius.
- Quina infraestructura es necessita per tal que la fase d'explotació minera es produeixi amb efectivitat?
- Enumereu els passos de què consta el procés d'explotació del mineral.
- Quins mitjans bàsics o eines es requereixen per excavar i extreure el material?
- Quins mitjans de transport s'utilitzen per traslladar per l'interior de la mina el material extret i portar-lo a la superfície? En el text anterior, quin tipus de transport es fa servir?
- Quins tipus de serveis són necessaris per al manteniment i la seguretat a les mines? A quins perills se sotmeten els treballadors?

3. L'explotació del lignit caracteritza la mineria de Mequinensa. De quin tipus de mineral es tracta? Busqueu-ne informació i expliciteu-ne les característiques bàsiques: color, textura, densitat, ús i punts geogràfics d'extracció. Relacioneu els resultats de la vostra recerca amb l'afirmació que ens presenta el text següent:

Els filons de lignit són esbojarrats, d'una desconsideració administrativa francament escandalosa; les vetes carboníferes, capritxoses, volubles, inconstants, jo diria que coquetes, van per on volen, fan el que els rota sense cap mena de respecte per les divisions polítiques. (p. 83)

Jesús Moncada, *Calaveres atònites*

4. Mireu el vídeo *Mines i pedreres*, que podreu trobar amb l'ajut del professorat en qualsevol Centre de Recursos Pedagògics del Departament d'Ensenyament. El reportatge tracta, entre altres temes, de la perforació en mines de galeria i la seva repercussió en el paisatge:

- a) Quina infraestructura i quins serveis precedeixen l'explotació pròpiament dita?
- b) Expliqueu els motius pels quals s'afirma que és dur treballar a la mina.
- c) Quines màquines s'encarreguen d'extreure i transportar la sal potàssica?
- d) Les mines, s'esgoten?
- e) Analitzeu els efectes medioambientals que es produeixen a l'exterior d'una mina i els problemes ambientals que pot ocasionar l'acumulació del mineral.
- f) Quines explotacions mineres de lignit ens mostra el reportatge? Ubiqueu-les en un mapa.
- g) Quina qualitat presenten aquests lignits? Quin perjudici ambiental presenta concretament aquest mineral?

5. Amb l'ajut del professorat, organitzeu una sortida a Cercs (Berguedà) per tal de visitar-ne les mines de lignit. Feu un treball de camp sobre la mineria carbonífera a Catalunya amb la informació que obtindreu i amb les activitats que us proposem en aquest capítol.

6. Mequinensa era una població minera. Molts dels seus habitants es dedicaven a l'extracció de lignit i, per tant, les referències a escenes al voltant del món miner són abundants en la narrativa de Jesús Moncada. Moncada ens descriu, en el text que teniu a continuació, el prototipus de miner. Valoreu la visió que dóna d'aquesta figura:

Però la vida del Pasqual, que en pau descansà, havia estat paupèrrima almenys en esdeveniments externs: com la majoria dels vilatans de la mateixa quinta, va enganxar a la mina força jove, es casà, tingué fills, anà a la guerra (zona republicana) i, després de perdre-la, va tornar a arrencar lignit fins al dia de la jubilació [...]. (p. 32-33)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

7. Les condicions laborals d'aquest ofici es podien considerar força dures, tant en el vessant econòmic com en el de seguretat i sanitari. Comproveu-ho en el text següent:

Es va quedar embadalit. Tres-centes mil pessetes! Això volia dir moltes quinzenes de treball a la mina, centenars de dies al ras palejant carbó, milers d'hores d'engolir pols de lignit, i d'escopir-lo. I ara li arribarien tots aquells diners de cop, sense haver d'esllomar-se per guanyar-los, com un miracle... (p. 40)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

- a) Feu una valoració de les remuneracions econòmiques que percebien els miners. Creieu que eren suficients?
- b) Quins tràngols han de sofrir diàriament els treballadors de la mina? Valoreu l'ofici segons les informacions dels textos exposats.

8. Les condicions laborals dels obrers de la mina provocaren un seguit de tensions socials i polítiques, que desembocaren en l'enfrontament constant entre dos sectors radicalment oposats: els amos i els treballadors. El text següent ens ho explica:

Vaga? Vaga els miners de la casa Torres? Allò no cabia al cap de la Carlota tot i que les paraules del Francesc no deixaven lloc a dubtes: picadors, carreters, barrinaires, ferrers, quadres, s'havien plantat, es negaven a treballar si no els concedien augment de jornal i millors condicions de feina. Comptaven també amb la gent del riu. Els llaüts no salpaven: buits o carregats de mineral, romanien als molls esperant el resultat de les negociacions entre propietaris i treballadors però les converses no sortien a bon camí. (p. 116-117)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

- a) Quines millores reivindicaven els treballadors? Amb quin suport comptaven?
- b) Resumiu les repercussions econòmiques que provocava la vaga i exposeu les conclusions finals de les negociacions.

9. Uniu amb una fletxa els mots que designen oficis relacionats amb la mina, i que apareixen en el text anterior, amb la seva definició:

<i>Ofici</i>	<i>Definició</i>
<i>Barrinaire</i>	Picapedrer
<i>Quadrer</i>	Persona que treballa el ferro
<i>Carreter</i>	Persona que fa saltar una roca amb una càrrega explosiva
<i>Ferrer</i>	Persona que té cura d'un estable
<i>Picador</i>	Persona que té per ofici menar carretes o carros

10. El lignit es transportava pel riu Ebre per mitjà de llaüts. Les mines havien reanimat la navegació fluvial, que era molt arrelada a Mequinensa i que avui ha desaparegut. Aquest fet es constata en el text que presentem tot seguit:

—Què hi ha per a demà?— preguntà el Marcel·lí, mentre seia en un cantó de la taula de l'administrador, vora l'estufa roent, i agafava un cigarret de la capsa de fusta lacada, vora el tinter sostingut per un petit faune de bronze.

—Viatge llarg.

—On?

—Vint-i-cinc tones de carbó per a una bòbila de Tortosa.

El patró rebé amb goig la notícia. La monotonia diària dels viatges a dur lignit a l'estació de ferrocarril de Faió, l'ensopia. El que li anunciava l'administrador volia dir, entre anar i tornar, tres dies de navegació. (p. 86)

Jesús Moncada, *El Cafè de la Granota*

- a) Traceu en un mapa el recorregut fluvial que ha d'efectuar el llaüt des de Mequinensa fins a Tortosa. Calculeu els quilòmetres que ha de recórrer i enumereu les localitats per les quals ha de passar.
- b) Senyaleu-hi també el recorregut que ha de fer el lignit procedent de Mequinensa fins a la localitat de Faió. Per quin motiu es transportava aquest mineral fins a aquesta localitat?
- c) Cerqueu el significat de *bòbila* i el motiu pel qual les bòbiles necessiten carbó.

11. Llegiu els textos que trobareu als annexos 2, 3 i 4 d'aquest dossier, que tracten de diferents aspectes del transport fluvial pel riu Ebre. Quines alternatives de transport proposen els carboners de Mequinensa per tal de traslladar el lignit de les seves mines?

12. L'ofici de barquer pren volada en aquesta etapa. Era l'altre ofici important de Mequinensa. Feu una lectura del text següent, que ens il·lustra aquest fet:

Com m'hi xalava, senyora, fent de barquer! ¿Vostè sap què era passar la primera barca, encara fosca nit, amb l'embarcació plena de minaires que duien els llums de carbur encesos? ¿No ha estat mai al mig de l'Ebre, a punteta de dia, quan el sol comença a llepar-lo? ¿Va travessar alguna vegada el riu, a l'hivern, entre la boira esgaiada per les ales de les gavines, mentre jo feia sonar el cargol de mar, per avisar els patrons dels llaüts de carbó que paressin compte amb el pas de la barca? (p. 39)

Jesús Moncada, *El Cafè de la Granota*

13. El risc, les condicions laborals, la rutina, el cansament, la manca de seguretat, etc. són causants moltes vegades d'accidents laborals i, en el cas que ens ocupa, aquests accidents són realment més freqüents. En els relats de Jesús Moncada són contínues les referències a aquest fenomen. Vegem-ne uns quants exemples:

Les embrolles no passen d'enutjoses si es tracta solament de lignit; a vegades, però, giren a la tragèdia: una càrrega de dinamita peta abans d'hora, el sostre d'una galeria cedeix i s'estimba, un vagó descarrila, un miner s'hi deixa la pell, i ja hi som. (p. 84)

Jesús Moncada, *Calaveres atònites*

I va acabar de pujar els graons que li faltaven, ranquejant d'aquella cama que les rodes d'un vagó carregat de carbó li havien desgraciat dotze anys enrera... (p. 42)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

El cas va començar el dia de la desgràcia del Jaume Pedrera a la mina Valls. Una barrinada va desfer-li els ulls. Un cas de malastruga, comentaven: una metxa defectuosa, l'explosió a deshora de la càrrega, en fi un accident. (p. 26)

Jesús Moncada, *Calaveres atònites*

- a) Feu una relació de les circumstàncies que han provocat accidents, segons els textos anteriors, i indiqueu-ne el desenllaç.
- b) Creieu que aquests tipus d'accidents s'eviten en l'actualitat? Penseu que les normes i instruccions de seguretat en el treball han millorat des d'aleshores?

- c) Comenteu aquesta temàtica amb els vostres companys. Elaboreu un estudi sobre aquesta qüestió i analitzeu les normes de seguretat laboral en oficis de risc i l'evolució del nombre d'accidents laborals en els darrers anys.

14. Les mines de lignit foren intensament explotades durant les dues guerres mundials. Aquest fenomen, però, es remunta a èpoques anteriors, tal com ens detalla el passatge següent:

Durant la guerra de Cuba hi havia hagut un cert moviment però no tenia punt de comparació amb el d'aleshores. Tot just encetada la matadissa, Barcelona començà a demanar carbó sense parar: tones i més tones, muntanyes de lignit per alimentar els vapors d'una indústria a la qual la guerra donava una embranzida increïble. La conca, sacsejada per la demanda insòlita de material, hagué d'espavilar-se. Les mines en explotació van començar a treballar a tot estrop. Les que havien tancat després de la prosperitat efímera de la guerra antillana van tornar a funcionar, n'obriren de noves. La flota de llauts no donava l'abast i va caldre construir-ne de nous per transportar el mineral Ebre avall fins a les estacions de ferrocarril. (p. 54)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

- a) Informeu-vos sobre la guerra de Cuba. En quin període es produí?
b) Expliqueu breument els orígens d'aquest conflicte bèl·lic i els interessos que estaven en joc. Quina pèrdua significà pel que fa a l'imperi colonial espanyol?
c) Estudieu el fenomen de l'emigració catalana a l'illa de Cuba.

15. L'economia de la conca minera experimentà una gran evolució i uns anys d'esplendor, que es va accelerar durant la Primera Guerra Mundial, tal i com es desprèn dels textos anteriors. Analitzeu aquest fenomen i investigueu els motius pels quals es produí aquest creixement econòmic impulsat en part pels conflictes bèl·lics.

16. Enumereu les repercussions econòmiques que reportà a la vila aquest revifament de l'economia a causa de la guerra europea. Per ampliar aquesta qüestió us podeu ajudar dels textos que trobareu en els annexos 2 i 4 d'aquest dossier. Assesoreu-vos sobre l'estat de l'economia després de la Primera Guerra Mundial: continuà aquest creixement econòmic o s'inicià una etapa de crisi?

17. Llegiu el fragment següent i esbrineu quin és el conflicte al qual fan referència els socis del local, que destapa una nova etapa de reviscolament de l'economia carbonífera de la població:

Mesos després, a l'ambient germanòfil del Casino de la Roda, entre el fum del tabac de contraban barrejat amb aroma del cafè d'estraperlo que encensaven la gran fotografia del general Franco, cabdill d'Espanya per la gràcia de Déu, penjada al lloc d'honor del saló, els socis comentaven amb optimisme les incidències d'un conflicte que provocava els primers símptomes de la renovació d'una història coneguda a la vila: la pujada de la demanda de lignit, iniciada als temps de la guerra de Cuba i repetida de manera espectacular durant la del 14. El fenomen començava a sacsejar la conca mig morta on les úniques mines en plena explotació des de la guerra civil eren les de la vídua Salleres i les dels Torres i Camps. La majoria no havien obert o arrossegaven una via mortoïna.

Barcelona volia carbó amb urgència i les mines es trobaven en condicions de fornir-lo, en força casos gràcies a la feina realitzada al temps de la col·lectivització [...]. (p. 234-235)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

- a) Mitjançant els indicis que ens ofereix el text, assenyaleu a quin episodi històric podem ubicar l'escena anterior.
- b) En quina situació es trobava l'economia mequinensana?
- c) Busqueu informació sobre el fenomen de l'estraperlo.
- d) Amb l'ajut del professorat, analitzeu i estudeu la figura de Franco: biografia, política, mandat, etc.

18. Llegiu la informació sobre la mineria i les fonts d'energia a Mequinensa que trobareu a l'annex 4 d'aquest dossier i responeu les preguntes següents:

- a) En quin estat es troben les mines en l'actualitat?
- b) Continua en actiu la indústria minera a Mequinensa? Quantes persones depenen d'aquesta indústria?
- c) Quin fet fou decisiu per a la davallada del sector miner en aquestes contrades?

5. LA GUERRA

1. Els fets de la Guerra Civil tenen un lloc en la memòria dels mequinensans. Mequinensa, terra republicana, rep l'atenció de Jesús Moncada, que hi dedica diversos espais en la seva narrativa. Els punts de vista són diversos, però el to crític i recelós es manifesta contínuament. En el text següent, es comunica la notícia de l'inici de la guerra:

—Us he de comunicar, per encàrrec del senyor rector, que l'exèrcit d'Àfrica s'ha rebel·lat contra el govern i que moltes guarnicions de la península s'han sumat a la rebel·lió. Això vol dir que el país està dividit, a hores d'ara, en dues zones: la que continua fidel a aquesta odiosa República i la que dominen els nostres, els militars rebels.

—Ja era hora! —exclamà el bisbe—. A veure si ara tornem a restaurar l'ordre i els valors morals!

—Molt bé!

—I fem una bona neteja!

—I podem sortir en processó una altra vegada!

—Fora la República!

—Fora, fora!

—Jo no cridaria tant —suggerí l'orador—, perquè dona la casualitat que nosaltres som a la zona republicana.

—Què dius?

—Si que l'hem feta bona!

—Ai, senyor! Voleu dir que ens hauran sentit? (p. 97-98)

Jesús Moncada, *Històries de la mà esquerra*

- a) On s'inicià la rebel·lió i el posterior conflicte bèl·lic? Quin militar l'encapçalà?

- b) Senyaleu en un plànol de la península ibèrica la divisió de les zones nacionals i republicanes. A quina zona pertany Mequinensa?
- c) Els personatges que dialoguen en el text anterior, a favor de quin bàndol es manifesten? A quin sector de la població pertanyen? Assenyaleu els motius pels quals es manifesten a favor d'una ideologia.

2. A partir d'aquest moment, els esdeveniments se succeeixen. L'alçament militar provoca un greu enfrontament civil:

La rebel·lió militar iniciada a l'Àfrica contra el govern de la República pel juliol del 1936, havia passat de ser la flamarada efímera que molts esperaven a convertir-se en una llarga guerra civil que consumia el país. (p. 181)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

Amb l'ajut del professorat, realitzeu un treball de camp centrat en els efectes de la Guerra Civil al vostre poble o ciutat: economia, política, persecucions, exili, empresonaments, etc. Podeu consultar fonts periodístiques o entrevistar testimonis de l'època. Analitzeu després les repercussions que aquest fet provocà en l'entorn en qüestió, un cop acabat l'enfrontament civil.

3. Durant la Guerra Civil, el terme de Mequinensa fou l'escenari dels combats més occidentals de la batalla de l'Ebre. L'arribada de les tropes de Franco a Catalunya s'inseria en el marc de la gran ofensiva que aquestes van començar al front d'Aragó. És la situació que ens presenten els textos següents:

De sobte, a finals de març del 1938, va arribar el desastre. Primer fou una riada de soldats: una ofensiva feixista acabava de trencar el front d'Aragó, les tropes republicanes es retiraven. El pont de l'Ebre era una desfilada contínua d'homes i de vehicles, la vila bullia. El dia 26, començaren a sentir una mena de tro somort i llunyà que augmentava progressivament de volum.

—Dinamiten el pont— va mussitar l'Aleix, observant el riu des de la galeria del convent—. Els feixistes deuen ser a prop. (p. 184)

[...]

Fins que Casp no caigué definitivament en mans de la República, la vila era amenaçada de l'altra banda de l'Ebre per una possible incursió dels sublevats, i, per la carretera de Lleida que vorejava el Segre, pels llibertaris del Cinca. (p. 183-184)

[...]

La mort del primer vilatà a les trinxeres en defensa de la República, encara va quedar ablanida a nivell públic per l'abrandament dels discursos i la faramalla de les cerimònies oficials. Després les baixes sovintejaren massa en la riada de voluntaris que anaven al front i els líders van deixar de banda les paraules, inútils enfront de la buidor infinita de la mort. (p. 182)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

- a) Franco va organitzar un atac general al front aragonès per arribar a la costa mediterrània i així dividir el territori dominat pels republicans. Començava la batalla de l'Ebre, la més llarga i la més sagnant de tota la guerra. Investigueu sobre aquesta batalla i situeu en un mapa de la zona el riu Ebre i les principals localitats que en van sofrir les conseqüències.

- b) En què va consistir la batalla de l'Ebre? A partir de la lectura dels textos anteriors, digueu quines accions militars es van emprendre. Expliqueu-ne les conseqüències i el desenllaç.
- c) Les baixes al front s'incrementaren espectacularment. Quina visió ens ofereix Jesús Moncada d'aquest fenomen? Informeu-vos sobre el procés de reclutament de soldats en aquest conflicte bèl·lic i feu especial referència a l'anomenada «quinta del biberó».

4. La por i el caos commogué la vila. Les escenes de la fugida han estat immortalitzades per Jesús Moncada en les línies següents:

Tornava a veure el camió de la mina Segre en què dirigents dels partits carregaven arxivadors amb documentació davant la seu del comitè, la llarga corrua de gent que baixava a la vora de l'Ebre. El personal s'atopeïa als molls per embarcar en els pocs llaüts disponibles, els patrons provaven de posar ordre en el caos. No hi havia lloc per a tothom; les naus eren insuficients, només podien embarcar-hi vells, malalts, dones i canalla. D'un a un, els vaixells s'aviaven Ebre avall —l'aigua quasi arran de la soleta— amb una sobrecàrrega de gent emporuguida; els que no hi cabien havien d'emprendre la fugida per la carretera de Lleida o creuar el Segre amb el pontó de l'altra banda de la vila. (p. 185)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

- a) Per quin motiu els dirigents polítics *carregaven arxivadors*?
- b) Quines preferències establien els llaüters per embarcar el personal?
- c) Quines altres opcions d'escapar-se tenien els mequinensans?

5. La victòria de les tropes franquistes va significar la instauració d'un règim dictatorial i autoritari que va suposar la pèrdua de les llibertats democràtiques i la persecució de qualsevol actitud d'oposició. En el text següent, Carlota de Torres s'assabenta de la nova situació creada arran de la Guerra Civil:

Carlota de Torres s'assabentava de les novetats esdevingudes durant la llarga absència: l'embaràs de la senyoreta Soler, casada a corre-cuita amb el tinent d'Infanteria que l'havia seduïda en una torre del castell després de l'ocupació franquista; la falta de notícies de l'Aleix de Segarra i de Malena de qui no es sabia res d'ençà de l'evacuació; els vilatans morts, els qui havien passat a França, els confinats als camps de concentració o tancats a la presó a l'espera del consell de guerra. (p. 213)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

- a) A partir del text, expliqueu el desenllaç que patiren molts catalans, víctimes de la persecució i de la repressió franquista.
- b) Milers de ciutadans hagueren d'exiliar-se, a més de polítics i d'intel·lectuals de l'època. Confeccioneu una llista de personatges que es varen exiliar en aquesta època i digueu quins països els acolliren.
- c) Indiqueu situacions similars en la vostra família o en la dels vostres amics.

6. En la memòria col·lectiva dels mequinensans en particular, i dels que van perdre la guerra en general, quedarà un sentiment de frustració davant la nova situació creada i

amb poques expectatives de futur. Les referències a la Guerra Civil, als seus orígens i a les seves conseqüències seran una constant en la literatura de Jesús Moncada, que per boca dels seus personatges recorda aquest esdeveniment. Vegem-ne uns exemples a partir dels textos que teniu a continuació:

Aquell migdia del 1939, després de quedar arrebossat amb la pols aixecada pels vehicles amb què la família Torres i Camps regressava a la vila, el Bakunin de Planes tornava a dur clavada al cor l'espina que s'havia tret quan la proclamació de la República. Baixava del cementiri, enlairat en un turó als afores de la vila enmig del silenci dels bancals d'oliveres, a on havia anat per ordre del capellà, el primer de la vila després de la guerra civil, a pujar un altre cop la paret enrunada feia uns anys. Encara sentia les paraules de l'enterramorts, que el contemplava des de l'ombra del mateix xiprer, quan ell col·locava el darrer totxo:

—Els acabes de fotre una altra vegada a l'infern, Bakunin. Però no et tiris cap pedra al fetge; ells es trobaran millor amb el diable que nosaltres amb Franco. (p. 209)

Jesús Moncada, *Camí de sirga*

Hem afluixat, oncle. Hauríem de tornar als vells temps, quan vam guanyar la guerra: rojos, anarquistes, maçons, en fi, la púrria al clot o a la presó, i la resta, la gent com cal, a seguir al peu de la lletra els manaments de la llei de Déu i els de la santa mare l'Església. (p. 25)

[...]

¿Que ja no te'n recordes, barrut més que barrut, del juliol del trenta-sis, quan, en lloc de posar-vos de la banda de Franco, que va rebel·lar-se a l'Àfrica contra la República pel bé de tots plegats, vau entestar-vos a defensar un govern de rojos, heretges i maçons? (p. 36)

Jesús Moncada, *Calaveres atònites*

- Analitzeu les paraules que l'enterramorts adreça a Bakunin de Planes i feu una descripció de les idees polítiques que devia tenir aquest personatge.
- Quin és el futur, segons l'enterramorts, que espera als que són de la mateixa ideologia que ell?
- Quina era la relació dels guanyadors de la guerra amb l'Església? Analitzeu els comentaris dels personatges dels dos textos de *Calaveres atònites* i descriuiu el seu perfil ideològic.
- Contrasteu les paraules de l'enterramorts a Bakunin de Planes amb les dels personatges dels altres dos textos. Exposeu les principals diferències pel que fa a ideologia política i religiosa.

BIBLIOGRAFIA

1. Obres de Jesús Moncada

- MONCADA, J. *El Cafè de la Granota*. Barcelona: La Magrana, 1998. (Els Llibres de Butxaca; 1)
- *Històries de la mà esquerra*. Barcelona: La Magrana, 1988. (Els Llibres de Butxaca; 5)
- *Camí de sirga*. Barcelona: La Magrana, 1988.
- *La galeria de les estàtues*. Barcelona: La Magrana, 1992. (Les ales esteses; 49)
- *Estremida memòria*. Barcelona: La Magrana, 1997. (Les ales esteses; 76)
- *Calaveres atònites*. Barcelona: La Magrana, 1999. (Les ales esteses; 87)

2. Articles sobre Jesús Moncada

- BIOSCA, M. «Aprendre fraseologia a través de la literatura». A: *Actes de les Segones Jornades d'Estudi a la Terra Alta*. Calaceit: Gràfiques del Matarranya, 1998.
- BIOSCA, M. «Aproximació a l'obra de Jesús Moncada». *Serra d'Or*. [Barcelona] (1989) núm. 351.
- BONADA, L. «Jesús Moncada: L'humor amera el meu darrer llibre». *El Temps* [València] (1999) núm. 804.
- BONADA, L.; MARGENAT, M. «No sóc el cronista de Mequinensa». *El Temps* [València] (3 de març de 1997)
- COLOM, L. «Jesús Moncada i la seva vila de Mequinensa». *Diari de Mallorca* [Palma de Mallorca] (11 de desembre de 1992)
- GRAS, J. «Sempre he estat un narrador nat». *Regió 7* [Manresa] (1 d'octubre de 1997)
- ISERN, J. J. «Parla Mequinensa». *Avui*, suplement *Cultura* [Barcelona] (4 de novembre de 1999)
- PEÑA, J. «Jesús Moncada, alquimista del temps». *Llibreria* (1988) núm. 122.
- ROMERA, P.; ROSALES, E. «Conversa amb Jesús Moncada». *Tresmall* [Sant Carles de la Ràpita] (28 de setembre de 1995)
- TRIGO, R. X. «El món perdut de Jesús Moncada». *El Temps* [València] (1988), núm. 216.

3. Obres de caràcter general

- ARITZETA, M. *Diccionari de termes literaris*. Barcelona: Edicions 62, 1996. (El Cangur; 202)
- BAYO, E.; BIOSCA, M. *Guia de lectura de Jesús Moncada*. Barcelona: La Magrana, 1991. (L'esperver llegir; 34)
- BRICHS, X. *El gust de la dignitat. Tot allò que s'amaga en una tassa de cafè* [Videocasset]. Barcelona: Intermón/Setem, 1997.

- BROCH, A. *Literatura catalana dels anys vuitanta*. Barcelona: Edicions 62, 1991. (Els llibres de l'Escorpí; Idees, 74)
- CARRERAS, F. *La navegació al riu Ebre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1993, 1a edició en català. (Lletres de l'Ebre)
- CHAVARRIA, J.; DOLÇ, J.; PONT, M. *El paisatge com a itinerari*. Barcelona: Columna, 1994 (El gust per la lectura)
- De l'Ebre a la mar. Gent, paisatges i activitats*. (Catàleg de l'exposició del mateix nom). Tarragona: Autoritat Portuària de Tarragona i Caixa de Tarragona, 1999.
- Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. vol. X: *El Segrià, les Garrigues, la Noguera i el Baix Cinca*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1984.
- MARCUELLO, J. R. *El Ebro*. Zaragoza: Oroel, 1986. (Grandes Temas)
- Mines i pedreres* [Videocasset]. Barcelona: Programa de Mitjans Audiovisuals, 1992.
- MORET, H.; CLIMENT, E. «La Franja de Ponent, terra de frontera.» *El Temps* [València] (2000), núm. 818.
- PARÈS, A. *Tots els refranys catalans*. Barcelona: Edicions 62, 1999.
- RASPALL, J.; MARTÍ, J. *Diccionari de locucions*. Barcelona: Edicions 62, 1995. (El Cangur; 173)
- RASPALL, J.; MARTÍ, J. *Diccionari de frases fetes*. Barcelona: Edicions 62, 1996. (El Cangur; 196)
- SARGATAL, A. *Iniciació al conte literari. Una antologia*. Barcelona: Glauco, 1987.
- VALLVERDÚ, J.; SIRERA, T. *Els rius de Lleida*. Barcelona: Edicions Destino, 1976.

ANNEXOS

ANNEX 1. Fragments del capítol «El tràfic de carbons»

De tot l'auge que durant la guerra europea de 1914 a 1918 van tenir les nombroses mines de lignit, ha quedat com a record una explotació escassa, reduïda a molt poques pertinences. Al llarg de l'Ebre i del Segre es troben diverses boques de mines, l'explotació de les quals va deixar de ser profitosa un cop es va normalitzar el transport de carbons més apreciats.

Totes aquestes mines situades als termes de Mequinensa i Faió utilitzen el transport fluvial o combinat amb el ferrocarril.

Els llaguts baixen carregats fins a l'estació de Faió i puguen buits fins a la mina. Aquest servei no té ara per ara substituït ni es pot esperar que se li presenti competència. Si la qualitat, necessitat o riquesa de les mines demanés una intensificació del tràfic, seria probable que es projectessin vies terrestres a aquest efecte. La baixa qualitat del lignit com a combustible amb un 20 per cent de cendres, 5000 calories i una quantitat de sofre que en ocasions arriba al nou per cent total, no permet el seu transport a localitats allunyades, ja que les despeses que comportaria farien pujar el preu de la calor per sobre del que trobem a les hules. La seva aplicació és molt restringida, i hem pogut constatar la irrupció d'uns altres carbons a la mateixa zona de l'Ebre. [...]

Durant els anys de la guerra europea del 1914, Faió va constituir un centre exportador de lignits conegut a tot Catalunya. Els carregadors de la *Carbonífera del Ebro* treballaven intensament, i s'havia muntat una grua metàl·lica per a la càrrega ràpida dels vagons. Es van construir llaguts de 60 i 70 tones per a intensificar el tràfic de carbons entre les mines i el carregador de Faió; l'única embarcació de 70 tones, anomenada «Elena», va fer un sol viatge; les condicions del llit del riu no van permetre un transport còmode, i després de la temptativa inicial, es va abandonar la ribera esquerra del riu durant el període de més efervescència. [...]

Un cop acabat el tràfic de carbons, promogut per la guerra europea, aquestes barques van ser abandonades a les ribes del riu juntament amb d'altres de menor tonatge, i allí es van podrint i desguassant sense cap profit. [...]

Aquest descens prossegueix en anys posteriors, dels quals no tenim dades concretes. Si s'examina l'estat precedent, es constata una baixa que, un cop passada la guerra, representa la meitat de la càrrega total registrada als millors anys i que, en el seu ràpid descens, arriba a la desena part l'any 1931.

Per una altra banda, els carboners de Mequinensa han considerat que seria més convenient transportar els seus carbons mitjançant camions fins a l'estació de Favara, a uns 28 km, per la qual cosa es va demanar la construcció d'un moll a l'esmentada estació. Aquest servei havia de ser per a la mercaderia destinada a Saragossa, que fins al present es carrega a Faió, fent pel riu el trajecte Mequinensa-Faió.

També s'ha estudiat l'aplicació de motors amb hèlix aèria als llaguts per evitar l'inconvenient dels baixos fons, el procediment dels quals, encara en teoria, resulta massa car.

Com que aquest és el principal tràfic a Faió, es comprèn l'abandonament de les barques un cop va acabar la demanda de lignits. *La sociedad Carbonífera del Ebro* comptava l'any 1935 amb vuit llaguts de 30, 28 i 25 tones, i vuit xalanes de 15; amb aquests vaixells cobria de sobres les necessitats de la regió. [...]

Francesc Carreras Candi, *La navegació al riu Ebre*

ANNEX 2. Fragments de l'epíleg «El final de la navegació fluvial del 1940 al 1965», a càrrec de Josep Sánchez Cervelló

[...] De Mequinensa, al final dels 50 i començament dels 60, baixàvem carbó per als forns de ciment de Xerta («Cementos Ebro» i «Julián Mayor»), per la cementera de Tivenys («José Borrás») i per la de Tortosa («José Roé»), però a començament dels 60 «Cementos Ebro» va entrar en crisi, així com la fàbrica de Tivenys, per la qual cosa una font principal d'ocupació dels llaüters s'esfumà. Baixar de Mequinensa a Tortosa costava amb el llaüt sis dies. Òbviament, amb la millora de les comunicacions terrestres i amb la cada vegada més accentuada disminució del valor de les mercaderies transportades, al voltant de 1962 el tràfic fluvial ja era residual. [...]

De fet, amb la construcció del ferrocarril Tortosa-La Cava, el 16.XII.1927 el tràfic d'arròs amb barques ja va ser residual, tan sols durant un període d'uns 10 anys en què la línia fèrria va estar en reparació per les destrosses de la guerra, la navegació fluvial, va revifar, però el 1953-54 el transport fluvial d'arròs s'havia acabat.

El tràfic de la zona del Delta, que els llaüters anomenaven Ribera, sempre es va processar amb mètodes tradicionals: usant les veles, la sirga o els corrents, cosa que contrastava amb els intents de mecanització que va intentar imposar l'Electroquímica de Flix a les mines de lignit i a les pedreres que tenia a Faió i Mequinensa.

Ja el 1932 van intentar pujar els llaüts corrent amunt amb remolcador, així van encarregar un pressupost per adquirir-ne un al constructor H. Peter de Barcelona, però la Guerra Civil va deixar el projecte inacabat, i els primers experiments amb remolcadors no es van realitzar fins l'abril de 1948. Després d'inaugurar l'embassament de Flix (obres començades el 1940 i acabades el 31.V.1945) es van modificar les servituds dels marges del riu Ebre, ja que l'aigua del pantà va inundar el moll de l'Electroquímica de Flix i, per tant, se'n va haver de construir un altre sobre el camí de sirga. [...]

També els projectes de construcció de les preses de Faió i Mequinensa van afegir un altre element de preocupació per a la continuïtat de les activitats fluvials ja que, si es feien, la força del riu dipositaria la terra al·luvial que arrossegava als embarcadors de pedreres i mines de l'EQF¹, fent-los inservibles. [...]

Arreu de l'Ebre la navegació havia conclòs als volts de 1965, en part a causa de la no recuperació de la resclosa de l'assut de Xerta per part de la companyia «Riegos y Saltos del Ebro», que mesos abans que l'ENHER tanqués definitivament el riu no va permetre el pas de llaüts de Xerta a la desembocadura de l'Ebre amb l'excusa que no hi havia transport de barques per a l'arròs i que les guixeres i fàbriques de ciment havien iniciat el transport dels productes essencials per a la fabricació i la posterior distribució amb camions. [...]

L'enfonsament de Faió i de les mines del terme de Mequinensa va representar la desaparició de la flota de llaüts propietat de les mines i que de 1940 a 1960 eren més d'una cinquantena. [...]

Així prompte la navegació, els crits dels patrons i els xiscles dels matxos xafurnant els canyars, sols es convertiren en un record cada cop més llunyà [...].

F. Carreras i Candi, *La navegació al riu Ebre*

¹ Electroquímica de Flix.

ANNEX 3. Tríptic «L'Ebre Navegable a Tarragona. Tram Riba-roja a Tortosa»

Presentem aquí el projecte tècnic que ha de possibilitar fer navegables els 81 quilòmetres del riu Ebre entre Riba-roja d'Ebre i Tortosa per a la navegació turística.

Aquesta navegació contempla tres tipus d'embarcacions:

- Embarcacions col·lectives o restaurant (fins a 50 persones).
- Embarcacions residència en règim de lloguer.
- Petites embarcacions.

Aquestes embarcacions necessiten per poder transitar pel riu amb la seguretat suficient, un calat mínim d'1,5 m en una amplada de 40 m (25 m en els punts singulars com a ponts o estrenyaments).

El projecte assegura aquestes característiques per un cabal mínim de 125 m³/seg. aigües amunt de l'assut de Xerta i de 78 m³/seg. aigües abaix del mateix, a causa de la derivació d'aigües pels canals de la dreta i esquerra de l'Ebre. [...]

De Riba-roja a Tortosa trobem tres barreres a la navegació:

- *La presa de Flix*, que disposa d'una resclosa, condicionada últimament per FECSA, i que permet, fonamentalment, el pas de les embarcacions previstes.
- *L'assut d'Ascó*. El projecte planteja una resclosa de 75 m per 9,5 m, per salvar els 4,30 m de desnivell de l'assut.
- *L'assut de Xerta*, que disposa d'una resclosa fora d'ús en l'actualitat, i que es planteja recreixar i condicionar per fer-la funcional en les condicions de navegabilitat projectades.

El projecte es complementa amb embarcadors i amb la protecció i restauració de marges.

També s'ha realitzat un estudi sobre les necessitats de manteniment que ha permès adoptar el traçat que el minimitza.

La recuperació de la via navegable de l'Ebre no comporta efectes ambientals negatius, ja que la variable mediambiental ha estat considerada com un condicionant més del propi projecte.

El projecte pot repercutir en una millora general de l'entorn del riu, ja que incorpora actuacions de recuperació de riberes i tractaments ambientals. Serà, però, fonamental establir un règim d'exploració i marc de gestió de la navegació que eviti el mal ús de la via i reguli les futures actuacions complementàries que s'hi duguin a terme. [...]

Les millores ambientals introduïdes pel projecte es centrarien en:

- Recuperació i millora del bosc de ribera.
- Neteja i restauració d'abocadors incontrolats.
- Protecció de marges sensibles enfront l'erosió.

La gestió integral del recurs fluvial com a tal és una assignatura pendent en aquest tram de l'Ebre, indispensable per a la correcta potenciació i desenvolupament de qualsevol activitat lligada al riu.

La recuperació d'una antiga activitat com és la navegació fluvial permet retornar al riu la seva funció de veritable eix vertebrador del territori.

Els patrimonis cultural, natural i paisatgístic de la zona són els recursos bàsics potenciadors d'una activitat de tipus turístic i la necessitat de la seva preservació queda fora de dubte.

(Diputació de Tarragona)

ANNEX 4. Fragment extret de l'article «Mequinensa»

Una de les activitats tradicionals a la comarca ha estat l'extracció de lignit, amb dues èpoques de gran activitat. La primera fou durant el període 1914-23 i la segona els anys 1940-52, durant els quals Mequinensa va arribar a ser el principal proveïdor de carbó de la indústria de Barcelona. Moltes mines han estat negades pel pantà. Aquesta explotació durant els anys esmentats havia reanimat molt la navegació fluvial. El 1936 l'ajuntament de Mequinensa tenia matriculats 16 llaguts (quantitat que encara augmentà considerablement els anys següents a la guerra civil de 1936-39), que transportaven de 18 a 30 tones de càrrega. Avui dia aquest sistema de transport ha desaparegut totalment.

Moltes mines van ser negades pel pantà i altres van anar tancant amb els anys. Actualment només resta oberta una mina de lignit, explotada, amb sistemes moderns i mecanitzats, per la Cooperativa Minera del Baix Cinca. Això no impedeix que gran part de la població (unes 300 persones) visquin encara d'aquesta activitat, ja que bona part dels minaires mequinensans treballen actualment a les explotacions lignítíferes de la Granja d'Escarp i Almatret.

El pantà de Mequinensa, construït entre el 1957 i el 1964, implicà un embassament del riu que va transformar fonamentalment la fesomia del municipi. Té uns 110 km de llargada, amb una capacitat de 1 566 hm³ i una resclosa de 80 m d'alçària. La central hidroelèctrica de Mequinensa, que és explotada per l'ENHER, és una de les més grans de l'Ebre. La seva potència és de 324 000 kW i produeix uns 545 070 000 kWh. Actualment hi treballen una cinquantena de persones.

*Gran Geografia Comarcal de Catalunya, vol. X,
El Segrià, les Garrigues, la Noguera i el Baix Cinca*

ANNEX 5. Traduccions d'obres de Jesús Moncada

5.1. Traduccions de novel·les i reculls de contes

- *Camí de sirga*
 - Alemany (Fisher)
 - Anglès (Harvill)
 - Castellà (Anagrama)
 - Danès (Rosinante)
 - Francès (Seuil)
 - Gallec (Xerais)
 - Holandès (Meulenhoff)
 - Japonès (Gendai)
 - Portuguès (Dom Quixote)
 - Romanès (Univers Publishing House)
 - Suec (Norstedts Forlag)
 - Vietnamita (Van Hoc)
- *La galeria de les estàtues*
 - Alemany (Fisher)
 - Castellà (Anagrama)
- *Estremida memòria*
 - Castellà (Anagrama)
 - Francès (Gallimard)
- *Històries de la mà esquerra*
 - Castellà (Xordica)
 - Italià (Biblioteca del Vascello)
- *El Cafè de la Granota*
 - Castellà (Xordica)
 - Castellà (Crónicas del Alba)
 - Italià (Biblioteca del Vascello)

5.2. Traduccions de contes

- «L'estremidora confessió de 'Joe Galàxia'», a la revista *Nagyvilág*, Budapest, 1985. Traducció a l'hongarès de Zsuzsa Tomcsányi.
- «Nit d'amor del coix Silveri», «Riada» i «Un barril de sabó moll», a *Rasskazy Pisatelei Katalonii* [contes d'escriptors catalans]. Moscou: Ràduga, 1987. Traducció al rus de V. Fiodorov.
- «Revenja per a un difunt» i «Un barril de sabó moll», a *Catalan Writing*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 1993. Traducció a l'anglès de Patricia Mathews.
- «Debat d'urgència», a la revista *Wespennest*, núm. 101, Viena, 1995. Traducció a l'alemany de Georg Pichler.
- «L'ull esquerre de Tomàs d'Atura», a la revista hebrea *Iton* 77, núm. 16, 1995.
- «Futbol de ribera», a la revista *Lichtungen*, núm. 71, Graz, 1997. Traducció a l'alemany de Georg Pichler.
- «Futbol de ribera», a *Die Spezialitat des Hauses*. München: Babel Verlag Bülent Tulay, 1998. Traducció de Roger Friedlein.
- «La Plaga de la Ribera», *Antologia d'autors catalans*. Budapest: Ibisz, 1998. Traducció a l'hongarès de Zsuzsanna Tomcsányi.

ANNEX 6. Plànol de l'antiga vila de Mequinensa

